

Folkehelse og livsmestring i norskfaget

En studie av hvordan norskfaget kan bidra til det
tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*

ELINOR MIDBRØD

VEILEDER

Rune Røsstad

Universitetet i Agder, 2023

Fakultet for humaniora og pedagogikk

Institutt for nordisk og mediefag

Sammendrag

I det nye læreplanverket for *Kunnskapsløftet 2020* ble *folkehelse og livsmestring* innført som tverrfaglig tema i norsk skole. Det lå et ønske om å ruste barn og unge til å håndtere dagens og fremtidens utfordringer. Det finnes fremdeles en viss usikkerhet knyttet til hvordan man i praksis skal implementere temaet i skolens fag. Denne studien undersøker hvordan ett av skolens største og viktigste fag kan bidra til dette tverrfaglige temaet i barneskolen.

Problemstillingen er: *Hvordan kan norskfaget bidra til det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring?*

For å besvare problemstillingen har jeg gjennomført en kvalitativ dokumentanalyse av *Kunnskapsløftet 2020*. Jeg har analysert overordnet del og læreplanen for norskfaget, og trukket ut det som er relevant i forhold til *folkehelse og livsmestring*. Hovedfunnene viser at norskfaget kan bidra bredt til temaet, både implisitt og eksplisitt, gjennom utvikling av de grunnleggende ferdighetene skrive, lesing og muntlighet, lesing av litteratur, arbeid knyttet til kritisk tenkning og etisk bevissthet, og ved å legge til rette for skapende og kreative læringsprosesser. Tilpasset opplæring, underveisvurdering og et trygt og inkluderende klassemiljø er også faktorer som kan ha positiv innvirkning på elevers helse og livsmestring.

Abstract

In the new curriculum, *Kunnskapsløftet 2020*, *health and life skills* were introduced as an interdisciplinary topic in Norwegian schools. The intention is to better equip the pupils to handle challenges they may face today and in the future. There is still some uncertainty about how to implement interdisciplinary topics in subjects. This study examines how one of the largest and most important subjects can contribute to the topic of *health and life skills* in primary school. The issue is: *How can the Norwegian subject contribute to the interdisciplinary topic of health and life skills?*

To answer this issue, I have carried out a qualitative document analysis of *Kunnskapsløftet 2020*. I have analyzed the overall part of the curriculum, and the curriculum for the Norwegian subject, and extracted what is relevant in relation to the interdisciplinary topic. The main finds show that the subject can contribute to the topic, both implicitly and explicitly, through the development of the basic skills of writing, reading, and speaking, reading literature, work related to critical thinking and ethical awareness, and by facilitating creative learning. Adapted education, mid-term assessment and an inclusive classroom environment are also factors that can have an impact on the pupils' health and life skills.

Forord

Denne masteroppgaven markerer slutten på fem lærerike år som grunnskolelærerstudent ved Universitet i Agder. Oppgaven har gitt meg mulighet til å fordype meg i et spennende og aktuelt tema, der jeg gjennom arbeidet har fått ny innsikt og kunnskap som jeg vil ta med meg inn i yrket som lærer.

Jeg vil rette en stor takk til min veileder Rune Røsstad for gode råd og innspill, og nyttig veiledning gjennom hele forskningsprosessen. Takk også til familie og venner som har gitt meg oppmuntring og støtte i arbeidet.

Kristiansand, mai 2023.

Elinor Midbrød

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Abstract	3
Forord	4
1.0 Innledning	7
1.1 Bakgrunn for valg av tema.....	7
1.2 Problemstilling og avgrensning.....	8
2.0 Teori.....	10
2.1 Læreplanteori.....	10
2.1.1 De fem sidene ved en læreplan	12
3.0 Metode	14
3.1 Valg av metode.....	14
3.2 Valg av materiale.....	14
3.3 En hermeneutisk tilnærming	15
3.4 Reliabilitet og validitet.....	16
4.0 Hva er folkehelse og livsmestring i LK20 og hvordan kan en implementere det i norskfaget?.....	18
4.1 Tverrfaglige tema.....	18
4.2 Hvorfor folkehelse og livsmestring i LK20?	19
4.3 Folkehelse og livsmestring i LK20.....	20
4.4 Tidligere forskning på folkehelse og livsmestring i norskfaget	23
4.5 Eksempler på folkehelse og livsmestring i norskfaget	25
4.5.1 Eksempel 1: Læremiddelet Salto	26
4.5.2 Eksempel 2: Kristiansand kommune.....	29
4.6 Perspektiver på tverrfaglig arbeid.....	30
4.7 Oppsummering.....	34
5.0 Folkehelse og livsmestring i norskløplanen.....	37
5.1 Hvordan kommer folkehelse og livsmestring direkte til uttrykk i læreplanen for norskfaget?.....	37
5.2 Folkehelse og livsmestring og læreplanen for norskfaget.....	40
5.2.1 Opplæringsens verdigrunnlag.....	41

5.2.2	Prinsipper for læring, utvikling og danning	51
5.2.3	Prinsipper for skolens praksis	57
5.3	Oppsummering.....	60
6.0	Drøfting.....	63
6.1	Er alt i norskfaget relevant?	63
6.2	Norskfaglige tema som kan bidra til folkehelse og livsmestring	66
6.2.1	Å kunne skrive	66
6.2.2	Muntlige ferdigheter	67
6.2.3	Å kunne lese.....	69
6.2.4	Språk og identitet	70
6.2.5	Selvbilde og identitet	71
6.2.6	Sentrale verdier, moralske spørsmål og menneskeverdet	73
6.2.7	Kritisk tenkning og etisk bevissthet.....	74
6.2.8	Skapende læringsprosesser	76
6.3	Undervisning og tverrfaglig arbeid.....	77
6.3.1	Undervisning og læringsmiljø.....	77
6.3.2	Noen merknader om tverrfaglig arbeid	78
6.4	En ettertanke om det å forstå en læreplan.....	80
7.0	Avslutning.....	82
7.1	Svar på problemstilling.....	82
7.2	Videre forskning.....	84
Referanser	.....	85
Vedlegg	.....	93
Vedlegg 1:	Halvårsplan for Salto 6A (Bjøndal et al., 2021a)	93
Vedlegg 2:	Oversikt over tekster i Salto 6A (Bjøndal et al., 2021a).....	95
Vedlegg 3:	Halvårsplan for Salto 7B (Bjerke & Pedersen, 2022).....	96
Vedlegg 4:	Oversikt over tekster i Salto 7B (Bjerke & Pedersen, 2022).....	98
Vedlegg 5:	Opplegg for 5. trinn fra Kristiansand kommune (2022)	99
Vedlegg 6:	Opplegg for 6. trinn fra Kristiansand kommune (2022)	100
Vedlegg 7:	Opplegg for 7. trinn fra Kristiansand kommune (2022)	101

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Etter forslag fra stortingsrepresentanter fra KrF om å innføre prosjektet «Livsmestring i skolen» på skolens ungdomstrinn, la fungerende leder for kirke-, utdannings- og forskningskomiteen Iselin Nybø fram en innstilling for Stortinget hvor hun blant annet sa følgende:

Bekymring og uro og følelsen av utilstrekkelighet er en del av hverdagen til mange av våre barn og unge, men det er også viktig å huske på at barn og unge i hovedsak trives og har det godt, ikke minst på skolen. Men det er et behov for rom for samtaler om ulike utfordringer som ungdom opplever i hverdagen, og å bevisstgjøre hvordan slike utfordringer kan mestres. [...] Skolens viktigste oppgave er å gi elevene kunnskap til å klare seg videre i livet, og her snakker vi ikke bare om faglig kunnskap som matte, norsk, engelsk, osv., nå snakker vi også om dannelse og kunnskap til å mestre livet (Stortinget, 2016, sitert i Madsen, 2020, s. 55-56).

I Hans Majestet Kong Haralds nyttårstale fra 2016, bifaller han ideen om «unge i dag som står overfor så mange flere valg og så mye mer ytre påvirkning og press enn det som var tilfellet for bare én til to generasjoner siden» (Kong Harald, 2016). Som Kongen påpeker, er samfunnet svært annerledes og mer komplekst nå enn det var for bare noen år siden. Økt bruk av internett og sosiale medier blant barn og unge er trolig en av årsakene til dette. Det som både Iselin Nybø og Kong Harald uttrykker i sin tale, tydeliggjør hvorfor det er nødvendig og aktuelt å innføre *folkehelse og livsmestring* som et tverrfaglig tema i norsk skole.

Barn og unge tilbringer mange timer på skolen i løpet av en uke. Læreren er dermed et fast kontaktpunkt som elevene forholder seg til store deler av dagen. Som lærer har man en gylden mulighet til kunne være med å forme elevene, og forberede dem på å håndtere livet best mulig. Helsedirektoratet (2017) legger også vekt på læreren som en sentral aktør for å fremme barn og unges psykiske helse og trivsel, samt fange opp elever i vanskelige livssituasjoner, med endrende adferd eller begynnende psykiske helseproblemer.

For mange lærere er arbeid med tema knyttet til det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring* fremdeles relativt nytt. Det står lite i læreplanen om hvordan en i praksis kan

jobbe med slike tema. I tillegg finnes det lite forskningsbasert kunnskap om hvordan en kan inkludere *folkehelse og livsmestring* i skolen (Klømsten, 2020, s. 196). Det kan derfor være utfordrende for lærere å vite hvordan en skal gå frem. Ifølge Ole Jacob Madsen (2020, s. 17), har fagfolk kritisert den nye læreplanen for å mangle tydelige kompetansemål som kan hjelpe skolene å forvalte temaet, noe som kan føre til usikkerhet knyttet til det å implementere *folkehelse og livsmestring* i undervisningen.

Ifølge Ingrid Helleve og Aslaug Grov Almås er det trolig mange lærere som vil vegre seg for arbeid med *folkehelse og livsmestring*, og som kjenner på en følelse av å ikke være «kompetente til å ta på seg eit så alvorleg oppdrag som å bidra til at barn og unge skal mestre liva sine i framtida» (2021, s. 61). Helleve og Almås (2021, s. 61) legger vekt på at dette likevel er et oppdrag en allerede har som lærer. Mer kunnskap om hvordan en kan legge opp til god undervisning som omhandler slike tema, kan trolig gjøre at det oppleves både enklere og tryggere å nærme seg dem.

På bakgrunn av dette er jeg interessert i å undersøke hvordan en som lærer kan jobbe med det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring* i norskfaget. Jeg ønsker at oppgaven skal gi en bedre forståelse av hvordan faget kan bidra i dette arbeidet, og at det er noe jeg, og andre lærere, kan ta med i fremtidig undervisning.

1.2 Problemstilling og avgrensning

Problemstillingen som er utgangspunktet for denne oppgaven, lyder som følger: *Hvordan kan norskfaget bidra til det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring?*

Det jeg ønsker med denne studien, er å finne ut hvordan en kan knytte *folkehelse og livsmestring* til norskfaget, og hvordan faget kan bidra til temaet i skolen. Jeg ønsker å få et innblikk i hvilke muligheter norsklæreren har når det kommer til arbeid med dette tverrfaglige temaet. For å svare på problemstillingen vil jeg studere og analysere deler av læreplanen, altså *Kunnskapsløftet 2020*. Her vil jeg fokusere på den overordnede delen av den, samt læreplanen for norskfaget. Jeg vil se nærmere på kompetansemålene i norsk etter 2., 4. og 7. trinn, altså hele barnetrinnet, for å få et helhetlig inntrykk.

I det neste kapitlet vil jeg ta for meg læreplanteori, slik at en kan få en bedre forståelse av hva en læreplan er og hvordan den blir til. I kapittel 3 vil jeg beskrive hvilke metodiske valg jeg har tatt, og hvordan jeg har gjennomført analysen. Jeg vil så, i kapittel 4, forsøke å gi en utvidet forståelse av hva det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring* egentlig innebærer, og hvorfor det ble prioritert i *Kunnskapsløftet 2020*. Jeg vil blant annet se på hva tidligere forskning sier om det tverrfaglige temaet og norskfaget, samt vise til to konkrete eksempler på hvordan ulike aktører kan ha forstått temaet. I kapittel 5 vil jeg legge frem resultatene fra analysen av læreplanen. Deretter, i kapittel 6, kommer selve drøftingen hvor jeg vil forsøke å svare på problemstillingen i lys av funn og teori.

2.0 Teori

Dette kapitlet danner det teoretiske grunnlaget for denne oppgaven. Da læreplanen for *Kunnskapsløftet 2020* står i sentrum i oppgaven, er det relevant å se nærmere på prosessen fra en læreplan bli til, til den er i bruk i skole og undervisning. Derfor vil jeg nå ta for meg læreplanteori. Jeg vil først se på hva en læreplan er, og hvilken funksjon den har. Deretter vil jeg gå nærmere inn på prosessen fra den blir laget til den er i bruk i skolen.

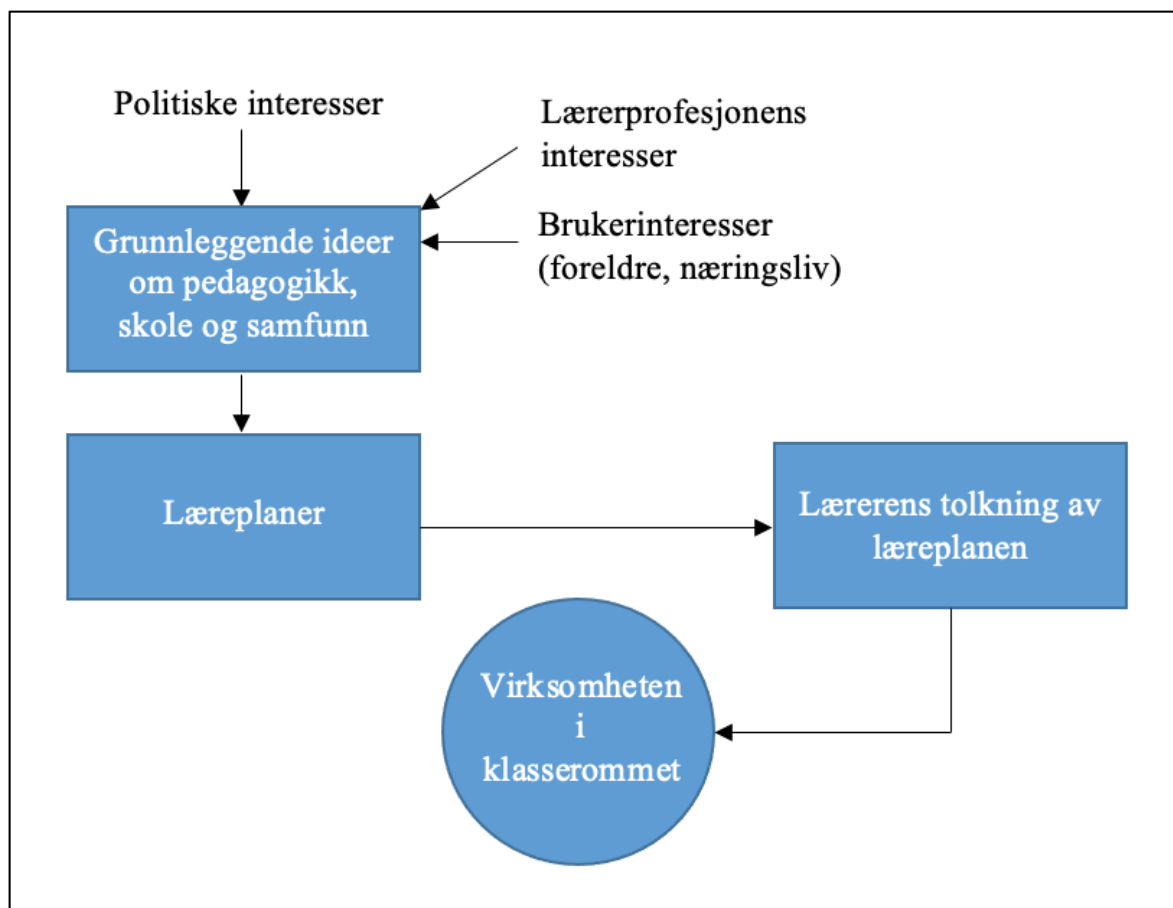
2.1 Læreplanteori

Ifølge forsker og pedagog Gunn Imsen (2020, s. 277-278), er den nasjonale læreplanen et av de viktigste styringsinstrumentene, da den sier noe om hva som skal foregå i skolen. Dette er fordi «Læreplanen forteller hva som skal gjøres i ulike fag og på ulike klassetrinn, og hvor mange timer de forskjellige fagene skal ha av skolens totale undervisningstid» (Imsen, 2020, s. 278). For å videre definere hva en læreplan er, viser Imsen til pedagogen Lawrence Stenhouse sin definisjon av begrepet:

En læreplan er et forsøk på å kommunisere de viktigste prinsippene og egenskapene ved et pedagogisk opplegg på en slik måte at den er åpen for kritisk gransking og mulig å overføre til praksis på en effektiv måte (Stenhouse, 1975, s. 4, sitert i Imsen, 2020, s. 279).

Definisjonen peker på læreplanen som et kommunikasjonsmiddel for ulike aktører i utdanningssystemet, samt folk utenfor, som for eksempel foreldre. Den skal være åpen for innsyn og kritisk gransking, og kommunikasjonen må være slik at den er forståelig og gjennomførbar i praksis (Imsen, 2020, s. 279).

Aktører som tar i bruk læreplanen, som for eksempel lærere, har mulighet til å vurdere og tolke innholdet i den, samt overføre det til undervisningen på ønsket måte. Også lærebokforfattere er slike aktører, da de må velge ut passende fagstoff til læreboka ut ifra deres egen tolkning av læreplanens innhold. Det vil ifølge Imsen (2020, s. 293) alltid være et tolkningsrom for brukerne. I *Figur 1* nedenfor, som er hentet fra Imsen (2020, s. 293), kan en se hvordan en læreplan går fra å være ideologiske forestillinger til å være i bruk i klasserommet. Her ser en blant annet at virksomheten i klasserommet blir påvirket av lærerens tolkning av læreplanen.

Figur 1: «Læreplanen går alltid veien gjennom lærerens tolkninger» (Imsen, 2020, s. 293).

En læreplan vil aldri bli gjennomført til punkt og prikke. Det er blant annet fordi den alltid går veien gjennom lærerens tolkninger av den, slik det fremstilles i figuren over. Det er mulig å se sammenhenger mellom denne fremstillingen av læreplanens prosess og de fem sidene ved en læreplan som jeg skal gå nærmere inn på i neste delkapittel. Først ønsker jeg å si noe om hvilke funksjoner en læreplan har.

Med læreplanens funksjon mener Imsen (2020, s. 297) hvilken nytte den er ment å ha, eller hva den skal være godt for. Videre blir læreplanens funksjoner delt inn i tre kategorier: statlig styringsredskap, veiledning overfor lærerne og informasjon til foreldre. Jeg skal gå kort inn på disse funksjonene.

Et av de viktigste styringsredskapene staten har overfor skolen, er læreplanene (Imsen, 2020, s. 297). Staten har hovedansvaret for at skolen viderefører nødvendig kompetanse, slik at næringsliv, kommuner, fylker og stat kan fungere godt, samt å bringe kulturarven videre til neste generasjon (Imsen, 2020, s. 297). Skolens oppgave er, ifølge Imsen, mer enn å bare

fremme statens interesser. Den skal også bidra til barnets individuelle utvikling, og hun viser til spenningsforholdet mellom statens styring og individets interesser (Imsen, 2020, s. 298). En kan likevel si at det er staten som har det overordnede ansvaret for innholdet i skolen.

Læreplanene skal også fungere som veiledning overfor lærerne, og er deres viktigste arbeidsdokument (Imsen, 2020, s. 299-300). Da læreplaner i fag blir utformet av komiteer bestående av erfarne lærere, fageksperter og pedagogiske eksperter, vil de kunne «fungere både som en rettesnor og som faglig og pedagogisk inspirasjon» (Imsen, 2020, s. 299). Videre viser Imsen til lærernes metodefrihet. Det handler om i hvilken grad læreren har metodefrihet eller ikke. Så lenge lærerne holder seg til det lærestoffet som læreplanen angir, har de selv frihet til å formidle fagstoffet på den måten de selv mener vil fungere best i egen undervisning (Imsen, 2020, s. 299). Imsen understreker at enhver læreplan ikke er «noe annet enn et utgangspunkt som lærere «transformerer» og «gjør til sitt eget»» (Imsen, 2020, s. 301).

En tredje funksjon læreplanene har, er at de kan gi informasjon til foreldre (Imsen, 2020, s. 301). Mange foreldre stiller krav til skolen, og læreplanen kan gi dem en oversikt over hva de kan forvente at skolen gjør for barna deres. Imsen viser til viktigheten av et godt samarbeid mellom skolen og foresatte. De skal være informerte om skolens innhold, og læreplanene kan i den sammenheng være et viktig dokument (Imsen, 2020, s. 302). I tillegg til å være til hjelp og inspirasjon for lærere, er altså læreplanen et dokument også foreldre kan ha nytte av.

2.1.1 De fem sidene ved en læreplan

En læreplan kan, som nevnt, oppfattes forskjellig av ulike skoler og lærere, og avstanden mellom læreplanens intensjon og skolens realitet kan ofte være stor (Imsen, 2020, s. 293). Videre beskriver Imsen hva som skjer med en læreplan på veien fra de overordnede ideene, via læreplanens tekst, og til det som faktisk foregår i klasserommet. Hun viser til den amerikanske pedagogen John I. Goodlads fem nivåer som beskriver dette forløpet. Disse fem nivåene kaller han den ideologiske-, formelle-, oppfattede-, gjennomførte- og erfarte læreplanen (Goodlad et al., 1979, referert i Imsen, 2020, s. 294).

Det første nivået, *den ideologiske læreplanen*, handler om idealistiske forestillinger om hvordan læreplanen skal være, og hva den bør inneholde av lærestoff, arbeidsformer eller andre grunnleggende perspektiver. Denne læreplanen vil aldri bli gjennomført nøyaktig slik den først er tenkt, da en i praksis må ta hensyn til hva som er gjennomførbart og ulike

sosipolitiske faktorer (Imsen, 2020, s. 294). I Stortingsmelding 28 ble det lagt frem forslag til hvilke endringer som burde bli gjort i forbindelse med fornyelsen av læreplanene. Det ble blant annet foreslått å prioritere noen bestemte tverrfaglige temaer. Tanken var at disse temaene skulle legge til rette for tverrfaglig samarbeid, være et felles anliggende for skolen, og være knyttet til aktuelle samfunnsutfordringer (Meld. St. 28 (2015-2016), s. 7). Dette var altså noen av de idealistiske forestillingene som var til stede i arbeidet med ny læreplan.

Den formelle læreplanen er «den læreplanen som blir offentlig vedtatt» (Imsen, 2020, s. 295). Dette er et offentlig dokument som en kan finne både digitalt på internett og som bok. I den formelle læreplanen vil en ofte kunne finne elementer som signaliserer hvilke ideer som ligger bak, men i en åpen og demokratisk læreplanprosess vil det være ulike interesser og hensyn som vil kunne komme inn underveis (Imsen, 2020, s. 295).

Det tredje nivået, *den oppfattede læreplanen*, er læreplanen slik den blir oppfattet av blant annet skoler, lærere og foreldre (Imsen, 2020, s. 295). Imsen legger vekt på at det kan være nokså stor forskjell på hvordan disse aktørene oppfatter og tolker læreplanen. Hun hevder at «Læreres tolkning av læreplanen vil også være preget av hvilke erfaringer de har som lærere, hvilke holdninger de har mer generelt til det å undervise [...], og hvordan de tolker mulighetene til å gjennomføre læreplanen i praksis» (Imsen, 2020, s. 295). Læreplanmålene i *Kunnskapsløftet 2020* «er gjenstand for tolkning og åpne for mange ulike praktiske løsninger» (Imsen, 2020, s. 361). Det er opp til lærerne å utnytte dette tolkningsrommet. De som utarbeider læremidler, er også aktører som må tolke innholdet i læreplanen. Innholdet i ulike læremidler vil være preget av hvordan forfatterne har oppfattet og forstått det som står i læreplanen.

De to siste nivåene er *den gjennomførte-* og *den erfarte læreplanen*. Den gjennomførte læreplanen er det som faktisk foregår i undervisningen og i klasserommet, mens den erfarte læreplanen går mer på hvordan elevene erfarer og oppfatter det som foregår (Imsen, 2020, s. 295-296). Læreren vil ofte ikke erfare det samme som elevene, og det er derfor viktig at læreren er bevisst på dette slik at undervisningen blir tilpasset best mulig (Imsen, 2020, s. 297).

3.0 Metode

I dette kapitlet vil jeg beskrive hvilke metoder jeg har brukt i dette prosjektet. Jeg vil presentere det empiriske materialet som danner grunnlaget for studien, samt gjøre rede for hvordan jeg har gått frem i analyseprosessen av dette materialet. Prosjektets reliabilitet og validitet vil også bli belyst i dette kapitlet.

3.1 Valg av metode

Valg av tilnærming og metode har jeg tatt med utgangspunkt i min problemstilling. Jeg vil foreta en kvalitativ dokumentanalyse, ofte omtalt som innholdsanalyse, for å svare på problemstillingen min. Kvalitative datainnsamlingsmetoder er «rettet inn mot å samle inn data først og fremst i form av ord som er rettet mot å beskrive og forstå menneskers handlinger og meningsskaping i deres naturlige kontekst» (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 113). Det som særlig kjennetegner de kvalitative metodene, er at de «tar sikte på å fange opp mening og opplevelse som ikke lar seg tallfeste eller måle» (Dalland, 2020, s. 54).

En kvalitativ dokumentanalyse er en passende tilnærming når en skal studere skriftlige dokumenter og tekster (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 113). Analysen sikter mot å avdekke tekstens innhold og fortolke det ut fra tekstens sosiale kontekst (Ingemann et al., 2018, s. 107). Det handler om å lese og analysere trykte kilder og dokumenter, som for eksempel offentlige tekster som nasjonale styringsdokument, og private tekster som for eksempel lærerbiografier og blogger (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 163). Formålet med dokumentanalyser er å avdekke det teksten umiddelbart handler om, i tillegg til hvilke meninger, budskap og forståelser som kan ligge bak. Sentralt er hvordan en skal forstå det som er skrevet, både i forhold til hvilke indirekte holdninger, synspunkter og forståelser teksten uttrykker, og de samfunnsmessige, sosiale og organisatoriske tendenser, forståelser, hendelser og utviklinger som også påvirker hvordan en fortolker innholdet i teksten (Ingemann et al., 2018, s. 107). Videre er det viktig å ta i betraktning at tekstene alltid er en del av en større kontekst, noe som kan påvirke innholdet i dem (Ingemann et al., 2018, s. 107).

3.2 Valg av materiale

Hovedtematikken i dette prosjektet omhandler hvordan norskfaget kan bidra til det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*. Det er derfor relevant å gå til den aktuelle

læreplanen, altså *Kunnskapsløftet 2020*, for å finne ut hva den sier om temaet. Læreplanen finnes både digitalt og som utskrivbart dokument. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i den digitale utgaven, da det trolig er denne flertallet av dagens lærere benytter seg av i skolehverdagen. Den digitale utgaven framstår i praksis noe annerledes, både med tanke på hvordan en kan navigere i den, og fordi det finnes en del ekstra ressurser og hjelpemidler som en ikke har tilgang til ved bruk av det utskrivbare dokumentet.

Jeg vil systematisk ta for meg de delene av læreplanen som jeg anser som relevante for mitt prosjekt, nemlig overordnet del av læreplanen og læreplanen for norskfaget. Grunnen til at jeg også velger å se på den overordnede delen, er at den gjelder for alle fag, og dermed også norskfaget. Ifølge Utdanningsdirektoratet, kan overordnet del derfor «brukes til å forstå ulike deler og innhold i læreplaner for fag og til å se sammenhenger i opplæringen på tvers av fag» (Utdanningsdirektoratet, 2022). I norskplanen vil jeg gå inn på den generelle delen av den, i tillegg til kompetansemålene etter både 2., 4. og 7. trinn. Dette vil gi meg et helhetlig bilde av hvordan temaet kan arbeides med i barneskolen.

I selve analysen vil jeg ta utgangspunkt i den overordnede delen av *Kunnskapsløftet 2020*, og trekke ut det som kan være relevant i forhold til det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*. Deretter vil jeg gå til norskplanen og undersøke om, og i så fall på hvilke måter, en kan gjenfinne dette her. Jeg vil studere norskplanen på generelt nivå, og i tillegg se om jeg kan finne konkrete kompetansemål som en kan knytte til den aktuelle tematikken.

3.3 En hermeneutisk tilnærming

Datamaterialet i denne studien er som nevnt læreplanverket for *Kunnskapsløftet 2020*. Materialet danner grunnlaget for analysen, der funnene fra analysen i etterkant skal drøftes i lys av problemstillingen. Læreplanverket er en skriftlig tekst skrevet av andre, og jeg må derfor «prøve å forstå meningsperspektivet til menneskene som uttrykker seg» i denne teksten (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 163). Det er dette hermeneutikken innebærer. Jeg vil altså forsøke å forstå og fortolke meningen bak innholdet i læreplanen. Det vil si at jeg i denne studien har en hermeneutisk tilnærming, der mening, forståelse og fortolkning er sentrale begreper (Ingemann et al., 2018, s. 206).

Et hermeneutisk perspektiv bygger på en grunnleggende forståelse av at mennesker er fortolkende vesener, og at vi handler og agerer ut ifra en forståelseshorisont som er basert på fordommer og forståelser (Ingemann et al., 2018, s. 207). Før en går i gang med en studie, vil en som forsker ha visse oppfattelser. Disse oppfattelsene vil gjennom undersøkelsen erstattes av en dypere og mer «korrekt» forståelse (Ingemann et al., 2018, s. 46). Dette foregår gjennom en prosess, som blir illustrert gjennom den hermeneutiske sirkelen, «hvor vi setter vores fordom på spill og erstatter den med mere solid og underbygget viden» (Gadamer, 2007, referert i Ingemann et al., 2018, s. 46). Ifølge Thomas Krogh vil en gjennom sirkelbevegelsen komme «inn i en prosess hvor en i stadig større grad kan bedømme våre fordommer og sjalte ut dem som ikke er på sin plass, og som hindrer forståelsen» (2014, s. 53). Som forsker vil jeg gjennom forskningsprosessen befinne meg i denne sirkelen. I forkant av studien vil jeg ha mine antakelser om og oppfattelser av tematikken og læreplanen som helhet. Etter hvert som jeg undersøker de ulike delene av materialet nærmere, vil jeg sannsynligvis få en annen oppfattelse av innholdet, og det kan hende jeg vil sitte igjen med en annen helhetsforståelse enn den jeg hadde i forkant av studien.

3.4 Reliabilitet og validitet

Som forsker er det viktig å reflektere over forskningens reliabilitet og validitet. Reliabiliteten, eller påliteligheten, «viser til i hvor stor grad vi kan stole på de funnene som et forskningsprosjekt har produsert», og om metoden som er i bruk i forskningen «kan ha påvirket de endelige resultatene» (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 222). Forskningens validitet, eller gyldighet, er knyttet til «hva slags konklusjoner en forsker egentlig har dekning for å trekke ut fra de data hun eller han har samlet inn» (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 222). Det handler altså om å reflektere over studiens kvalitet.

Metoden jeg benytter meg av i dette prosjektet, er som nevnt en kvalitativ dokumentanalyse. Det å studere dokumenter, kan i utgangspunktet bidra til å øke prosjektets *pålitelighet*. Dokumentene er stabile materialer som vil ha det samme innholdet, uavhengig av hvem som bruker dem eller hva de blir brukt til. Det vil si at det skal være mulig for andre å komme frem til det samme resultatet, dersom de tar utgangspunkt i de samme premissene som det er gjort i denne studien. Det at jeg er tydelig på egen fremgangsmåte og egne vurderinger, bidrar til at resultatene i større grad kan etterprøves av andre. Jeg har som nevnt valgt å benytte meg av den digitale versjonen av *Kunnskapsløftet 2020*. Denne versjonen er i praksis noe

annerledes, og i motsetning til det utskrivbare dokumentet, kan justeringer tenkes å forekomme.

På den andre siden vil forskerens erfaringsbakgrunn kunne påvirke hvordan en tolker og forstår det aktuelle materialet (Johannesen et al., 2010, s. 229). Det er alltid en mulighet for at forskerens tidligere erfaringer, vil kunne prege det endelige resultatet. For å redusere dette problemet, er det igjen viktig å være tydelig i sin tilnærming, og gjøre greie for hvilke vurderinger og tolkninger en som forsker støtter seg på underveis i prosessen. Studiens pålitelighet kan også styrkes ved at forskeren holder seg nøytral og objektiv.

Det å undersøke og analysere de ulike delene av læreplanen, er en hensiktsmessig måte for å komme frem til mulige svar på problemstillingen min. For å finne ut hvordan norskfaget kan bidra til det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*, vil det å gå til læreplanen i norsk være nyttig, da det er her en finner hva som skal inngå i norskfaget og norskundervisningen i skolen. Det at jeg vil studere overordnet del av læreplanen er også hensiktsmessig da den kan, som nevnt i kapittel 3.2, brukes for å se sammenhenger og forstå læreplaner for fag (Utdanningsdirektoratet, 2022). Dette er et forsøk på en helhetlig tilnærming som bør kunne bidra til å styrke oppgavens *gyldighet*.

4.0 Hva er *folkehelse og livsmestring* i *LK20* og hvordan kan en implementere det i norskfaget?

I dette kapitlet vil jeg forsøke å gi en utvidet og helhetlig forståelse av det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*, samt se på hvordan en kan implementere det i norskfaget. Det første delkapitlet omtaler de tverrfaglige temaene generelt. Videre vil jeg se nærmere på hvorfor *folkehelse og livsmestring* var et av de tre temaene som ble prioritert i *Kunnskapsløftet 2020*, ofte omtalt som *LK20*. Deretter vil temaet, slik det blir formulert i læreplanen, bli presentert, samt synspunkter fra hva ulike autoriteter på feltet legger i det. Tidligere forskning og konkrete eksempler på hvordan en kan jobbe med *folkehelse og livsmestring* i norskfaget, har også fått plass i dette kapitlet. Til slutt blir det lagt frem hvordan en kan jobbe tverrfaglig, med fokus på *folkehelse og livsmestring*.

4.1 Tverrfaglige tema

Med det nye læreplanverket, *Kunnskapsløftet 2020*, ble tre tverrfaglige tema introdusert: *folkehelse og livsmestring*, *demokrati og medborgerskap*, og *bærekraftig utvikling* (Kunnskapsdepartementet, 2017a). Dette er ikke egne fag, men temaer som «berører sentrale samfunnsutfordringer som er aktuelle over tid», som «skolen skal legge til rette for læring innenfor», og som «skal være et fellesanliggende for skolen» Utdanningsdirektoratet, 2020a). De tverrfaglige temaene skal bidra til å synliggjøre forbindelsen mellom fagene og «den virkelige verden» (Samnøy & Tjomsland, 2021).

Tverrfaglige temaer har også vært inkludert i tidligere læreplaner, men det har da ikke vært spesifisert hvilke temaer som skulle belyses. Det er først nå, i *Kunnskapsløftet 2020*, at tverrfaglighet er definert så tydelig som det er (Imsen, 2020, s. 292). I Stortingsmelding 28 ble det lagt frem hvilke endringer som skulle gjøres i fornyelsen av *Kunnskapsløftet*. Her ble blant annet de tre tverrfaglige temaene som skulle prioriteres i skolen presentert, samt noen bestemte utvalgsriterier. Temaene skulle være «knyttet til samfunnsutfordringer som er aktuelle over tid, være overordnede og reflektere innholdet i formålsparagrafen» (Meld. St. 28 (2015-2016), s. 7). Arbeidet med disse temaene skulle bidra til læring i hvert enkelt fag, i tillegg til å «gi elevene en helhetlig forståelse av temaene» (Meld. St. 28 (2015-2016), s. 7). Tverrfagligheten skal altså være gjensidig nyttig for både læring i fag og innenfor de spesifikke tverrfaglige temaene.

Kapittel 2.5 i overordnet del av læreplanen gir en generell beskrivelse av de tverrfaglige temaene. Temaene «tar utgangspunkt i aktuelle samfunnsutfordringer som krever engasjement og innsats fra enkeltmennesker og fellesskapet i lokalsamfunnet, nasjonalt og globalt», og skal «bidra til at elevene oppnår forståelse og ser sammenhenger på tvers av fag» (Kunnskapsdepartementet, 2017a). Videre står det at:

Elevene skal få innsikt i utfordringer og dilemmaer innenfor temaene. De skal forstå hvordan vi gjennom kunnskap og samarbeid kan finne løsninger, og de skal lære om sammenhenger mellom handlinger og konsekvenser (Kunnskapsdepartementet, 2017a).

4.2 Hvorfor *folkehelse og livsmestring* i LK20?

For å få en grundig helhetsforståelse av temaet og begrepet *folkehelse og livsmestring*, er det relevant å si noe om hvorfor akkurat dette temaet fikk plass i *Kunnskapsløftet 2020*. Ifølge Ole Jacob Madsen (2020, s. 42), er det mye som tyder på at temaet ble en realitet i skolen etter påtrykk fra en rekke aktører fra psykologisk, politisk og pedagogisk hold, både nasjonalt og internasjonalt. Madsen viser blant annet til resultater fra Ungdata-undersøkelser, som trolig bidro til økt bekymring for den kommende generasjonen. Undersøkelsene viste blant annet at norske elever i ungdom- og videregående skole rapporterte om stadig mer psykiske helseplager (Bakken, 2019, referert i Madsen, 2020, s. 42). Som en følge av undersøkelsene, stilte mange aktører et sterkt krav om at «nå må noe gjøres!» (Madsen, 2020, s. 43).

I 2013 ble det nedsatt et utvalg, kalt Ludvigsen-utvalget, som skulle undersøke om skolens innhold dekket de ferdighetene og kompetansene elevene vil trenge i framtidens samfunns- og arbeidsliv (Madsen, 2020, s. 65). I rapporten fra Ludvigsen-utvalget kom det frem at fremtidens elever ikke bare trenger fagspesifikk kompetanse, men også kognitiv og praktisk, sosial og emosjonell kompetanse. Det er her tankegangen om dybdeløring og tverrfaglighet i skolen springer ut (Madsen, 2020, s. 65-66). Dybdeløring er et sentralt begrep i forbindelse med tverrfaglige tema. Læreplangruppene som utarbeidet den nye læreplanen, tok utgangspunkt i følgende definisjon av begrepet:

Vi definerer dybdeløring som det å gradvis utvikle kunnskap og varig forståelse av begreper, metoder og sammenhenger i fag og mellom fagene. Det innebærer at vi

reflekterer over egen læring og bruker det vi har lært i kjente og ukjente situasjoner, alene eller sammen med andre (Kunnskapsdepartementet i samråd med Sametinget, 2018).

Videre hevder Madsen (2020, s. 66) at rapporten fra Ludvigsen-utvalget, kan regnes som et av de viktigste støttedokumentene til utarbeidelsen av Stortingsmelding nr. 28. I denne stortingsmeldingen, som fikk navnet *Fag – Fordypning – Forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet*, ble de tre tverrfaglige temaene lagt frem som forslag. Temaet *folkehelse og livsmestring* ble direkte hentet fra Ludvigsen-utvalgets anbefaling, og «er forankret i forestillingen om at elevene må rustes for den fremtidige samfunnsutviklingen, som vil kjennetegnes av både mer ansvar og større krav til å omstille seg og lære nye ting» (Madsen, 2020, s. 66).

Temaet *folkehelse og livsmestring* blir i Stortingsmeldingen altså lagt frem som et av de tverrfaglige temaene som bør prioriteres i fagfornyelsen (Meld. St. 28 (2015-2016), s. 38). Det blir blant annet vist til formålsparagrafen som slår fast at «elevene skal utvikle kunnskap, ferdigheter og holdninger for å kunne mestre livene sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet (Meld. St. 28 (2015-2016), s. 39). Videre hevder regjeringen at «livskvalitet og trivsel gjennom deltakelse i et faglig og sosialt fellesskap gir tilhørighet og reduserer risikoen for psykiske og sosiale problemer», «gode helsevalg er en del av å mestre livet, og kunnskap om fysisk og psykisk helse og konsekvenser av livsstil har stor betydning», og at «kunnskap om privatøkonomi og forbruk er viktig for å mestre livet» (Meld. St. 28 (2015-2016), s. 39).

4.3 *Folkehelse og livsmestring i LK20*

I kapittel 2.5.2 i overordnet del av læreplanen, kan en lese hvordan temaet til slutt ble formulert i *Kunnskapsløftet 2020*. Her står det at det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring* skal «gi elevene kompetanse som fremmer god psykisk og fysisk helse, og som gir muligheter til å ta ansvarlige livsvalg» (Kunnskapsdepartementet, 2017b). Det blir lagt vekt på at utvikling av et positivt selvbilde og en trygg identitet i barne- og ungdomsårene er avgjørende. Videre står det at «et samfunn som legger til rette for gode helsevalg hos den enkelte, har stor betydning for folkehelsen» og at «livsmestring dreier seg om å kunne forstå og å kunne påvirke faktorer som har betydning for mestring av eget liv»

(Kunnskapsdepartementet, 2017b). Arbeid med temaet skal «bidra til at elevene lærer å håndtere medgang og motgang, og personlige og praktiske utfordringer på best mulig måte» (Kunnskapsdepartementet, 2017b).

I samme kapittel blir det også presentert hvilke områder som kan være relevante i arbeid med *folkehelse og livsmestring*. Læreplanen sier følgende:

Aktuelle områder innenfor temaet er fysisk og psykisk helse, levevaner, seksualitet og kjønn, rusmidler, mediebruk, og forbruk og personlig økonomi. Verdivalg og betydningen av mening i livet, mellommenneskelige relasjoner, å kunne sette grenser og respektere andres, og å kunne håndtere tanker, følelser og relasjoner hører også hjemme under dette temaet (Kunnskapsdepartementet, 2017b).

I overordnet del blir det også lagt vekt på at skolen både har et danningsoppdrag og et utdanningsoppdrag (Kunnskapsdepartementet, 2017c). Her blir grunnopplæringen beskrevet som en «livslang danningsprosess som har enkeltmennesket, selvstendighet, ansvarlighet og medmenneskelighet som mål» (Kunnskapsdepartementet, 2017c). Videre blir det slått fast at opplæringen skal gi elevene «et godt grunnlag for å forstå seg selv, andre og verden, og for gjøre gode valg i livet», samt «gi et godt utgangspunkt for deltakelse på alle områder innenfor utdanning, arbeids- og samfunnsniv» (Kunnskapsdepartementet, 2017c). Mye av det som inngår her kan en med god grunn tenke at er tilknyttet temaet *folkehelse og livsmestring*.

Selv om begrepet *folkehelse og livsmestring* blir definert i læreplanverket, mener Madsen (2020, s. 10) at mange lærere, foresatte og elever trolig sitter igjen med en god del spørsmål om hva livsmestring egentlig innebærer. Han viser til psykologiprofessor Frode Svartdals definisjon av begrepet *mestring*. Ifølge Madsen, blir begrepet i denne definisjonen primært sett på som et «samlebegrep som viser til en serie ulike oppgaver og utfordringer som man støter på i livet, og som man kan håndtere mer eller mindre adekvat» (2020, s. 11). Videre nevner Madsen (2020, s. 12) at egenskapene psykologisk motstandskraft, evne til selvregulering og stå-på-vilje er forbundet med å klare seg godt i livet og lykkes med å nå egne mål.

I rapporten *Livsmestring i skolen. For flere små og store seire i hverdagen*, utarbeidet av Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjon, blir livsmestringsbegrepet definert slik:

«Å utvikle ferdigheter og tilegne seg praktisk kunnskap som hjelper den enkelte til å håndtere medgang, motgang, personlige utfordringer, alvorlige hendelser, endringer og konflikter på en best mulig måte.

Å skape en trygghet og tro på egne evner til å mestre[!] også i fremtiden» (Prebensen & Hegstad, 2017, s. 9).

I forbindelse med den siste delen av definisjonen, som omhandler det å ha tro på egne evner, blir Albert Banduras teori om Self-efficacy trukket inn. Det å bygge mestringstro er sentralt her. Det handler om å utvikle tillit til egen evne til å mestre ulike oppgaver og situasjoner, og at dette «påvirker egen kraft, vilje og evne til å handle» (Bandura, 1997, referert i Prebensen & Hegstad, 2017, s. 9).

I forbindelse med begrepet *folkehelse*, viser Madsen til folkehelsemeldingen fra 2015, som uttrykker følgende: «Men god helse er ikke bare fravær av sykdom, det handler også om å mestre livets utfordringer. Mestring gir livsglede, mening og overskudd, også når vi rammes av sykdom» (Meld. St. 19 (2014-2015), sitert i Madsen, 2020, s. 13). Mestring blir her ansett som noe som har en avgjørende rolle for nordmenns helse, og meldingen legger opp til at man kan leve et «vitalt og meningsfullt liv selv om det ikke nødvendigvis alltid er fritt for sykdom» (Madsen, 2020, s. 14). Mestring og folkehelse henger dermed tett sammen og er likeverdige avhengige av hverandre.

Ifølge Norsk Sykepleierforbund handler begrepet *folkehelse* om hvordan vi alle har det, der begrep som helse, fravær av sykdom, mestring, trivsel og livskvalitet er sentrale (Norsk Sykepleierforbund, u.å.). Definisjonene av *livsmestring* og *folkehelse* viser at de to begrepene kan gå litt på tvers av hverandre, og at når en prater om livsmestring, er ofte folkehelse også underliggende, og motsatt.

Noe en kan merke seg, er at litteratur som omtaler det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*, ofte bare nevner livsmestring. Folkehelse-begrepet blir mer eller mindre utelatt. To av bøkene jeg har benyttet meg av i denne oppgaven har titlene *Livsmestring på timeplanen – rett medisin for elevene?* og *Perspektiver på livsmestring i skolen*. Her er det

helt klart begrepet livsmestring som får mest oppmerksomhet. Det kan trolig ha noe med det at begrepene kan brukes om hverandre. Ifølge Ole Jacob Madsen, som er forfatter av førstnevnte bok, kan det skyldes flere forhold. For det første kan det handle om at begrepet *folkehelse* ofte blir knyttet til fravær av sykdom. Dersom en igjen ser til Folkehelsemeldingen fra 2015, innebærer det derimot ikke bare fravær av sykdom, det å mestre livets utfordringer er også sentralt (Meld. St. 19 (2014-2015), sitert i Madsen, 2020, s. 13).

Livsmestringsbegrepet retter seg mer mot nettopp dette, og er en av flere mulige årsaker til at dette begrepet blir omtalt i større grad enn *folkehelse*.

For det andre kan store deler av det som inngår i livsmestringsbegrepet, omhandle tema mange elever vil oppleve som praktisk nyttig, og som kan gi dem «verktøy for å håndtere hverdagen bedre» (Madsen, 2021). I motsetning til tradisjonelt folkehelsearbeid, kan livsmestring «by på praktisk undervisning i kroppslige og kognitive øvelser som elevene umiddelbart vil kunne se nytten av» (Madsen, 2021). Madsen (2021) understreker likevel at lærerne ikke må la det ene begrepet få dominere det andre innenfor ett og samme tema.

4.4 Tidligere forskning på *folkehelse og livsmestring* i norskfaget

Da de tverrfaglige temaene fremdeles er relativt nye i skolen, er det begrenset hva en kan finne av tidligere forskning som konkret omtaler *folkehelse og livsmestring* og norskfaget. Det finnes likevel noe, og mesteparten av det som blir omtalt er særlig knyttet til hvordan skjønnlitteraturen kan være en mulig inngang til det tverrfaglige temaet.

En artikkel som utforsker hvilke muligheter og utfordringer som ligger i det å undervise i temaet *folkehelse og livsmestring* i norskfaget, viser særlig til forbindelsen mellom skjønnlitteratur og kognitiv utvikling. Det blir vist til forskere som blant annet mener at «litterære teknikker kan sette i gang empatiske prosesser hos leseren», og at «lesing av skjønnlitteratur kan ha effekt på evnen til å sette seg inn i andres situasjon» (Hogan, 2021; Kidd & Castano, 2013, referert i Lauritzen et al., 2021, s. 3). Skjønnlitteraturen kan altså være en svært nyttig verktøykasse for livsmestringsundervisningen. Martha Nussbaum er blant filosofene som blir nevnt. Hun mener også at skjønnlitteraturen kan bidra til å utvikle «demokratiske holdninger, medfølelse og empati blant elevene» (Nussbaum, 1995, 2016, referert i Lauritzen et al., 2021, s. 4). Dette er alle relevante og aktuelle temaer innenfor *folkehelse og livsmestring*.

Det blir også trukket frem hvordan «undersøkelser av karakterens følelser kan gi leseren en forståelse av hvordan komplekse emosjonelle prosesser fungerer», og «at skjønnlitteraturen kan fungere som et verktøy for å lære seg å se verden fra ulike synsvinkler» (Andersen, 2016, referert i Lauritzen et al., 2021, s. 5). Det å kunne leve seg inn i andres liv og situasjoner er «avgjørende for å kunne ha et velfungerende personlig og samfunnsmessig liv» (Lauritzen et al., 2021, s. 5). Også her kan en se koblinger til det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*, da mellommenneskelige relasjoner, samt det å håndtere tanker, følelser og relasjoner er aktuelle områder innenfor temaet (Kunnskapsdepartementet, 2017b).

I intervju med en rekke lærere kom det frem at «flere av dem hadde en oppfatning av at livsmestring alltid hadde vært en indirekte del av faget gjennom både litteraturdidaktikken og dannelsingsaspektet» (Lauritzen et al., 2021, s. 8). En av lærerne uttrykte at «Hvis en drar livsmestring til at det handler om å kunne formulere seg, å skrive og lese godt, så er jo det kjerneområdet til norskfaget allerede» (Lauritzen et al., 2021, s. 8). En annen lærer påpekte litteraturen og litteraturdidaktikkens betydning, mens en tredje tenkte at det er hele skolegangen som danner grunnlaget for livsmestring (Lauritzen et al., 2021, s. 8). Selv om flertallet av informantene så på norskfaget som et naturlig sted for livsmestring, var flere skeptiske til å gjøre det eksplisitt overfor elevene. Det ble her vist til den offentlige debatten om at det å innføre begrepet i skolen, kan skape et inntrykk av at livsmestring blir nok en ting elevene skal bli målt i (Lauritzen et al., 2021, s. 8).

I artikkelen «Folkehelse og livsmestring må ikke bare bli et pratefag», blir to av forfatterne fra studien over, intervjuet. Førsteamanuensis Linda Nesby understreker at norsklærerne ikke er psykologer, og at de skal bruke den verktøykassen de har som lærere til å implementere temaet i faget (Aarskog, 2020). Hun viser til et økt ønske og behov blant lærere om «å få noe konkret å forholde seg til, så de ikke går inn i en terapeutrolle som de ikke har forutsetning for å gå inn i» (Aarskog, 2020). Nesby er opptatt av at undervisningen ikke skal bestå i å sitte å prate om psykisk helse på en mer eller mindre vellykket måte. Det skal bli en naturlig del av undervisningen, og det er særlig her skjønnlitteraturen kan bidra (Aarskog, 2020).

I doktoravhandlingen sin, tar Lise-Mari Lauritzen utgangspunkt i tre artikler, deriblant artikkelen av Lauritzen et al. (2021), som er nevnt over. I avhandlingen undersøker hun blant annet hvordan skjønnlitteratur kan bidra til å tematisere livsmestring i norskundervisningen. Den viser også til at «norsklæreren ofte ser til skjønnlitteratur når store spørsmål skal

diskuteres», og at det er en åpenbar verktøykasse for livsmestring (Lauritzen, 2021, s. 62-63). Det blir videre argumentert for å bruke litteraturen for å skape trygge rammer rundt livsmestringsundervisningen, da elevene ikke trenger å ta utgangspunkt i seg selv, og at «litteraturen er et teststed for ulike erfaringer» (Smidt, 1989; Felski, 2008b, referert i Lauritzen, 2021, s. 64). Litteraturen blir altså her sett på som et sted hvor elevene kan leve seg inn i andres opplevelser, uten at de trenger å ta utgangspunkt i egne. Noen vil gjerne kunne kjenne seg igjen i det som blir beskrevet, mens andre ikke vil ha særlig kjennskap til det.

Det blir i doktoravhandlingen vist til en artikkel hvor lærere reflekterer over hvorvidt det finnes skjønnlitteratur en burde unngå i undervisningen. Kort oppsummert mente lærerne at en ikke skulle unngå noen bestemte tema, men at det krever planlegging og god kjennskap til elevene (Lauritzen, 2021, s. 66). Også her kommer det frem at elevene slipper å ta utgangspunkt i egne følelser og erfaringer. Det står at «De vanskelige samtalene kan tas gjennom de fiktive karakterene og i fellesskap, men det er likevel nødvendig å være klar over elevenes behov både for regresjon og progresjon i læringssituasjonen» (Smidt, 1989, referert i Lauritzen, 2021, s. 66). Relasjon og kjennskap til elevene viser seg å være avgjørende, slik at en som lærer best mulig kan legge opp til gode og lærerike situasjoner, som omhandler temaer som kan være vanskelige å prate om.

4.5 Eksempler på *folkehelse og livsmestring* i norskfaget

I kapittel 4.2 i denne oppgaven finner man trekk fra det Goodlad kalte *den ideologiske læreplanen*, og i kapittel 4.3 fra *den formelle læreplanen*. I dette kapitlet vil jeg trekke frem to konkrete eksempler på hvordan noen utvalgte aktører har tenkt i forhold til det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*. Her snakker en om *den oppfattede læreplanen*, som viser læreplanen slik den blir oppfattet av ulike aktører (Imsen, 2020, s. 295). Det ene eksemplet er knyttet til læremiddelforfattere, og hvordan det tverrfaglige temaet kommer til uttrykk i lærerveiledningene til læreverket *Salto* for 5. – 7. trinn. I dette tilfellet handler det om hvordan læremiddelforfatterne har tolket og forstått innholdet i læreplanen. Måten det tverrfaglige temaet kommer frem i et læremiddel, vil sannsynligvis påvirke hvordan læreren forholder seg til det. Det som kommer til uttrykk i læremidlene, vil trolig være mer betydningsfullt for undervisning, enn det som står skrevet i en doktorgradsavhandling, da det er læremidlene som blir brukt i skolehverdagen. Det andre eksemplet er hentet fra Kristiansand kommune sin hjemmeside, der en kan finne forslag til hvordan en kan jobbe med *folkehelse og livsmestring*

på 5., 6. og 7. trinn. Disse oppleggene er trolig utarbeidet som en ressurs for lærere i kommunen sine skoler.

4.5.1 Eksempel 1: Læremiddelet *Salto*

Dette eksemplet er hentet fra lærerveiledningene til læreverket *Salto* for mellomtrinnet. Det er utarbeidet med utgangspunkt i *Kunnskapsløftet 2020*, og det er ifølge forlaget «lagt større vekt på utforskende tilnærming, kritisk tenkning, lek og tekster som aktualiserer de tverrfaglige temaene» (Gyldendal, u.å.). Lærerveiledningene består av totalt seks bøker, to bøker per trinn, der den ene er veiledende for læreverkets lesebok, og den andre for språkbok. De seks bøkene er:

Aslam et al. (2020). *Salto: Lærereens bok 5A* (2. utg.).

Aslam et al. (2021). *Salto: Lærereens bok 5B* (2. utg.).

Bjøndal et al. (2021a). *Salto: Lærereens bok 6A* (2. utg.).

Bjøndal et al. (2021b). *Salto: Lærereens bok 6B* (2. utg.).

Bjerke et al. (2022). *Salto: Lærereens bok 7A* (2. utg.).

Bjerke & Pedersen (2022). *Salto: Lærereens bok 7B* (2. utg.).

I begynnelsen av alle de seks veiledningsbøkene, kan man finne en veiledende halvårsplan tilknyttet den aktuelle læreboka. Halvårsplanene har en egen kolonne med tittelen «Tverrfaglige temaer i tekster» (se vedlegg 1, fra Bjøndal et al., 2021a, som viser eksempel på dette). Her kommer det frem hvilke tverrfaglige tema som er aktuelle for de ulike kapitlene, og eventuelt hvilke tekster fra kapitlet som hører til temaet. Ut ifra halvårsplanen, er det noen kapitler som har en eller flere tekster som er sentrale i forhold til det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*, og noen kapitler som ikke har noen tekster med tilknytning til temaet. Antall tilknytninger varierer også fra bok til bok, og klassetrinn til klassetrinn. Noen har svært mange relevante koblinger til temaet, mens andre har færre. Innledningsvis kan man også finne en tabell som gir en oversikt over og informasjon om tekstene i de aktuelle bøkene, deriblant hvilke tema de tar opp (se vedlegg 2, fra Bjøndal et al., 2021a, som viser eksempel på dette). Her kan en enkelt lete etter tekster som omhandler den tematikken en er på utkikk etter.

Det som er gjennomgående i de seks veiledningsbøkene, er at tematikk knyttet til *folkehelse og livsmestring* i stor grad kommer til uttrykk gjennom tekster av ulike sjangre. En kan finne

tematikk knyttet til det tverrfaglige temaet i utdrag fra romaner og bildebøker, dikt, sangtekster, tegneserier, fortellinger, noveller, biografiske tekster, skuespill, eventyr, saktekster, artikler, leserinnlegg og filmmanus. Det er en overvekt av skjønnlitterære tekster i alle de seks bøkene, men sakprosa-tekster er også representert blant tekstene som blir knyttet til *folkehelse og livsmestring*. Noen ganger vil man også finne oppgaver og aktiviteter som omhandler tematikken.

Tekstene i veiledningsboka til *Salto 5A*, som ifølge halvårsplanen kan knyttes til *folkehelse og livsmestring*, har følgende tematikker: mobbing og mot, penger vs. lykke, søskenkjærlighet, skilsmisse, vennskap, selvtillit, forelskelse, drømmer og mot, krig, frykt og håp, Afghanistan og skiglede, og julenissen og rare ønsker (Aslam et al., 2020, s. XIII). Disse temaene er det forfatterne selv som har formulert, og de viser hvilke valg som er tatt i forhold til hva de tenker er relevant i forbindelse med *folkehelse og livsmestring*. Tematikk med tilknytning til det tverrfaglige temaet blir også knyttet til arbeid med klassemiljø, og det blir blant annet lagt frem forslag til hvordan læreren kan legge opp til slikt arbeid. Aktivitetene som blir foreslått her, er «loggbok», «hemmelig kompis» og «positive lapper». Det står at «Et godt klassemiljø virker forebyggende på mobbing og utenforskap» (Aslam et al., 2020, s. 40). I *Salto 5B* finner man tekster som, ifølge forfatterne av lærerveiledningen, har følgende tematikker: det lønner seg å hjelpe andre, utestenging og forelskelse, skjult mobbing, andre verdenskrig, spådom, magi og vennskap, gåter og spenning, vennskap, miljøvern, kreft og mot, selvtillit og pågangsmot, fellesskap, utenforskap og ensomhet (Aslam et al., 2021, s. XIII).

I veiledningsboka til *Salto 6A* har tekstene man kan knytte til *folkehelse og livsmestring* følgende tematikker: vennskap, tillit og forelskelse, universet og uendelighet, mobbing og utfrysning, og Agent-historie og spenning (Bjøndal et al., 2021a, s. XIII). Igjen er dette tematikker som forfatterne selv har formulert. I *Salto 6B* er tematikken knyttet til: mobbing, skole og sykdom, andre verdenskrig, være på flukt, familie, offer og vennskap, Roald Dahl(!), og sorg, savn og kjærlighet (Bjøndal et al., 2021b, s. XIII). Dersom man går til den første teksten som er tilknyttet det tverrfaglige temaet, finner man i veiledningen forslag til spørsmål som man kan reflektere over underveis i lesingen. Under spørsmålene står det:

Svarene på disse spørsmålene fins ikke eksplisitt uttrykt i teksten, men der elevene forsøker å bli kjent med hovedpersonen gjennom det han forteller om seg selv og refleksjonene han gjør seg. Å snakke om hvordan fiktive personer i litteraturen gir

uttrykk for tanker, følelser og erfaringer, gir elevene et grunnlag for å snakke om egne tanker, følelser og erfaringer (jf. det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring) (Bjøndal et al., 2021b, s. 19).

Under en av de andre tekstene i 6B-boka, som omhandler det å være på flukt, står det at ved å lese denne teksten, får «elevene innblikk i andre menneskers livssituasjon og utfordringer, noe som kan bidra til at de utvikler forståelse, toleranse og respekt for andre menneskers synspunkter og perspektiver» (Bjøndal et al., 2021b, s. 191). Sitatet får frem hvorfor denne teksten er vurdert som aktuell i forhold til *folkehelse og livsmestring*.

I veiledningsboka til *Salto 7A* finner en tekster som ifølge forfatterne har følgende tematikker: bygda, utenforskap og mobbing, vennskap og spenning, utestenging og fordommer, fattigdom, oppvekstkår og humor, ungdomstid, forelskelse og å bli akseptert for den man er, og drama, skjønnhetsidealer, selvbilde og identitet (Bjerke et al., 2022, s. XII). Den ene teksten er et utdrag fra en bok, der leseren får innsikt i hvilke veier karakteren i boka må gå for å få tak i noe leseren gjerne tar for gitt. Hendelsene i boka er skildret humoristisk, og i veiledningen står det skrevet hvorfor det er gjort på denne måten. Humoren kan blant annet gi elevene mulighet «til å både identifisere seg med og distansere seg fra problematikken på samme tid» (Bjerke et al., 2022, s. 122). Det står også at humoren kan gi elever som kjenner seg igjen i karakterens situasjon, «mulighet til å forstå seg selv på en måte som styrker selvbildet, samtidig som det åpner opp for alle elever til å se på det vi tar for gitt, med et nytt blikk» (Bjerke et al., 2022, s. 122). I *Salto 7B* møter en tekster med følgende tematikker: Titanic-ulykken(!), ubetinget kjærlighet og pågangsmot, klassefest og forelskelse, vennskap, å høre til og samvittighet, å stå på egne bein, å passe inn, ungdomstid og sorg, stereotype kjønnsframstillinger, og humor og forviklinger (Bjerke & Pedersen, 2022, s. XII).

Det er mange tekster som er presisert i lærerveiledningsbøkene at kan knyttes til det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*. Flertallet av tekstene er skjønnlitterære, men en møter også på noen sakprosaetekster. Noen av kapitlene har ifølge forfatterne ingen tekster med tilknytning til temaet. Kapittel 4 i 6A-boka, som har tittelen «Kilder og kildebruk», er blant kapitlene som ikke har noen tilknytninger til *folkehelse og livsmestring*. Med utgangspunkt i det en vet om *folkehelse og livsmestring*, kan en gjerne undre seg over hvorfor forfatterne ikke har funnet koblinger til temaet i dette kapitlet.

I halvårsplanene er det inkludert hvilke kompetansemål som er relevante i forhold til de ulike kapitlene, men det er ikke spesifisert hvilke kompetansemål som hører til hvilke tekster. En kan derfor ikke vite nøyaktig hvilke koblinger forfatterne har gjort i forhold til kompetansemål og de tverrfaglige temaene.

4.5.2 Eksempel 2: Kristiansand kommune

Det neste eksemplet er hentet fra Kristiansand kommune sine hjemmesider, slik de så ut i perioden fra 23. mars til 1. mai 2023. Dette må ses på som en fellesressurs for lærere, som er knyttet til kommunens folkehelsestrategi. Innenfor kategorien «Barnehage og skole», er det en lenke med tittelen «Folkehelse og livsmestring». Her ligger det forslag til hvordan en kan jobbe med det tverrfaglige temaet på ulike trinn, deriblant mellomtrinnet. Her finner man forslag til tema en kan jobbe med på både 5., 6. og 7. trinn, som vil bidra «til å oppfylle kommuneplanens mål om å være en helsefremmende by og inngår i arbeidet med ny folkehelsestrategi» (Kristiansand kommune, 2022). Det blir lagt vekt på at «En skole med økende fokus på læring gjennom kropp, lek og bevegelse vil kunne føre til bedre læringsmiljø og en økt helhetlig utvikling» (Kristiansand kommune, 2022).

Opplegget for 5. trinn inkluderer to aktuelle tema (se vedlegg 5, skjermbilde fra Kristiansand kommune, 2022). Det første heter «Jeg mener at..., Hva mener du?», og omhandler kritisk tenkning, etisk dilemma og nettvett. Det andre temaet har tittelen «Kroppen min endres», og omhandler puberteten og tar opp spørsmål som «Hvordan fungerer kroppen?» (Kristiansand kommune, 2022). Videre finner en relevant støtte til læreren, eller den det måtte gjelde. Det blir vist til skolehelsetjenesten, samt andre ressurser og lenker som kan være nyttige i arbeidet med denne tematikken. Det er også lagt ved hvilke kompetansemål fra ulike fag som er relevante i forhold til temaene. Det er bare det første temaet som ser ut til å ha tilknytning til norskfaget. Følgende kompetansemål er trukket frem: «reflektere etisk over hvordan eleven fremstiller seg selv og andre i digitale medier» (Kristiansand kommune, 2022).

For 6. trinn er det tema knyttet til «Du og jeg og alle andre» som er lagt frem som forslag (se vedlegg 6, skjermbilde fra Kristiansand kommune, 2022). Stikkord tilknyttet dette temaet er rasisme og diskriminering, alle er ulike, samarbeid og kommunikasjon, og kritisk tenkning (Kristiansand kommune, 2022). Også her finner en ulike ressurser som kan være til støtte. Kompetansemål som er relevante i forhold dette temaet og norskfaget, er ifølge kommunen

det å kunne «utforske og reflektere over sammenhengen mellom språk og identitet» (Kristiansand kommune, 2022).

For 7. trinn er det «Påvirkning og kritisk tenkning» som er lagt frem som forslag (se vedlegg 7, skjermbilde fra Kristiansand kommune, 2022). Stikkord i forbindelse med dette er sosiale medier, reklame, kroppspress, status og kommersielt press, og pubertet (Kristiansand kommune, 2022). Slik som for 5. og 6. trinn, ligger det også her vedlagte ressurser.

Kompetansemål knyttet til norskfaget er det å kunne «reflektere etisk over hvordan eleven fremstiller seg selv og andre i digitale medier» (Kristiansand kommune, 2022).

Kommunen har i sine forslag funnet koblinger mellom temaene og aktuelle kompetansemål. Det kan forstås slik at de som har laget forslagene tilsynelatende har gjort et arbeid i forbindelse med hva som kan inngå i *folkehelse og livsmestring*. Det står lite om hvem i fra Kristiansand kommune som har skrevet dette og hvordan arbeidet er gjort. Det fremstår likevel som et ressurstilbud som lærere kan gå til for å få inspirasjon. For mange kan dette være en enkel løsning, der en velger å overlate arbeidet til andre.

4.6 Perspektiver på tverrfaglig arbeid

Læreplanen sier lite om *hvordan* en kan jobbe tverrfaglig, og hvilke arbeidsmetoder og tilnærminger som kan være formålstjenlige. Ifølge forfatterne av boka *Folkehelse og livsmestring i skolen: i fag, på tvers av fag og som en helhetlig tilnærming*, er det mange måter å jobbe tverrfaglig på. De tverrfaglige temaene kan «behandles og arbeides med i de enkelte fag, i samarbeid mellom flere fag eller i tverrfaglige opplegg der timeplanen oppløses» (Viig et al., 2021, s. 24). De kan også inngå i skolens helhetlige arbeid, der alle fag og alle lærere er involvert (Nygaard, 2019; Kunnskapsdepartementet, 2017, 2016, referert i Viig et al., 2021, s. 24).

Viig et al. viser til WHO-rapporten «Skills for Health», som legger vekt på fire anbefalinger for arbeid med *folkehelse og livsmestring* i skolen, som også er bekreftet av nyere studier: «undervisning som har en balanse av kunnskap, holdninger og ferdigheter virker best, ren informasjon har liten effekt», «effektiv undervisning bruker varierte metoder for deltakende læring, tar opp sosialt press og modellerer ferdigheter», «undervisningen må være basert på reelle behov for målgruppen» og «lærerne må ha den nødvendige kunnskap og kompetanse

både når det gjelder metode og innhold» (WHO, 2003, sitert i Viig et al., 2021, s. 25).

Samarbeid og planlegging lærerne imellom, og det å gjøre seg kjent med kompetansemål for andre fag er forutsetninger som kan lette arbeidet med de tverrfaglige temaene (Viig et al., 2021, s. 25).

Videre skiller Viig et al. mellom tverrfaglig arbeid «i fag, på tvers av fag og som en helhetlig tilnærming» (2021, s. 24). Dersom en «arbeider med samme tema i ulike fag, samtidig som fagene holdes atskilt, kalles det for flerfaglig arbeid» (Viig et al., 2021, s. 26). Det blir så vist til et eksempel på flerfaglig arbeid knyttet til det å forstå hvordan følelser, tanker og atferd påvirker hverandre. I norskfaget kan det handle om hvordan tankene våre påvirker hvordan vi kommuniserer. I engelskfaget kan det omhandle kommunisering av følelser på tvers av kulturer og språk, og i samfunnsfag kan hvordan vi blir påvirket av å være en del av en gruppe eller hvordan samfunnsmessige perspektiver påvirker atferden vår, være aktuelle problemstillinger (Nygaard, 2019, referert i Viig et al., 2021, s. 26).

Dersom fagene i større eller mindre grad integreres og glir over i hverandre, kan en kalle det tverrfaglig undervisning (Helmane & Briska, 2017, referert i Viig et al., 2021, s. 27). Denne typen undervisning «kan gjøre det mulig for elevene å se flere sider av et komplekst tema på en gang og bidra til en økt forståelse av både enkeltdelene og helheten» (Scheie & Korsager, 2018, referert i Viig et al., 2021, s. 27). Dersom en tar utgangspunkt i et aktuelt tema fremfor i skolefagene, vil en oppnå størst grad av integrering (Bolstad, 2019, referert i Viig et al., 2021, s. 27). Arbeidet kan blant annet foregå som tema- eller prosjektarbeid, med utgangspunkt i metoder som «klasseromsdiskusjoner, rollespill, gruppearbeid, spill og simuleringer eller som analyse av situasjoner, caser, temaer og hendelser elevene er opptatt av» (Pjajapati, Sharma & Sharma, 2017, referert i Viig et al., 2021, s. 27).

En annen formålstjenlig tilnærming til arbeid med *folkehelse og livsmestring*, er en helhetlig tilnærming (Viig et al., 2021, s. 27). En helhetlig tilnærming innebærer at elevene, i tillegg til å lære om *folkehelse og livsmestring*, «også erfarer dette i skolehverdagen gjennom trygge mellommenneskelige relasjoner og gjennom å bli utfordret og oppleve mestring i trygge læringsmiljø» (Viig et al., 2021, s. 28). Det at elevene opplever skolen som en trygg og god plass hvor de opplever mestring, i tillegg til at de lærer om temaet gjennom undervisningen, er altså sentralt i denne tilnærmingen.

Lauritzen legger i sin doktoravhandling frem forskningsfunn som viser at «helsefremmende arbeid i klasserommet burde foregå gjennom en helhetlig universell tilnærming», og at «det er mer effektivt å integrere psykisk helse i pensum og pedagogikk enn å undervise om temaet som noe isolert» (2021, s. 18). Hun legger vekt på at det er «læreren og de relasjonene som skapes til elevene» som er det viktigste (Lauritzen, 2021, s. 18). Det blir også vist til annen forskning som støtter at «den positive relasjonen mellom lærer og elev, samt elevenes mellommenneskelige forhold har signifikant betydning for god psykisk helse så vel som læring» (Drugli et al., 2011, referert i Lauritzen, 2021, s. 18).

Professor Torill Moen ved *Institutt for pedagogikk og livslang læring* ved NTNU viser til det profesjonelle skjønnet lærere har, hvor de kan velge om de vil ha en deduktiv eller induktiv tilnærming. En deduktiv tilnærming innebærer at en «planlegger og gjennomfører undervisning med tanke på at den også skal omhandle livsmestring», mens en induktiv «innebærer å være våken og gripe mulighetene når de oppstår i situasjoner hvor lærer og elever møtes» (Moen, 2020, s. 48). Hun legger også særlig vekt på hvordan en god relasjon kan ha mye å si for barn og unges helse og livsmestring, både på kort og lang sikt. Videre viser hun til studier som hevder «at en positiv relasjon mellom lærer og elev også er viktig med tanke på elevenes sosiale utvikling og fungering i skolen» (Moen, 2020, s. 49).

Moen (2020, s. 50) viser også til Lev Vygotskys teorier som legger vekt sammenhengen mellom sosialt samspill og barn og unges utvikling og læring, og som representerer et syn som innebærer at det er i møte med andre vi utvikler oss. Hun har valgt å fokusere på noen sentrale temaer i Vygotskys teorier. Et av dem handler om at alt en lærer «har opprinnelse i sosialt samspill med andre», og at vi med utgangspunkt i det kan si at elevenes livsmestring blir utviklet i samspill med lærer og elever (Moen, 2020, s. 52). Et annet tema handler om forholdet mellom språk og tanke. Her blir språket sett på «som et *kulturelt redskap*, et redskap man ikke bare bruker for å kommunisere, men også et redskap man bruker for utvikling av evnen til å tenke, resonnere og løse problemer» (Moen, 2020, s. 52-53). Det å få begreper og språk som bidrar til kommunikasjon og refleksjon kan en, ifølge Moen (2020, s. 53), koble til tanken om livsmestring.

Førsteamanuensis i pedagogisk psykologi Anne Torhild Klomsten, understreker at «det er vesentlig at elevene får delta i undervisning som berører denne tematikken jevnlig, systematisk og over tid» (2020, s. 200). Undervisning knyttet til *folkehelse og livsmestring* er

altså ikke noe som kun skal foregå i en bestemt periode, det skal jevnlig være en del av undervisningen og skolehverdagen.

Det utdanningsvitenskapelige fakultet ved Universitetet i Oslo har lagt frem noen anbefalinger for lærere som jobber tverrfaglig. Teksten bygger på internasjonal forskning og erfaringer fra skoler som har arbeidet på denne måten (Universitetet i Oslo, 2022). De nevner at tverrfaglig arbeid kan planlegges med utgangspunkt i kompetansemål eller overordnede temaer. Det anbefales at tverrfaglige temaer bør være abstrakte og globale, og åpne for overordnede spørsmål på tvers av skolefag, og ikke bare peke mot konkret faglig innhold (Universitetet i Oslo, 2022). Videre blir tverrfaglige arbeidsmåter gruppert i fire kategorier: lek og spill, simuleringer/etterligninger av virkeligheten, undersøkende metoder, og skapende metoder og problemløsning. Metodene kan planlegges innenfor enkeltfag, men de kan også åpne for en tverrfaglig tilnærming (Universitetet i Oslo, 2022).

Lærere har som nevnt et ansvar for å fremme god fysisk og psykisk helse, samt bidra til at elevene lærer å håndtere medgang og motgang i livet på best mulig måte. Det kreves mye av læreren dersom disse visjonene skal realiseres. Helleve og Almås (2021, s. 60) hevder at det kreves autonomi og handlingsrom, samt at læreren er våken og trygg nok til å kunne sette temaet på dagsorden i passende situasjoner.

Som nevnt innledningsvis kan lærere vegre seg for å gå inn på tema knyttet til *folkehelse og livsmestring*, gjerne fordi de føler at de ikke har nok kompetanse innenfor dette området til å ta på seg et så alvorlig oppdrag (Helleve & Almås, 2021, s. 61). Det er likevel en del av lærerrollen, og som formålsparagrafen slår fast, skal opplæringen blant annet åpne dører mot verden og framtiden, samt bidra til at elevene utvikler «kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne mestre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet» (Opplæringslova, 1998, §1-1). Arbeid med tematikk tilknyttet *folkehelse og livsmestring* er altså noe alle som jobber i skolen må ta stilling til.

Nyere forskning trekker frem læreren som den viktigste aktøren for å undervise om helserelaterte temaer (Hickey et al., 2019, Lauritzen et al., 2021, s. 3). Noen er gjerne skeptiske fordi innføringen av et slikt begrep «kan skape et inntrykk av at livsmestring er noe som gjøres i større eller mindre grad, og at mestringen er målbar» (Lauritzen et al., 2021, s. 8). En av lærerne som tok del i studien la vekt på at en ikke skal unngå tabubelagte tema, men

at en må finne ut hvordan en kan tematisere dem på en trygg og god måte. Det å kjenne elevene sine godt på forhånd er avgjørende dersom en skal inn på vanskelige tema (Lauritzen et al., 2021, s. 12-13). Jeg tenker at det å studere både læreplanen, slik jeg gjør i denne studien, kan bidra til å gi et bedre bilde av hvordan en kan arbeide med tematikk knyttet til *folkehelse og livsmestring* i norskfaget.

4.7 Oppsummering

Kapittel 4 gir en utvidet forståelse av *folkehelse og livsmestring* som tverrfaglig tema. Det får frem bakgrunnen for hvorfor temaet ble implementert i *Kunnskapsløftet 2020*. Det hele bunner trolig i en økt bekymring fra ulike aktører for den kommende generasjonen, og at det var behov for å iverksette tiltak som kunne ruste barn og unge til å håndtere livet og dets opp- og nedturer.

I *Kunnskapsløftet 2020* blir det formulert at *folkehelse og livsmestring* skal «gi elevene kompetanse som fremmer god psykisk og fysisk helse, og som gir muligheter til å ta ansvarlige livsvalg» (Kunnskapsdepartementet, 2017b). Det å utvikle et positivt selvbilde, en trygg identitet, ta gode helsevalg og å håndtere livets opp- og nedturer og praktiske utfordringer best mulig, er noe av det læreplanverket legger vekt på. Aktuelle områder innenfor temaet er også presentert, og er gjengitt i kapittel 4.3. Det blir også vist til flere definisjoner av *folkehelse og livsmestring*, slik at man som leser kan få en bedre og utvidet forståelse av begrepene.

Forskningen som blir presentert i kapittel 4.4 setter temaet inn i en norskfaglig sammenheng. Studiene legger særlig vekt på at skjønnlitteraturen kan være en nyttig verktøykasse for livsmestringsundervisningen. Den kan blant annet bidra til å lære elevene å se verden fra ulike sider, samt utvikle «demokratiske holdninger, medfølelse og empati» blant dem (Nussbaum, 1995, 2016, Lauritzen et al., 2021, s. 5). Vanskelige samtaler kan bli tatt opp gjennom fiktive karakterer, og elevene slipper å ta utgangspunkt i egne liv og erfaringer. Lærere som ble intervjuet i studien ga uttrykk for at livsmestring var en indirekte del av norskfaget, både gjennom litteraturredidaktikken og danningsaspektet. Den ene studien understreker også at arbeid med tematikk knyttet til *folkehelse og livsmestring* krever planlegging og at læreren kjenner elevene sine godt.

I kapittel 4.5 finner en konkrete eksempler på hvordan ulike aktører har tenkt i forhold til det tverrfaglige temaet. Det ene eksemplet er hentet fra lærerveiledningene til læremiddelet *Salto* for mellomtrinnet, og det andre fra Kristiansand kommune. Her får en forståelse av hvordan de ulike aktørene forstår det tverrfaglige temaet. I *Salto* møter en relativt mange tekster, som gjennom sin tematikk har tilknytning til *folkehelse og livsmestring*. Flertallet av tekstene er skjønnlitterære, men en finner også noen sakprosaetekster. Kristiansand kommune viser i større grad til konkrete kompetansemål i forhold til temaet, enn det læremiddelforfatterne gjør.

I det siste kapitlet kan en lese om ulike perspektiver på tverrfaglig arbeid. Her skiller en mellom tverrfaglig arbeid «i fag, på tvers av fag og som en helhetlig tilnærming» (Viig et al., 2021, s. 24). Den helhetlige tilnærmingen innebærer at elevene både lærer om *folkehelse og livsmestring*, samt erfarer dette i skolehverdagen «gjennom trygge mellommenneskelige relasjoner og gjennom å bli utfordret og oppleve mestring i trygge læringsmiljø» (Viig et al., 2021, s. 28). Vi har sett at det å integrere psykisk helse i undervisningen, er mer effektivt enn å lære om det som isolert tema. Også her blir det lagt vekt på viktigheten av en god relasjon mellom lærer og elev, da den har betydning for både psykisk helse og læring. Med utgangspunkt i Vygotsky sine teorier, som representerer et syn om at vi utvikler oss i møte med andre, blir det argumentert for at elevenes livsmestring blir utviklet i samspill lærere og elever.

Vi har også sett hvilken rolle læreren har i forhold til arbeid med *folkehelse og livsmestring*. Selv om mange lærere gjerne vegrer seg for å komme inn på tematikk knyttet til dette, har de et ansvar for å fremme god fysisk og psykisk helse i skolen. For å realisere dette, må læreren ha autonomi, være klar over sitt handlingsrom, samt kunne sette temaet på dagsorden i passende situasjoner (Helleve & Almås, 2021, s. 60). Mer kunnskap om hvordan en som lærer kan legge til rette for arbeid med *folkehelse og livsmestring*, vil trolig også bidra til at lærere føler seg tryggere og mer rustet til å nærme seg denne tematikken i undervisningen.

Jeg vil i det neste kapitlet, med utgangspunkt i *Kunnskapsløftet 2020*, finne ut hvordan norskfaget kan bidra til det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*. Jeg vil bruke det jeg nå vet om det aktuelle temaet og tverrfaglig arbeid, for å tolke og forstå det som står i læreplanen. Hvilke koblinger finner man i forbindelse med det som står i overordnet del og norskplanen, og det vi nå har sett at *folkehelse og livsmestring* innebærer? Vil en finne

koblinger mellom faget og det tverrfaglige temaet, som man i utgangspunktet ikke ville koblet til *folkehelse og livsmestring*? Dette vil jeg å se nærmere på i kapittel 5.

5.0 Folkehelse og livsmestring i norskplanen

I dette kapitlet vil jeg undersøke og analysere de delene av *Kunnskapsløftet 2020* som jeg anser som relevante i forhold til min problemstilling. Jeg vil gå gjennom overordnet del av læreplanen kapittel for kapittel. Med utgangspunkt i det en nå vet om *folkehelse og livsmestring*, vil jeg trekke ut de elementene som synes å være relevante og aktuelle i forhold til temaet. Deretter vil jeg undersøke på hvilke måter en gjenfinner dette i norskplanen. Her vil jeg både se på overordnet nivå av norskplanen, samt hvilke konkrete kompetansemål etter 2., 4. og 7. trinn en kan tenke at er aktuelle.

Kunnskapsløftet 2020 er tilgjengelig både som et utskrivbart dokument, og som en digital nettside som består av flere komponenter, som blant annet lenker med ulike ressurser. Slike ekstra tilbud og hjelpemidler har en ikke tilgang til dersom en benytter seg av det utskrivbare dokumentet. I denne studien er det den digitale versjonen jeg tar utgangspunkt i. En kan forvente at det kan skje endringer i læreplanen, og det er derfor verdt å nevne at jeg benyttet meg av den i perioden fra januar til mai i 2023.

I kapittel 4.3 viste jeg til hvordan temaet *folkehelse og livsmestring* kommer til uttrykk i den overordnede delen av planen, men hvordan kommer det til uttrykk i fagplanen? Det ønsker jeg å undersøke nærmere før jeg går videre til selve analysen.

5.1 Hvordan kommer *folkehelse og livsmestring* direkte til uttrykk i læreplanen for norskfaget?

I læreplanen for hvert enkelt fag blir det gitt en beskrivelse av hva de tre tverrfaglige temaene omhandler i det aktuelle faget. Læreplanen i norsk sier at *folkehelse og livsmestring* her handler om «å utvikle elevenes evne til å uttrykke seg skriftlig og muntlig», og at «dette gir elevene grunnlag for å kunne gi uttrykk for egne følelser, tanker og erfaringer, noe som er viktig for å håndtere relasjoner og delta i et sosialt fellesskap» (Kunnskapsdepartementet, 2019a). Til slutt står det at «lesing av skjønnlitteratur og sakprosa kan både bekrefte og utfordre elevenes selvbilde og dermed bidra til deres identitetsutvikling og livsmestring» (Kunnskapsdepartementet, 2019a). Det å gi uttrykk for tanker og følelser, håndtere relasjoner og å utvikle et positivt selvbilde og en trygg identitet, er alle sentrale områder innenfor temaet *folkehelse og livsmestring*, noe også den overordnede delen av læreplanen gir uttrykk for (Kunnskapsdepartementet, 2017b). I norskplanens formulering av temaet, kan en se tydelige

koblinger til tre av de fire grunnleggende ferdighetene i norsk, nemlig lesing, skriving og muntlige ferdigheter.

Bilde 1 nedenfor er et skjermbilde av læreplanen, som er hentet fra Utdanningsdirektoratet sine sider. Her ser en, til høyre for beskrivelsen av *folkehelse og livsmestring*, en grønn boks med overskriften «Støtte til læreplanen». Dersom en huker av for «Tilknyttede kompetansemål», kommer det opp hvilke kompetansemål i norsk en kan knytte til dette tverrfaglige temaet, sortert etter trinn. Som bildet nedenfor viser, er det to av kompetansemålene etter 2. trinn som er tilknyttet *folkehelse og livsmestring*. Av kompetansemålene etter 4. trinn, er det bare det å «reflektere over hvordan språkbruken vår påvirker andre, og hvordan vi tilpasser og endrer språket i ulike situasjoner» som kommer opp som tilknyttet kompetansemål (Kunnskapsdepartementet, 2019a). Etter 7. trinn er det å «reflektere etisk over hvordan eleven framstiller seg selv og andre i digitale medier» og å «utforske og reflektere over sammenhengen mellom språk og identitet», kompetansemål som er knyttet til *folkehelse og livsmestring* (Kunnskapsdepartementet, 2019a).

The screenshot shows a web page titled 'Norsk (NOR01-06) Tverrfaglige temaer'. The main heading is 'Folkehelse og livsmestring'. Below the heading, there is a description of the theme. On the right side, there are three panels: 'Planleggingsverktøy' (Planning tool) with 'Logg inn' and 'Hva er dette?'; 'Støtte til læreplanen' (Support for the curriculum) with a checked box for 'Tilknyttede kompetansemål' (Linked competencies) and a 'Vis ressurser' (Show resources) button; and a detailed view of the 'Tilknyttede kompetansemål' for 'NOR01 2. trinn'. This view shows two competencies: 'uttrykke tekstopplevelser gjennom lek, sang, tegning, skriving og andre kreative aktiviteter' and 'samtale om og beskrive hvordan ord vi bruker, kan påvirke andre'. A link 'Se alle kompetansemål for 2. trinn' is also visible.

Bilde 1: Skjermbilde av norskplanen, tatt 16.mars 2023, som viser tilknyttede kompetansemål til det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring* (Kunnskapsdepartementet, 2019a).

Det som er interessant her, er at dersom en går til kompetansemålene i norsk, både etter 2., 4. og 7. trinn, finner man også en grønn boks til høyre på siden med overskriften «Støtte til læreplanen». Som *bilde 2* nedenfor viser, har den i tillegg underoverskriften «Eksempler på sammenhenger», med fire kategorier under: «Kjerneelementer», «Tverrfaglige tema», «Grunnleggende ferdigheter» og «Progresjon». Dersom en huker av for «Tverrfaglige tema», kommer det opp «eksempler» på kompetansemål som kan knyttes til *folkehelse og livsmestring*. Det er de samme kompetansemålene jeg viste til i forrige avsnitt som også blir trukket frem her. Forskjellen er at de her blir presentert som «eksempler på sammenhenger», mens de i den overordnede delen av norskplanen blir presentert på en måte som kan tolkes som at det er kun disse en kan knytte til *folkehelse og livsmestring*. Så hvordan skal en som leser forholde seg til dette? Skal en forstå det som eksempler eller avgrensninger? Er det ment som veiledning overfor mottaker, eller er det retningsgivende?

The screenshot shows a digital interface for the Norwegian curriculum. At the top, it says 'Norsk (NOR01-06)' and 'Kompetansemål og vurdering'. Below this are navigation options: 'Språk', 'Last ned', and 'Del'. The main heading is 'Kompetansemål etter 2. trinn'. A sub-heading reads 'Mål for opplæringen er at eleven skal kunne'. There are three bullet points describing learning goals related to listening, reading, and creative activities. Below these are two green boxes, each titled 'Støtte til kompetansemålet' and 'Tverrfaglige tema'. The first box shows 'Folkehelse og livsmestring' as a cross-subject theme. The second box shows 'Folkehelse og livsmestring' and 'Demokrati og medborgerskap'. On the right side, there is a sidebar with a 'Planleggingsverktøy' section containing 'Logg inn' and 'Hva er dette?'. Below that is another 'Støtte til læreplanen' section with a list of categories: 'Kjerneelementer', 'Tverrfaglige tema' (checked), 'Grunnleggende ferdigheter', and 'Progresjon'. There is also a 'Forklaring' section with 'Forklaring av verb'. At the bottom of the sidebar is a button 'Vis ressurser'.

Bilde 2: Skjerm bilde fra norskplanen, tatt 16.mars 2023, som viser eksempler på sammenhenger mellom kompetansemål og tverrfaglige tema (Kunnskapsdepartementet, 2019b).

En video fra Utdanningsdirektoratet, som er publisert i tilknytning til læreplanen, gir en mer utfyllende forklaring på verktøyet «Støtte til læreplanen». Kvinnen i videoen opplyser at «støttemenyen hjelper deg å se noen sammenhenger, men støtten er ikke uttømmende. Du står fritt til å jobbe med andre sammenhenger enn de som er i støtten» (Utdanningsdirektoratet, 2019, 01:26). Med utgangspunkt i dette, er det tydelig at det som læreplanen presenterer som koblinger mellom norskfaget og *folkehelse og livsmestring*, bare er ment som eksempler og ikke avgrensninger. Likevel må vi anta at det er læreplanen, altså *Kunnskapsløftet 2020*, som lærerne tar utgangspunkt i når de planlegger undervisning. I en travelt lærerhverdag vil derfor mange lærere trolig benytte seg av eksemplene fra støtteverktøyet til læreplanen. Som jeg vil komme inn på senere, kan en trolig finne flere koblinger mellom norskfaget og *folkehelse og livsmestring*, enn det som kommer til uttrykk i læreplanen.

5.2 *Folkehelse og livsmestring og læreplanen for norskfaget*

Læreplanverket for *Kunnskapsløftet 2020* består av «overordnet del, fag- og timefordelingen og læreplaner i fag. Dette er forskrifter til opplæringsloven og skal styre innholdet i opplæringen» (Utdanningsdirektoratet, u.å.). Den overordnede delen av læreplanen består hovedsakelig av tre kapitler: «Opplæringens verdigrunnlag», «Prinsipper for læring, utvikling og danning», og «Prinsipper for skolens praksis». Det blir også gitt informasjon om overordnet del, i tillegg til at opplæringslovens formålsparagraf blir gjengitt.

Læreplanene for hvert enkelt fag består også av flere deler. Den første delen som er relevant for mitt prosjekt, heter «Om faget», og består igjen av fire deler: «Fagets relevans og sentrale verdier», «Kjerneelementer», «Tverrfaglige temaer» og «Grunnleggende ferdigheter». På Utdanningsdirektoratet sine sider, står det at «Disse fire delene tydeliggjør sammenhenger mellom overordnet del og kompetansemål i fag» (Utdanningsdirektoratet, 2022). Den andre delen av fagplanen, som jeg også skal undersøke, har tittelen «Kompetansemål og vurdering». Her finner man kompetansemål som «beskriver hva elevene skal kunne etter ulike trinn» (Utdanningsdirektoratet, 2022). Tekstene om vurdering kan være til hjelp i «arbeidet med underveis- og sluttvurdering i faget» (Utdanningsdirektoratet, 2022).

Den overordnede delen av læreplanverket ble skrevet først, og de nye læreplanene for fag ble utviklet med utgangspunkt i den. Ifølge Utdanningsdirektoratet kan overordnet del derfor «brukes til å forstå ulike deler og innhold i læreplaner for fag og til å se sammenhenger i

opplæringen på tvers av fag» (Utdanningsdirektoratet, 2022). Dette er grunnen til at overordnet del er viktig i denne studien. Den er overordnet alle fag, også norskfaget, og skal bidra til å gi en forståelse av innholdet i fagplanene. Videre i dette kapitlet vil jeg gå nærmere inn på relevante kapitler og deler av overordnet del og læreplanen for norskfaget, og se hvilke sammenhenger en kan finne her i forhold til *folkehelse og livsmestring*.

5.2.1 Opplæringens verdigrunnlag

I innledningen til kapitlet «Opplæringens verdigrunnlag» i overordnet del, står det at «Skolen skal bygge sin praksis på verdiene i opplæringslovens formålsparagraf» (Kunnskapsdepartementet, 2017d). Det står blant annet at «Verdiene er grunnlaget for vårt demokrati og skal hjelpe oss å leve, lære og arbeide sammen i en kompleks samtid og i møte med en ukjent framtid» (Kunnskapsdepartementet, 2017d). I et av avsnittene står det:

Disse verdiene er grunnmuren i skolens virksomhet. De må gjøres levende og få betydning for hver enkelt elev i skolefellesskapet gjennom formidling av kunnskap og utvikling av holdninger og kompetanse. Verdiene skal prege skolens og lærernes møte med elevene og med hjemmene. Elevens beste skal alltid være et grunnleggende hensyn. Det vil alltid være spenninger mellom ulike interesser og syn. Lærere må derfor bruke sitt profesjonelle skjønn slik at den enkelte ivaretas best mulig i møte med fellesskapet (Kunnskapsdepartementet, 2017d).

Verdiene det er snakk om her, kommer til uttrykk i de underkapitlene som jeg skal se nærmere på i dette kapitlet.

Menneskeverdet

De tre kapitlene i overordnet del, består av flere underkapitler. Kapittel 1, «Opplæringens verdigrunnlag», har seks underkapitler. Det første har tittelen «Menneskeverdet». Her står det at «Skolen skal sørge for at menneskeverdet og de verdiene som støtter opp om det, legges til grunn for opplæringen og hele virksomheten» (Kunnskapsdepartementet, 2017e). Likeverd og likestilling er to sentrale begreper i dette kapitlet. Det står blant annet at:

Skolen skal formidle kunnskap og fremme holdninger som sikrer disse verdiene. Alle elever skal behandles likeverdig, og ingen elever skal utsettes for diskriminering. Elevene skal også gis likeverdige muligheter slik at de kan ta selvstendige valg.

Skolen skal ta hensyn til mangfoldet av elever og legge til rette for at alle får oppleve tilhørighet i skole og samfunn. Vi kan alle oppleve at vi skiller oss ut og kjenner oss annerledes. Derfor er vi avhengig av at ulikheter anerkjennes og verdsettes (Kunnskapsdepartementet, 2017e).

Videre står det at «Mennesker er sårbare og feilbarlige. Tilgivelse, nestekjærlighet og solidaritet er nødvendig for at mennesker skal vokse og utvikle seg» (Kunnskapsdepartementet, 2017e). Det er også viktig at «Den enkeltes personlige overbevisning og samvittighet skal tas på alvor slik at alle kan tenke, tro og ytre seg fritt» (Kunnskapsdepartementet, 2017e). Dette kan en trolig knytte til *folkehelse og livsmestring*, da opplevelse av likeverd, tilhørighet, anerkjennelse og å bli tatt på alvor på skolen, kan ha en positiv innvirkning på elevenes psykiske helse. Vi har også sett at det å kunne håndtere relasjoner og samhandle med andre i sosiale fellesskap er sentralt innenfor temaet (Kunnskapsdepartementet, 2019a). Kunnskapene og holdningene som blir beskrevet i kapitlet, er alle sentrale i møte med andre mennesker.

I teksten «Fagets relevans og sentrale verdier» i norskplanen, står det at «lesing av skjønnlitteratur og sakprosa skal gi elevene mulighet til å reflektere over sentrale verdier og moralske spørsmål og bidra til at de får respekt for menneskeverdet og for naturen» (Kunnskapsdepartementet, 2019c). Slik det er formulert her, kan norskfaget gjennom bruk av skjønnlitteratur og sakprosa, bidra til å utvikle de verdiene som kommer til uttrykk i overordnet del. Som jeg viser til i kapittel 4.4, kan skjønnlitteraturen blant annet bidra til å utvikle «demokratiske holdninger, medfølelse og empati blant elevene» (Nussbaum, 1995, 2017, referert i Viig et al., 2021, s. 4).

Når det kommer til konkrete kompetansemål, er det flere som kan være aktuelle her. Dersom en tar utgangspunkt i det norskplanen uttrykker om lesing av skjønnlitteratur og sakprosa, kan en trolig si at følgende kompetansemål er relevante:

Etter 2. trinn:

- «lytte til og samtale om skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk»

Etter 4. trinn:

- «lese og lytte til fortellinger, eventyr, sangtekster, faktabøker og andre tekster på bokmål og nynorsk og i oversettelse fra samiske og andre språk, og samtale om hva tekstene betyr»

Etter 7. trinn:

- «lese lyrikk, noveller, fagtekster og annen skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk, svensk og dansk og samtale om formål, form og innhold»

Dersom en tar utgangspunkt i det som konkret omhandler hvordan en samhandler med andre mennesker, og holdninger og kunnskap som bygger på verdiene i læreplanen, kan en finne tilknytninger til andre kompetansemål:

Etter 2. trinn:

- «samtale om og beskrive hvordan ord vi bruker, kan påvirke andre»
- «lytte, ta ordet etter tur og begrunne egne meninger i samtaler»

Etter 4. trinn:

- «reflektere over hvordan språkbruken vår påvirker andre, og hvordan vi tilpasser og endrer språket i ulike situasjoner»
- «følge opp innspill fra andre i faglige samtaler og stille oppklarende og utdypende spørsmål»

Etter 7. trinn:

- «lytte til og videreutvikle innspill fra andre og begrunne egne standpunkter i samtaler»

Identitet og kulturelt mangfold

I det neste kapitlet i overordnet del, «Identitet og kulturelt mangfold», står det at skolen skal «bidra til at hver elev kan ivareta og utvikle sin identitet i et inkluderende og mangfoldig fellesskap», og at «innsikt i vår historie og kultur er viktig for utvikling av elevenes identitet og skaper tilhørighet til samfunnet» (Kunnskapsdepartementet, 2017f). Som både overordnet del og norskplanen gir uttrykk for, er det å utvikle en trygg identitet, en sentral del av temaet *folkehelse og livsmestring*.

I læreplanen for norskfaget, står det at «Norsk er et sentralt fag for kulturforståelse, kommunikasjon, danning og identitetsutvikling», og det «skal gi elevene innsikt i den rike og mangfoldige språk- og kulturarven i Norge» (Kunnskapsdepartementet, 2019c). I norskfaget

kan en tenke seg at det å lese ulike eventyr, fortellinger og barnebøker, kan gi innsikt i norsk kultur og historie. Slik det er formulert i overordnet del av læreplanen, er dette noe som vil kunne bidra identitetsutvikling hos elevene. På bakgrunn av dette, er det mulig å trekke ut noen kompetansemål som kan være relevante i forhold til dette. Av kompetansemålene nedenfor, handler ett av dem om å lese samiske tekster. Grunnen til at jeg velger å inkludere dette kompetansemålet, er fordi «Den samiske kulturarven er en del av kulturarven i Norge» (Utdanningsdirektoratet, 2020b).

Etter 2. trinn:

- «lytte til og samtale om skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk»

Etter 4. trinn:

- «lese og lytte til fortellinger, eventyr, sangtekster, faktabøker og andre tekster på bokmål og nynorsk og i oversettelse fra samiske og andre språk, og samtale om hva tekstene betyr for eleven»

Etter 7. trinn:

- «lese lyrikk, noveller, fagtekster og annen skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk, svensk og dansk og samtale om formål, form og innhold»
- «lese samiske tekster på norsk og samtale om verdiene som kommer til uttrykk, og hvordan stedsnavn og personnavn som inneholder de samiske bokstavene, uttales»

Videre i kapitlet om identitet og kulturelt mangfold, står det at «Opplæringen skal sikre at elevene blir trygge språkbrukere, at de utvikler sin språklige identitet, og at de kan bruke språk for å tenke, skape mening, kommunisere og knytte bånd til andre»

(Kunnskapsdepartementet, 2017f). Her blir det lagt særlig fokus på elevenes språklige identitet, og det å kunne bruke språket for å tenke og kommunisere. Det å kunne håndtere tanker, følelser og relasjoner, er blant det som blir presentert som aktuelle områder innenfor *folkehelse og livsmestring* (Kunnskapsdepartementet, 2017b). Det å kunne kommunisere, både muntlig og skriftlig, er en forutsetning for å kunne samhandle med andre.

I norskplanen står det at faget skal bidra til at elevene «utvikler språk for å tenke, kommunisere og lære» (Kunnskapsdepartementet, 2019c). Videre står det at «Gjennom arbeid med faget norsk skal elevene bli trygge språkbrukere og bevisste på sin egen språklige og kulturelle identitet innenfor et inkluderende fellesskap der flerspråklighet blir verdsatt som en ressurs» (Kunnskapsdepartementet, 2019c). Ett av norskfagets kjerneelementer, «Språklig

mangfold», legger vekt på at elevene «skal ha innsikt i sammenhengen mellom språk, kultur, identitet og kunne forstå egen og andres språklige situasjon i Norge»

(Kunnskapsdepartementet, 2019d).

Ser en til de grunnleggende ferdighetene i norskfaget, er særlig to av dem sentrale i forhold til det å utvikle språk for å kunne gi uttrykk for egne tanker og meninger, samt kommunisere med andre. Muntlige ferdigheter i norsk handler om «å kunne samhandle med andre gjennom å lytte, fortelle og samtale» (Kunnskapsdepartementet, 2019e). Videre står det også at:

Norsk har et særlig ansvar for utviklingen av muntlige ferdigheter. Utviklingen av muntlige ferdigheter i norsk går fra tidlig samhandling i lek og faglige aktiviteter til å bruke det muntlige språket stadig mer presist og nyansert i ulike norskfaglige samtaler og presentasjoner (Kunnskapsdepartementet, 2019e).

Under den grunnleggende ferdigheten «å kunne skrive», står det at «Skrijving i norsk innebærer å uttrykke seg med stadig større språklig sikkerhet på både hovedmål og sidemål», og at det er «en måte å utvikle og strukturere tanker på og en metode for å lære» (Kunnskapsdepartementet, 2019e). Dette er særlig sentralt i denne sammenhengen, da muntlige og skriftlige ferdigheter er helt avgjørende for at en skal kunne kommunisere og uttrykke seg selv. Som norskplanen også uttrykker om *folkehelse og livsmestring*, handler det i norskfaget blant annet om å «utvikle elevenes evne til å uttrykke seg skriftlig og muntlig» (Kunnskapsdepartementet, 2019a). Læreplanen for norskfaget legger også vekt på at:

Utviklingen av å kunne skrive i norsk går fra den grunnleggende skriveopplæringen til å planlegge, utforme og bearbeide tekster i ulike sjangre og tilpasset formål, medium og mottaker (Kunnskapsdepartementet, 2019e).

Med utgangspunkt i det å utvikle sin språklige identitet og evnen til å uttrykke seg skriftlig og muntlig, har jeg vurdert følgende kompetansemål fra norskplanen som aktuelle:

Etter 2. trinn:

- «uttrykke tekstopplevelser gjennom lek, sang, tegning, skrijving og andre kreative aktiviteter»
- «samtale om og beskrive hvordan ord vi bruker, kan påvirke andre»

- «trekke bokstavlyder sammen til ord under lesing og skriving»
- «lytte, ta ordet etter tur og begrunne egne meninger i samtaler»
- «beskrive og fortelle muntlig og skriftlig»
- «skrive tekster for hånd og med tastatur»
- «bruke store og små bokstaver, punktum, spørsmålstegn og utropstegn i tekster og samtale om egne og andres tekster»
- «utforske eget talespråk og samtale om forskjeller og likheter mellom talespråk og skriftspråk»

Etter 4. trinn:

- «utforske og formidle tekster gjennom samtale, skriving, lek, bevegelse og andre kreative uttrykk»
- «holde muntlige presentasjoner med og uten digitale ressurser»
- «følge opp innspill fra andre i faglige samtaler og stille oppklarende og utdypende spørsmål»
- «beskrive, fortelle og argumentere muntlig og skriftlig og bruke språket på kreative måter»
- «skrive tekster med funksjonell håndskrift og med tastatur»
- «bruke komma og andre skilletegn i tekster»
- «reflektere over hvordan språkbruken vår påvirker andre, og hvordan vi tilpasser og endrer språket i ulike situasjoner»
- «sammenligne ord og uttrykk i norsk og andre språk»
- «utforske og samtale om språklig variasjon og mangfold i nærmiljøet»

Etter 7. trinn:

- «skrive tekster med funksjonell håndskrift og med flyt på tastatur»
- «lytte til og videreutvikle innspill fra andre og begrunne egne standpunkter i samtaler»
- «presentere faglige emner muntlig med og uten digitale ressurser»
- «leke med språket og prøve ut ulike virkemidler og framstillingsmåter i muntlige og skriftlige tekster»
- «beskrive, fortelle, argumentere og reflektere i ulike muntlige og skriftlige sjangre og for ulike formål»
- «skrive tekster med tydelig struktur og mestre sentrale regler for rettskriving, ordbøying og tegnsetting»

- «sammenligne talespråk i nærmiljøet med andre talespråksvarianter i Norge og med nabospråk»
- «utforske og reflektere over sammenhengen mellom språk og identitet»

Her ser en at svært mange kompetansemål kan være aktuelle i forhold til det tverrfaglige temaet. Kompetansemålene jeg har valgt å inkludere, ligger på nokså forskjellige nivåer. Noen av dem, som for eksempel handler om å kunne trekke bokstavlyder sammen til ord, er knyttet til de grunnleggende ferdighetene og forutsetningene en trenger, for i det hele tatt å kunne mestre de videre nivåene innenfor skriveopplæringen. Dette er noe jeg vil se nærmere på i drøftingskapitlet.

Ved bruk av støtteverktøyet i læreplanen, som jeg viste til i kapittel 5.1, vil en kunne finne eksempler på sammenhenger mellom kompetansemål og grunnleggende ferdigheter. Her vil en kunne se at noen flere kompetansemål er inkludert, enn de jeg har tatt med i min analyse. Det er fordi jeg har vurdert om kompetansemålene er aktuelle i forhold til den grunnleggende ferdigheten og *folkehelse og livsmestring*. Det samme gjelder den grunnleggende ferdigheten «å kunne lese», som jeg kommer inn på senere i analysen.

Kritisk tenkning og etisk bevissthet

I kapittel 1.3 «Kritisk tenkning og etisk bevissthet», står det at skolen skal bidra til at elevene «utvikler vitenskapelig og kritisk tenkning og handler med etisk bevissthet»

(Kunnskapsdepartementet, 2017g). Kritisk og vitenskapelig tenkning handler om «å bruke fornuften på en undersøkende og systematisk måte i møte med konkrete praktiske utfordringer, fenomener, ytringer og kunnskapsformer» (Kunnskapsdepartementet, 2017g).

Om etisk bevissthet står det følgende:

Etisk bevissthet er å veie ulike hensyn mot hverandre og er nødvendig for å være et reflektert og ansvarlig menneske. Opplæringen skal utvikle elevenes evne til å foreta etiske vurderinger og gjøre dem fortrolige med etiske problemstillinger (Kunnskapsdepartementet, 2017g).

Nederst i kapitlet står det at «Kritisk tenking og etisk bevissthet er både en forutsetning for og en del av det å lære i mange ulike sammenhenger, og bidrar til at elevene utvikler god dømmekraft» (Kunnskapsdepartementet, 2017g). Som jeg har vært inne på tidligere, skal

folkehelse og livsmestring i skolen gi elevene kompetanse som «gir muligheter til å ta ansvarlige livsvalg», og lære dem «å håndtere personlige og praktiske utfordringer på en best mulig måte» (Kunnskapsdepartementet, 2017b). Mediebruk har en også sett at er et aktuelt område innenfor temaet, noe som er sentralt i forhold til begrepet dømmekraft.

I læreplanen for norskfaget står det at «Faget skal styrke elevenes evne til kritisk tenkning og skal ruste dem til å delta i samfunnet gjennom en utforskende og kritisk tilnærming til språk og tekst» (Kunnskapsdepartementet, 2019c). Under «Kritisk tilnærming til tekst», som er ett av fagets kjerneelementer, står det at:

Elevene skal kunne reflektere kritisk over hva slags påvirkningskraft og troverdighet tekster har. De skal kunne bruke og variere språklige og retoriske virkemidler hensiktsmessig i egne muntlige og skriftlige tekster. De skal vise digital dømmekraft og opptre etisk og reflektert i kommunikasjon med andre (Kunnskapsdepartementet, 2019d).

I kapitlet «Grunnleggende ferdigheter», under «Digitale ferdigheter», står det at digitale ferdigheter i norsk blant annet innebærer «å utvikle kritisk og etisk bevissthet om det å framstille seg selv og andre digitalt» (Kunnskapsdepartementet, 2019e). Relevante kompetansemål knyttet til kritisk tenking og etisk bevisst kan være følgende:

Etter 2. trinn:

- «samtale om og beskrive hvordan ord vi bruker, kan påvirke andre»

Etter 4. trinn:

- «reflektere over hvordan språkbruken vår påvirker andre, og hvordan vi tilpasser og endrer språket i ulike situasjoner»

Etter 7. trinn:

- «orientere seg i faglige kilder på bibliotek og digitalt, vurdere hvor pålitelige kildene er, og vise til kilder i egne tekster»
- «reflektere etisk over hvordan eleven fremstiller seg selv og andre i digitale medier»

Skaperglede, engasjement og utforskertrang

Det neste underkapitlet har tittelen «Skaperglede, engasjement og utforskertrang». Her står det blant annet at «Elevene skal lære og utvikle seg gjennom sansing og tenking, estetiske uttrykksformer og praktiske aktiviteter» (Kunnskapsdepartementet, 2017h). Et stykke ned i kapitlet står det at «Elever som lærer om og gjennom skapende virksomhet, utvikler evnen til å uttrykke seg på ulike måter, og til å løse problemer og stille nye spørsmål», og at skapende læringsprosesser er «en forutsetning for elevenes danning og identitetsutvikling» (Kunnskapsdepartementet, 2017h). Dette er områder en har sett er sentrale innenfor *folkehelse og livsmestring*.

I norskplanen kommer dette til uttrykk i «Fagets relevans og sentrale verdier». Her står det at «Norskfaget skal gi elevene litterære opplevelser og mulighet til å uttrykke seg kreativt og skapende» (Kunnskapsdepartementet, 2019c). I forbindelse med digitale ferdigheter i norsk, skal elevene blant annet «bruke digitale ressurser kreativt til å skape sammensatte tekster» (Kunnskapsdepartementet, 2019e). Aktuelle kompetansemål kan med utgangspunkt i dette være:

Etter 2. trinn:

- «uttrykke tekstopplevelser gjennom lek, sang, tegning, skriving og andre kreative aktiviteter»
- «lage tekster som kombinerer skrift med bilder»

Etter 4. trinn:

- «utforske og formidle tekster gjennom samtale, skriving, lek, bevegelse og andre kreative uttrykk»
- «kombinere ulike uttrykksformer i sammensatte tekster»
- «beskrive, fortelle og argumentere muntlig og skriftlig og bruke språket på kreative måter»

Etter 7. trinn:

- «leke med språket og prøve ut ulike virkemidler og framstillingsmåter i muntlige og skriftlige tekster»
- «utforske og beskrive samspillet mellom skrift, bilder og andre uttrykksformer og lage egne sammensatte tekster»

Et av avsnittene i kapitlet «Skaperglede, engasjement og utforskertrang», omhandler også kunst og kultur. Her står det blant annet at «kunst- og kulturuttrykk har også betydning for den enkeltes personlige utvikling» (Kunnskapsdepartementet, 2017h). I forbindelse med kapittel 1.2 «Identitet og kulturelt mangfold», har jeg allerede vært inne på norskfagets oppgave og ansvar når det gjelder kultur, og hvilke kompetansemål som trolig kan være aktuelle her.

Demokrati og medvirkning

I kapittel 1.6 «Demokrati og medvirkning», står det at «Skolen skal gi elevene mulighet til å fremme demokratiske verdier og holdninger som motvekt mot fordommer og diskriminering», og den skal «skape respekt for at mennesker er forskjellige, og elevene skal lære å løse konflikter på en fredelig måte» (Kunnskapsdepartementet, 2017i). Som nevnt handler *folkehelse og livsmestring* blant annet om «verdivalg, betydningen av mening i livet, mellommenneskelige relasjoner, å kunne sette grenser og respektere andres» (Kunnskapsdepartementet, 2017b). Man er stadig i kontakt med mennesker som har en annen språklig og kulturell bakgrunn enn oss selv. Det er i slike situasjoner sentralt å kunne opptre med forståelse og respekt.

Ifølge norskplanen er faget sentralt for kulturforståelse. Det står at «Faget skal gi elevene tilgang til kulturens tekster, sjangre og språklige mangfold og skal bidra til at de utvikler språk for å tenke, kommunisere og lære» (Kunnskapsdepartementet, 2019c). Under kjerneelementet «Språklig mangfold», står det at elevene «skal ha innsikt i sammenhengen mellom språk, kultur og identitet og kunne forstå egen og andre språklige situasjon i Norge» (Kunnskapsdepartementet, 2019d). Kunnskap om andres kulturelle og språklige situasjon, vil kunne forhindre at elevene utvikler fordommer eller diskriminerende holdninger. Det kan også bidra til å bygge opp en gjensidig respekt for at man er ulike og tenker og mener forskjellig. Noen av de samme kompetansemålene som dreier seg om det å samhandle med andre er relevante å trekke inn her, i tillegg til et par andre:

Etter 2. trinn:

- «samtale om og beskrive hvordan ord vi bruker, kan påvirke andre»
- «lytte, ta ordet etter tur og begrunne egne meninger i samtaler»

Etter 4. trinn:

- «reflektere over hvordan språkbruken vår påvirker andre, og hvordan vi tilpasser og endrer språket i ulike situasjoner»
- «sammenligne ord og uttrykk i norsk og andre språk»
- «utforske og samtale om språklig variasjon og mangfold i nærmiljøet»

Etter 7. trinn:

- «lytte til og videreutvikle innspill fra andre og begrunne egne standpunkter i samtaler»
- «sammenligne talespråk i nærmiljøet med andre talespråksvarianter i Norge og med nabospråk»

5.2.2 Prinsipper for læring, utvikling og danning

Kapittel 2, «Prinsipper for læring, utvikling og danning», består av fire underkapitler. I innledningen til kapitlet, står det at «skolen har både et dannelsoppdrag og et utdanningsoppdrag», og at «Prinsippene for arbeid med læring, utvikling og danning skal hjelpe skolene å løse dette doble oppdraget» (Kunnskapsdepartementet, 2017c). Videre står det at:

Grunnopplæringen er en viktig del av en livslang dannelsprosess som har enkeltmenneskets frihet, selvstendighet, ansvarlighet og medmenneskelighet som mål. Opplæringen skal gi elevene et godt grunnlag for å forstå seg selv, andre og verden, og for å gjøre gode valg i livet. Opplæringen skal gi et godt utgangspunkt for deltakelse på alle områder innenfor utdanning, arbeids- og samfunnsniv. Samtidig lever barn og unge her og nå, og skolen må anerkjenne barndommens og ungdomstidens egen verdi (Kunnskapsdepartementet, 2017c).

Slik danning blir formulert her, kan en se koblinger til *folkehelse og livsmestring*. Det å ta ansvarlige livsvalg, identitetsutvikling, mellommenneskelige relasjoner, seksualitet og kjønn, og verdivalg har en sett er aktuelle områder innenfor det tverrfaglige temaet. Disse områdene kan en tenke at også inngår i dannelsbegrepet.

Videre i kapitlet står det blant annet at danning skjer «når elevene får kunnskap om og innsikt i natur og miljø, språk og historie, samfunn og arbeidsliv, kunst og kultur og religion og livssyn», «gjennom opplevelser og praktiske utfordringer i undervisningen og skolehverdagen», «i møte med andre og gjennom fysisk og estetisk utfoldelse som fremmer

bevegelsesglede og mestring» og «når de arbeider på egen hånd, og når de samarbeider med andre» (Kunnskapsdepartementet, 2017c).

Som norskplanen uttrykker, er faget sentralt for «kulturforståelse, kommunikasjon, danning og identitetsutvikling» (Kunnskapsdepartementet, 2019c). Danning er altså en sentral del av norskfaget. Det er et stort begrep, og som nevnt foregår danning i mange ulike situasjoner. Det står blant annet at danning skjer når elevene får kunnskap om og innsikt i språk og historie. Ifølge norskplanen skal faget «gi elevene tilgang til kulturens tekster, sjangre og språklige mangfold og skal bidra til at de utvikler språk for å tenke, kommunisere og lære» (Kunnskapsdepartementet, 2019c). En av lærerne fra studien til Lauritzen et al. (2021, s. 8), uttrykte at selve «kjerneområdet» i norskfaget handler om å utvikle elevenes evne til å kunne formulere seg, å skrive og lese godt. Dersom kunnskap om språk bidrar til danning, kan en da tenke seg at omtrent hele norskfaget i seg selv bidrar til danning, og dermed til *folkehelse og livsmestring*?

Sosial læring og utvikling

I kapittel 2.1 «Sosial læring og utvikling», står det at «Skolen skal støtte og bidra til elevenes sosiale læring og utvikling gjennom arbeid med fagene og i skolehverdagen for øvrig» (Kunnskapsdepartementet, 2017j). Videre står det at «Elevenes identitet og selvbylde, meninger og holdninger blir til i samspill med andre» (Kunnskapsdepartementet, 2017j). Det blir også lagt vekt på at det:

Å kunne sette seg inn i hva andre tenker, føler og erfarer, er grunnlaget for empati og vennskap mellom elevene. Dialog står sentralt i sosial læring, og skolen skal formidle verdien og betydningen av en lyttende dialog for å takle motstand. I møte med elevene skal lærerne fremme kommunikasjon og samarbeid som gir elevene mot og trygghet til å ytre egne meninger og til å si ifra på andres vegne. Å lære å lytte til andre og samtidig argumentere for egne syn gir elevene et grunnlag for å håndtere uenighet og konflikter, og for å søke løsninger i fellesskap (Kunnskapsdepartementet, 2017j).

Kapitlet nevner også at utvikling av god dømmekraft «er nødvendig for å ivareta personvern og respekt for privatlivet», og at «Elevene må øves i å opptre hensynsfullt og utvikle bevissthet om egne holdninger» (Kunnskapsdepartementet, 2017j). Med utgangspunkt i beskrivelsene av *folkehelse og livsmestring* i læreplanen, er tematikken i dette kapitlet sentral

i forhold til det tverrfaglige temaet. Identitet og selvbylde, det å kunne gi uttrykk for tanker og meninger, samhandle med andre, håndtere konflikter og utvikle god dømmekraft er alle aktuelle områder innenfor temaet.

Under kjerneelementet «Kritisk tilnærming til tekst» i norskplanen, står det at elevene skal «vise digital dømmekraft og opptre etisk og reflektert i kommunikasjon med andre» (Kunnskapsdepartementet, 2019d). Under kjerneelementet «Muntlig kommunikasjon», står det at:

Elevene skal få positive opplevelser ved å uttrykke og utfolde seg muntlig. De skal lytte og bygge på andres innspill i faglige samtaler. De skal presentere, fortelle og diskutere på hensiktsmessige måter både spontant og planlagt, foran et publikum og med bruk av digitale ressurser (Kunnskapsdepartementet, 2019d).

Muntlige ferdigheter i norsk handler blant annet om «å kunne samhandle med andre gjennom å lytte, fortelle og samtale» (Kunnskapsdepartementet, 2019e). Digitale ferdigheter innebærer blant annet å «utvikle kritisk og etisk bevissthet om det å framstille seg selv og andre digitalt» (Kunnskapsdepartementet, 2019e). Aktuelle kompetansemål knyttet til tematikken i dette kapitlet, kan tenkes å være følgende:

Etter 2. trinn:

- «samtale om og beskrive hvordan ord vi bruker, kan påvirke andre»
- «lytte, ta ordet etter tur og begrunne egne meninger i samtaler»

Etter 4. trinn:

- «følge opp innspill fra andre i faglige samtaler og stille oppklarende og utdypende spørsmål»
- «beskrive, fortelle og argumentere muntlig og skriftlig og bruke språket på kreative måter»
- «reflektere over hvordan språkbruken vår påvirker andre, og hvordan vi tilpasser og endrer språket i ulike situasjoner»

Etter 7. trinn:

- «lytte til og videreutvikle innspill fra andre og begrunne egne standpunkter i samtaler»
- «reflektere etisk over hvordan eleven framstiller seg selv og andre i digitale medier»

- «beskrive, fortelle, argumentere og reflektere i ulike muntlige og skriftlige sjangre og for ulike formål»

Kompetanse i fagene

Som jeg var inne på i kapittel 4.2, er dybdelæring et sentralt begrep i forhold til tverrfaglige tema, da det handler om det å kunne bruke de ferdighetene og den kompetansen man har, i fremtidige situasjoner (Kunnskapsdepartementet i samråd med Sametinget, 2018). I kapittel 2.2, «Kompetanse i fagene», i overordnet del er dybdelæring et begrep som blir nevnt. Det står at:

Skolen skal gi rom for dybdelæring slik at elevene utvikler forståelse av sentrale elementer og sammenhenger innenfor et fag, og slik at de lærer å bruke faglige kunnskaper og ferdigheter i kjente og ukjente sammenhenger. [...] Dybdelæring i fag innebærer å anvende kunnskaper og ferdigheter på ulike måter, slik at elevene over tid kan mestre ulike typer faglige utfordringer individuelt og i samspill med andre (Kunnskapsdepartementet, 2017k).

Det som blir uttrykt i sitatet ovenfor er sentralt når det gjelder *folkehelse og livsmestring*, da temaet blant annet handler om å gi elevene kunnskap og kompetanse som «bidrar til at elevene lærer å håndtere medgang og motgang, og personlige og praktiske utfordringer på best mulig måte» (Kunnskapsdepartementet, 2017b).

Det står lite om dybdelæring i norskplanen, og det er dermed vanskelig å knytte dette til konkrete kompetansemål. Likevel er dette noe som skal ha en tilknytning til alle fag, og en kan dermed tenke at dette foregår på et generelt nivå.

Grunnleggende ferdigheter

Kapittel 2.3 i den overordnede delen av læreplanen, omhandler de fem grunnleggende ferdighetene som blir definert i læreplanverket, nemlig lesing, skriving, regning, muntlige ferdigheter og digitale ferdigheter (Kunnskapsdepartementet, 2017l). Dette er nødvendige redskaper for læring og faglig forståelse, samtidig som de er «viktige for utviklingen av elevenes identitet og sosiale relasjoner, og for å kunne delta i utdanning, arbeid og samfunnsliv» (Kunnskapsdepartementet, 2017l). Slik det er formulert, kan en forstå det slik at

utvikling av de grunnleggende ferdighetene kan bidra til *folkehelse og livsmestring*, da vi har sett at dette er aktuelle områder innenfor temaet.

De grunnleggende ferdighetene i norskfaget er «Muntlige ferdigheter», «Å kunne skrive», «Å kunne lese» og «Digitale ferdigheter» (Kunnskapsdepartementet, 2019e). Jeg har allerede sett på hva som er aktuelt i forhold til *folkehelse og livsmestring* og digitale ferdigheter, muntlige ferdigheter og det å kunne skrive. Jeg vil derfor her fokusere på lesing. Ifølge beskrivelsen av det tverrfaglige temaet, skal elevene kunne «delta i et sosialt fellesskap»

(Kunnskapsdepartementet, 2019a). Kommunikasjon i dagens samfunn foregår svært ofte digitalt, som blant annet gjennom melding eller e-post. For at en skal kunne ta del i denne kommunikasjonen, er det å kunne lese helt avgjørende. Lesing er også en sentral forutsetning i forbindelse med utdanning og jobb. Det å lese er noe en gjør svært mange ganger i løpet av en dag, og en er derfor helt avhengig av denne ferdigheten for å kunne ta del og fungere i samfunnet.

I norskplanen står det at «Å kunne lese i norsk innebærer å lese både på papir og digitalt» (Kunnskapsdepartementet, 2019e). Det står også at:

Norsk har et særlig ansvar for opplæringen i å kunne lese. Utviklingen av å kunne lese i norsk går fra den grunnleggende avkodingen til å lese, tolke og reflektere over tekster i ulike sjangre, for ulike formål og av ulik lengde og kompleksitet (Kunnskapsdepartementet, 2019e).

Kompetansemål i norskplanen som er aktuelle når det gjelder lesing som grunnleggende ferdighet, er følgende:

Etter 2. trinn:

- «låne og lese bøker fra biblioteket»
- «trekke bokstavlyder sammen til ord under lesing og skriving»
- «lese med sammenheng og forståelse på papir og digitalt og bruke enkle strategier for leseforståelse»

Etter 4. trinn:

- «lese og lytte til fortellinger, eventyr, sangtekster, faktabøker og andre tekster på bokmål og nynorsk og i oversettelse fra samiske og andre språk, og samtale om hva tekstene betyr for eleven»
- «lese tekster med flyt og forståelse og bruke lesestrategier målrettet for å lære»

Etter 7. trinn:

- «lese lyrikk, noveller, fagtekster og annen skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk, svensk og dansk og samtale om formål, form og innhold»
- «bruke lesestrategier tilpasset formålet med lesingen»

Kompetansemålene over omtaler ulike sider ved lesingen. Noen av dem omhandler avkoding og forståelse, som er forutsetninger for å kunne ta del i sider ved lesingen. For at en skal kunne oppleve litteraturen og dens relevans i forhold til *folkehelse og livsmestring*, er det å kunne lese en avgjørende ferdighet og forutsetning. Andre kompetansemål handler i større grad om å kunne lese tekster av ulike sjangre.

Å lære å lære

I kapittel 2.4 «Å lære å lære», står det at «Når elevene forstår sine egne læringsprosesser og sin faglige utvikling, bidrar det til selvstendighet og mestringsfølelse»

(Kunnskapsdepartementet, 2017m). Det står også at:

Opplæringen skal fremme elevenes motivasjon, holdninger og læringsstrategier, og legge grunnlaget for læring hele livet. Det krever at lærerne følger elevenes utvikling tett og gir dem støtte tilpasset deres alder, modenhets- og funksjonsnivå (Kunnskapsdepartementet, 2017m).

Slik det blir formulert i dette kapitlet, er det å forstå sin egen læringsprosess og faglige utvikling, viktig for elevenes opplevelse av selvstendighet og mestring. Under kompetansemålene for hvert trinn i fagplanene, blir det gitt en beskrivelse av hva undervisvurdering skal bidra med, samt hvordan læreren skal legge til rette for dette. I norskplanen går store deler av det som er skrevet her igjen i hvert av de tre trinnene. Noe av det som er sentralt gjennom hele skoleløpet er følgende:

Med utgangspunkt i kompetansen elevene viser, skal de få mulighet til å sette ord på hva de opplever at de får til, og hva de får til bedre enn tidligere. Læreren skal gi

veiledning om videre læring og tilpasse opplæringen slik at elevene kan bruke veiledningen for å utvikle kompetansen sin i faget (Kunnskapsdepartementet, 2019f).

Det er altså viktig at elevene får ta del i læringsprosessen, og at de får gitt uttrykk for hva de kan, og hva de ikke kan like godt. Dette vil kunne bidra til at de får en bedre forståelse for egen læring, som igjen kan bidra til selvstendighet og mestring. Det er ett kompetansemål som jeg har vurdert som relevant i denne sammenhengen:

Etter 7. trinn:

- «gi tilbakemelding på medelevers tekster ut fra kriterier og bruke tilbakemeldinger i bearbeiding av egne tekster»

5.2.3 Prinsipper for skolens praksis

Det tredje og siste kapitlet i overordnet del av læreplanen har tittelen «Prinsipper for skolens praksis», og har fem underkapitler. Kapitlet innledes med at «Skolen skal møte elevene med tillit, respekt og krav, og de skal få utfordringer som fremmer danning og lærelyst» (Kunnskapsdepartementet, 2017n). Underkapitlene handler blant annet om hvordan skolen og lærerne skal lykkes med dette.

Et inkluderende læringsmiljø

I kapittel 3.1 «Et inkluderende læringsmiljø», står det at «Skolen skal utvikle et inkluderende fellesskap som fremmer helse, trivsel og læring for alle» (Kunnskapsdepartementet, 2017o).

Det blir lagt vekt på at:

Et raust og støttende læringsmiljø er grunnlaget for en positiv kultur der elevene oppmuntres og stimuleres til faglig og sosial utvikling. Føler elevene seg utrygge, kan det hemme læring. Trygge læringsmiljøer utvikles og opprettholdes av tydelige og omsorgsfulle voksne, i samarbeid med elevene. De ansatte på skolen, foreldre og foresatte og elevene har sammen ansvar for å fremme helse, trivsel og læring, og for å forebygge mobbing og krenkelser. I arbeidet med å utvikle et inkluderende og inspirerende læringsmiljø skal mangfold anerkjennes som en ressurs (Kunnskapsdepartementet, 2017o).

Det står også i kapittel 3.1 at:

De normene og verdiene som preger læringsfellesskapet, har stor betydning for elevenes sosiale utvikling. Vennskap skaper tilhørighet og gjør oss alle mindre sårbare. Når vi selv opplever å bli anerkjent og vist tillit, lærer vi å verdsette både oss selv og andre. Elevene skal lære å respektere forskjellighet og forstå at alle har en plass i fellesskapet (Kunnskapsdepartementet, 2017o).

Det som kommer til uttrykk i sitatene over, er relevant i forhold til *folkehelse og livsmestring*, da et inkluderende læringsmiljø fremmer helse og trivsel, stimulerer sosial utvikling og forebygger mobbing og krenkelser. Dette er noe som gjelder for alle fag, men aktuelle norskfaglige kompetansemål i forhold til dette vil være de som konkret dreier seg om hvordan en samhandler med andre mennesker. De aktuelle kompetansemålene er allerede presentert helt i slutten av delkapitlet om «Menneskeverdet» i kapittel 5.2.1. Det blir i kapitlet om et inkluderende læringsmiljø også lagt vekt på lærerens ansvar for utvikling av et støttende og inkluderende læringsmiljø.

Kapittel 3.1 sier også noe om utvikling av dømmekraft. Det står at «Skolen skal lære elevene å utvise dømmekraft når de ytrer seg om andre, og sørge for at de lærer å samhandle på forsvarlig vis i ulike sammenhenger» (Kunnskapsdepartementet, 2017o). Dette henger sammen med det som blir nevnt i avsnittene over, men det kan også knyttes til digitale ferdigheter. I norskfaget skal elevene «utvikle kritisk og etisk bevissthet om det å framstille seg selv og andre digitalt» (Kunnskapsdepartementet, 2019e). Kompetansemål som omhandler denne tematikken, er:

Etter 7. trinn:

- «reflektere etisk over hvordan eleven framstiller seg selv og andre i digitale medier»

Undervisning og tilpasset opplæring

I kapittel 3.2 «Undervisning og tilpasset opplæring», står det at «Skolen skal legge til rette for læring for alle elever og stimulere den enkeltes motivasjon, lærelyst og tro på egen mestring» (Kunnskapsdepartementet, 2017p). Som jeg er inne på i kapittel 4.3, er det «Å skape en trygghet og tro på egne evner til å mestre[!] også i fremtiden», en del av Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjon sin definisjon av livsmestringsbegrepet (Prebensen & Hegstad, 2017, s. 9). Kapittel 3.2 legger også vekt på at:

Skolens forventninger til den enkelte elev om innsats og mestring påvirker læring og tro på egne evner til muligheter. Det er derfor avgjørende at skolen møter alle elever med ambisiøse, men realistiske forventninger, og at lærere utviser et profesjonelt skjønn når de vurderer elevenes læring (Kunnskapsdepartementet, 2017p).

Begrepet *tilpasset opplæring* er sentralt her. Det handler om å tilrettelegge slik «at alle elever får best mulig utbytte av den ordinære opplæringen» (Kunnskapsdepartementet, 2017p). Tilpasset opplæringen kan foregå «gjennom arbeidsformer og pedagogiske metoder, bruk av læremidler, organisering, og i arbeidet med læringsmiljøet, læreplaner og vurdering» (Kunnskapsdepartementet, 2017p). Det er viktig «at opplæringen oppleves som både overkommelig og tilstrekkelig», slik at elevene forstår at dette er noe de har mulighet til å mestre (Kunnskapsdepartementet, 2017p). Det blir også nevnt at «Uheldig bruk av vurdering kan svekke den enkeltes selvbilde og hindre utviklingen av et godt læringsmiljø» (Kunnskapsdepartementet, 2017p).

Tilpasset opplæring er noe som er sentralt for alle fag, men det som konkret omtaler tilpasset opplæring i norskplanen, finner en under «Undervisvurdering» for hvert av de tre trinnene. Etter 4. trinn står det at «Læreren skal gi veiledning om videre læring og tilpasse opplæringen slik at elevene kan bruke veiledningen for å utvikle kompetansen sin i faget» (Kunnskapsdepartementet, 2019f). Det å tilpasse opplæringen og forventningene til hver enkelt elev, vil kunne gi eleven motivasjon og tro på egen mestring i videre arbeid. Som jeg viser til i kapittel 4.3, er det å utvikle tillit til egen evne til å mestre ulike oppgaver og situasjoner, sentralt i Banduras teori om Self-efficacy (Bandura, 1997, referert i Prebensen & Hegstad, 2017, s. 9).

I denne sammenhengen er det vanskelig å se tilpasningen i tilknytning til konkrete kompetansemål, og jeg anser det derfor som lite relevant å trekke frem noen. Dette går i tillegg mer på hvordan læreren kan legge til rette for å stimulere elevenes motivasjon og tro på egen mestring gjennom vurdering og tilpasset opplæring.

Profesjonsfelleskap og skoleutvikling

Kapittel 3.3 og 3.4 i overordnet del handler om «Samarbeid mellom hjem og skole» og «Opplæring i lærebedrift og arbeidsliv». Disse temaene vurderer jeg som mindre direkte relevante i forhold til *folkehelse og livsmestring* og norskfaget, selv om en også her trolig kan

finne mulige koblinger. Det gjelder til en viss grad også kapittel 3.5 «Profesjonsfelleskap og skoleutvikling». Likevel er det et avsnitt som kan være relevant å trekke frem. Her står det at:

En lærer er en rollemodell som skal skape trygghet, og veilede elevene i deres ferd gjennom opplæringen. Læreren er avgjørende for et læringsmiljø som motiverer og bidrar til at elevene lærer og utvikler seg. Det krever at læreren viser omsorg for den enkelte elev. Det innebærer også å hjelpe elever som tar uheldige valg, ikke føler seg inkludert, eller som strever med å lære det som er ønsket og forventet. Ved å arbeide for samhold og tilhørighet blant elevene skal læreren bidra til å utvikle en kultur for læring og gi elevene faglig og emosjonell støtte (Kunnskapsdepartementet, 2017q).

Dette er relevant, da det gjelder alle lærere, også norsklæreren. Jeg mener sitatet i stor grad oppsummerer viktige deler fra kapitlene «Et inkluderende læringsfelleskap» og «Undervisning og tilpasset opplæring».

5.3 Oppsummering

Med utgangspunkt i det jeg nå har vært igjennom i kapittel 5, er det tydelig at det finnes mange koblinger mellom norskfaget og det tverrfaglige teamet *folkehelse og livsmestring*. Analysen viser at en kan finne flere tilknyttede kompetansemål, enn det læreplanen legger frem som koblinger mellom faget og det tverrfaglige temaet. Dette var likevel forventet, da Utdanningsdirektoratet understreker at en står fritt til å finne andre sammenhenger enn det som blir eksemplifisert i læreplanen (2019, 01:26). Med utgangspunkt i kunnskap om det tverrfaglige temaet, og mine tolkninger av læreplanen, fant jeg koblinger til 12 av 14 kompetansemål etter 2. trinn. Etter 4. trinn har jeg vurdert at 12 av 16 kompetansemål kan knyttes til *folkehelse og livsmestring*. 15 av 17 kompetansemål etter 7. trinn kan en argumentere for at har koblinger til det tverrfaglige temaet. Noen av kompetansemålene er mer sentrale enn andre. En del av dem er kompetansemål som en nødvendigvis ikke umiddelbart vil forbinde med *folkehelse og livsmestring*, men som likevel kan være relevante, avhengig av hvordan en forstår begrepet og temaet. Flere av kompetansemålene har blitt vurdert som relevante mer enn én gang i løpet av analysen. For å oppsummere hvilke kompetansemål som er blitt vurdert som aktuelle, har jeg valgt å samle dem i en punktliste sortert etter trinn:

Etter 2. trinn:

- «uttrykke tekstopplevelser gjennom lek, sang, tegning, skriving og andre kreative aktiviteter»
- «samtale om og beskrive hvordan ord vi bruker, kan påvirke andre»
- «lytte til og samtale om skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk»
- «lytte, ta ordet etter tur og begrunne egne meninger i samtaler»
- «trekke bokstavlyder sammen til ord under lesing og skriving»
- «beskrive og fortelle muntlig og skriftlig»
- «skrive tekster for hånd og med tastatur»
- «bruke store og små bokstaver, punktum, spørsmålstegn og utropstegn i tekster og i samtale om egne og andres tekster»
- «utforske eget talespråk og samtale om forskjeller og likheter mellom talespråk og skriftspråk»
- «lage tekster som kombinerer skrift med bilder»
- «låne og lese bøker fra biblioteket»
- «lese med sammenheng og forståelse på papir og digitalt og bruke enkle strategier for leseforståelse»

Etter 4. trinn:

- «reflektere over hvordan språkbruken vår påvirker andre, og hvordan vi tilpasser og endrer språket i ulike situasjoner»
- «lese og lytte til fortellinger, eventyr, sangtekster, faktabøker og andre tekster på bokmål og nynorsk og i oversettelse fra samiske og andre språk, og samtale om hva tekstene betyr»
- «følge opp innspill fra andre i faglige samtaler og stille oppklarende og utdypende spørsmål»
- «utforske og formidle tekster gjennom samtale, skriving, lek, bevegelse og andre kreative uttrykk»
- «holde muntlige presentasjoner med og uten digitale ressurser»
- «beskrive, fortelle og argumentere muntlig og skriftlig og bruke språket på kreative måter»
- «skrive tekster med funksjonell håndskrift og med tastatur»
- «bruke komma og andre skilletegn i tekster»
- «sammenligne ord og uttrykk i norsk og andre språk»
- «utforske og samtale om språklig variasjon og mangfold i nærmiljøet»

- «kombinere ulike uttrykksformer i sammensatte tekster»
- «lese tekster med flyt og forståelse og bruke lesestrategier målrettet for å lære»

Etter 7. trinn:

- «reflektere etisk over hvordan eleven framstiller seg selv og andre i digitale medier»
- «lese samiske tekster på norsk og samtale om verdiene som kommer til uttrykk, og hvordan stedsnavn og personnavn som inneholder de samiske bokstavene, uttales»
- «utforske og reflektere over sammenhengen mellom språk og identitet»
- «lese lyrikk, noveller, fagtekster og annen skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk, svensk og dansk og samtale om formål, form og innhold»
- «lytte til og videreutvikle innspill fra andre og begrunne egne standpunkter i samtaler»
- «presentere faglige emner muntlig med og uten digitale ressurser»
- «skrive tekster med funksjonell håndskrift og med flyt på tastatur»
- «beskrive, fortelle, argumentere og reflektere i ulike muntlige og skriftlige sjangre og for ulike formål»
- «skrive tekster med tydelig struktur og mestre sentrale regler for rettskriving, ordbøying og tegnsetting»
- «sammenligne talespråk i nærmiljøet med andre talespråksvarianter i Norge og med nabospråk»
- «orientere seg i faglige kilder på bibliotek og digitalt, vurdere hvor pålitelige kildene er, og vise til kilder i egne tekster»
- «leke med språket og prøve ut ulike virkemidler og framstillingsmåter i muntlige og skriftlige tekster»
- «utforske og beskrive samspillet mellom skrift, bilder og andre uttrykksformer og lage egne sammensatte tekster»
- «bruke lesestrategier tilpasset formålet med lesingen»
- «gi tilbakemelding på medelevers tekster ut fra kriterier og bruke tilbakemeldinger i bearbeiding av egne tekster»

Her er det mange kompetansemål og mye å reflektere over. Det er tydelig at store deler av norskfaget synes å være relevant når det gjelder det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*. Med utgangspunkt i funnene fra analysen, og teori, vil jeg i det neste kapitlet drøfte hvordan norskfaget kan bidra til det tverrfaglige temaet.

6.0 Drøfting

Resultatene fra forrige kapittel viser at norskfaget kan bidra i arbeid med det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring* på flere ulike måter. Jeg vil i dette kapitlet drøfte de mest sentrale funnene for å nærme meg et svar på problemstillingen min, som er: *Hvordan kan norskfaget bidra til det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring?* Jeg vil først, i kapittel 6.1, reflektere rundt noen sentrale spørsmål som har dukket opp i løpet av studien. I kapittel 6.2 vil jeg diskutere hvordan norskfaglige tema kan bidra til det tverrfaglige temaet. Jeg vil deretter, i kapittel 6.3, se nærmere på hvordan norsklæreren på andre måter kan legge til rette for situasjoner som kan bidra til temaet, samt hvordan det tverrfaglig arbeidet kan organiseres. Til slutt, i kapittel 6.4, vil jeg kort gjøre noen refleksjoner knyttet til forskningsprosessen.

6.1 Er alt i norskfaget relevant?

Med utgangspunkt i det en nå vet om *folkehelse og livsmestring* og norskfaget, kan en begynne med å stille seg følgende spørsmål: Er det slik at alt i norskfaget er relevant i forhold til *folkehelse og livsmestring*? Bidrar nærmest hele faget i seg selv til temaet?

På den ene siden kan det se slik ut. Som vi har sett tidligere, er det å utvikle elevenes evne til å gi uttrykk for egne følelser, tanker og erfaringer, både muntlig og skriftlig, viktig for å kunne håndtere relasjoner og delta i sosiale fellesskap (Kunnskapsdepartementet, 2019a). Muntlige og skriftlige ferdigheter er svært sentrale områder innenfor norskfaget. I faget er også lesing sentralt i forhold til *folkehelse og livsmestring*, da litteraturen kan bidra utvikling av elevenes selvbylde, og dermed også til identitetsutvikling og livsmestring (Kunnskapsdepartementet, 2019a). Det som kommer til uttrykk her, kan en knytte til de grunnleggende ferdighetene lesing, skriving og muntlige ferdigheter. Dersom en tenker at det finnes ulike nivåer knyttet til disse ferdighetene, er det sider ved dem som omhandler de helt grunnleggende forutsetningene for å kunne skrive og lese funksjonelt. Dersom en for eksempel skal kunne gi uttrykk for egne tanker skriftlig, er det en forutsetning at en kan trekke bokstavlyder sammen til ord, samt ha riktig bruk av tegn, slik at det en skriver blir forståelig for leseren. Det samme gjelder lesing. Dersom en skal kunne ta del i lesing av både skjønnlitteratur og sakprosa, er det å kunne avkode en grunnleggende forutsetning.

Som det kommer frem i analysen, kan en altså se at flere av kompetansemålene som er trukket frem, er knyttet til disse grunnleggende ferdighetene. Etter 2. trinn valgte jeg blant

annet å inkludere de som handler om det å kunne «trekke bokstavlyder sammen til ord under lesing og skriving», og å «bruke store og små bokstaver, punktum, spørsmålsteget og utropsteget i tekster [...]» (Kunnskapsdepartementet, 2019b). Liknende kompetansemål kan en finne også etter 4. og 7. trinn. Disse er formulert noe annerledes for å tilpasse den aktuelle mål- og aldersgruppa. Dette er kompetansemål som en gjerne ikke umiddelbart vil forbinde med *folkehelse og livsmestring*, men som en har sett likevel kan være relevante i forhold til temaet. Uavhengig av hvilke tema en jobber med i norskfaget, vil det i større eller mindre grad stort sett alltid være i forbindelse med de grunnleggende ferdighetene. Som også en av lærerne i studien til Lauritzen et al. (2021, s. 8) ga uttrykk for i intervjuet, kan en forstå det slik at selve «kjerneområdet» i norskfaget omhandler det å lære å formulere seg, og å skrive og lese godt. Med utgangspunkt i et slikt perspektiv, er det altså mulig å argumentere for at omtrent hele norskfaget i seg selv bidrar til det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring* på en implisitt måte. Mer om hvordan de grunnleggende ferdighetene kan bidra til temaet, kommer jeg inn på i kapittel 6.2.

I denne forbindelse kan det også være relevant å stille seg spørsmålet om ikke da hele skolegangen kan ha betydning for *folkehelse og livsmestring*? Særlig det som går på livsmestring, vil mange trolig forbinde med store deler av det som skjer på skolen. Det at en skal kunne mestre livene sine i fremtiden, kan en nærmest forstå som grunnen til at vi i det hele tatt skal gå på skole. En annen lærer fra studien til Lauritzen et al. (2021, s. 8), tenkte også at hele skolegangen danner grunnlaget for livsmestring.

En kan på den andre siden stille seg spørrende til et slikt perspektiv. Kan det være nødvendig å arbeide med det tverrfaglige temaet mer eksplisitt og målrettet, og hvordan kan en i så fall gjøre det? Innebærer innføringen av det tverrfaglige temaet i planen at man skal arbeide på en måte som gjør at en kan dokumentere at en eksplisitt har jobbet med det? En slik inngang til temaet, vil kunne bidra til at læreren blir mer bevisst på det han eller hun velger gjøre i klasserommet. Ved å bevisst legge til rette for arbeid med *folkehelse og livsmestring* i de ulike fagene, vil lærerne i større grad også kunne dokumentere at de faktisk har jobbet med temaet i faget. Her snakker en om en «deduktiv tilnærming» til tematikken, som ifølge Torill Moen innebærer at en «planlegger og gjennomfører undervisning med tanke på at den også skal omhandle livsmestring» (2020, s. 48). En legger altså bevisst og planmessig opp til aktiviteter som kan bidra til *folkehelse og livsmestring*. Læreren kobler det tverrfaglige temaet til norskfaglige emner i planleggingsarbeidet, på en aktiv og eksplisitt måte.

Med en slik deduktiv inngang og tilnærming til temaet, vil det være andre kompetansemål og emner som peker seg ut som relevante, enn de som er nevnt ovenfor. Med utgangspunkt i det vi vet om *folkehelse og livsmestring*, er det flere måter en kan jobbe med temaet eksplisitt i undervisningen. Som en har sett tidligere, er tematikk knyttet til blant annet mediebruk, etisk bevissthet og kritisk tenkning sentrale innenfor *folkehelse og livsmestring*. Dersom en planlegger at undervisningen for eksempel skal omhandle kildekritikk eller bruk av internett og sosiale medier, kan en finne kompetansemål med tilknytning til denne tematikken, særlig etter 7. trinn. Når elevene er ferdig med 7. trinn, skal de blant annet kunne «reflektere etisk over hvordan [...] [man] fremstiller seg selv og andre i digitale medier», samt kunne «orientere seg i faglige kilder på bibliotek og digitalt, vurdere hvor pålitelige kildene er, og vise til kilder i egne tekster» (Kunnskapsdepartementet, 2019g). Her vil det trolig være nokså åpenbart for de fleste at slikt arbeid kan knyttes til *folkehelse og livsmestring*. En kan også legge opp til undervisning der en for eksempel jobber eksplisitt med språk og identitet, hvordan kommunisere godt med andre, eller med litteratur som tar opp aktuelle tema knyttet til det tverrfaglige temaet. Jeg vil komme nærmere inn på disse emnene og aktuelle kompetansemål senere i drøftingen.

Som jeg var inne på i kapittel 4.3, ser en i litteratur knyttet til det tverrfaglige temaet, at det er *livsmestring* som blir mest omtalt. Dette kan ifølge Madsen blant annet skyldes at livsmestringsbegrepet trolig i større grad forstås og oppleves som praktisk nyttig for elevene, og at det vil kunne gi dem «verktøy for å håndtere hverdagen bedre» (Madsen, 2021). Det kommer også frem i kapittel 4.3 at de to begrepene henger tett sammen og ofte kan inngå i hverandre. Av de relevante delene av norskfaget som jeg kom frem til i kapittel 5, er det noen deler en i større grad vil knytte til livsmestringsbegrepet, og andre deler til folkehelsebegrepet. Som oftest kan en likevel anta at de relevante delene kan knyttes til dem begge samtidig. Vi har for eksempel sett at det å lære å skrive i norskfaget er sentralt i forhold til *folkehelse og livsmestring*, da det vil danne et grunnlag for å kunne gi uttrykk for tanker, følelser og erfaringer (Kunnskapsdepartementet, 2019a). Det å kunne gi uttrykk for egne tanker og følelser, kan ha positiv innvirkning på elevenes psykiske helse. Samtidig er det å kunne skrive en grunnleggende ferdighet og forutsetning for å kunne lære, ta del i og kommunisere i dagens samfunn. Begrepene *folkehelse og livsmestring* henger dermed på mange områder tett sammen.

I de neste kapitlene vil jeg se nærmere på disse ulike aspektene ved tematiseringen av det tverrfaglige temaet i undervisningen, og drøfte hvordan norskfaget kan bidra her.

6.2 Norskfaglige tema som kan bidra til *folkehelse og livsmestring*

Det kommer frem i analysen at flere norskfaglige tema kan, både implisitt og eksplisitt, bidra til *folkehelse og livsmestring*. I dette kapitlet vil jeg se nærmere på og drøfte hvordan disse norskfaglige temaene kan bidra til det tverrfaglige temaet.

6.2.1 Å kunne skrive

Som det kommer frem i beskrivelsen av hva det tverrfaglige temaet handler om i norskfaget, skal det blant annet bidra til «å utvikle elevenes evne til å uttrykke seg skriftlig og muntlig» (Kunnskapsdepartementet, 2019a). Videre står det at «Dette gir elevene grunnlag for å kunne gi uttrykk for egne følelser, tanker og erfaringer, noe som er viktig for å håndtere relasjoner og delta i et sosialt fellesskap» (Kunnskapsdepartementet, 2019a). De muntlige og skriftlige ferdighetene, som er to av de grunnleggende ferdighetene, er altså viktige både for å kunne uttrykke seg selv, og for å samhandle og kommunisere med andre. Dersom en går til Vygotskys teori, som jeg nevnte i kapittel 4.6, ser en her blant annet på forholdet mellom språk og tanke. Ifølge Moen (2020, s. 52-53) ser Vygotsky på språket som et redskap for blant annet å kunne tenke, resonnere og løse problemer. Dette er alle sentrale områder innenfor *folkehelse og livsmestring*.

Det å kunne skrive i norsk, er blant annet «en måte å utvikle og strukturere tanker på og en metode for å lære» (Kunnskapsdepartementet, 2019e). Skrivning som metode for læring understreker også hvorfor denne ferdigheten er sentral i forhold til det tverrfaglige temaet. Det å kunne lære på gode, effektive og hensiktsmessige måter er i stor grad avgjørende for opplevelse av mestring i livet. Det å kunne skrive er også en forutsetning for å kunne uttrykke seg, kommunisere med andre, og delta i sosiale fellesskap.

I analysen av læreplanen valgte jeg å inkludere alle kompetansemålene som hadde tilknytning til skriftlige ferdigheter, da en kan argumentere for viktigheten av slike ferdigheter i forhold til *folkehelse og livsmestring*. Det blir i norskplanen uttrykt at utviklingen av å kunne skrive i norsk begynner med den grunnleggende skriveopplæringen, og går videre til å i større grad handle om å «planlegge, utforme og bearbeide tekster i ulike sjangre og tilpasset formål,

medium og mottaker» (Kunnskapsdepartementet, 2019e). Med utgangspunkt i dette kan en, som jeg har nevnt tidligere, plassere de ulike kompetansemålene på forskjellige nivåer. Flere av kompetansemålene hører til den helt grunnleggende delen av skriveopplæringen. Disse omhandler de mer tekniske delene av det å kunne skrive funksjonelt, som det å kunne trekke bokstavlyder sammen til ord, og bruke store og små bokstaver, punktum og andre tegn riktig. Det å mestre den tekniske og grunnleggende delen av skrivingen, er helt klart en forutsetning for i det hele tatt å kunne uttrykke seg og kommunisere med andre skriftlig, og for å kunne bruke skriving som en metode for læring.

Andre relevante kompetansemål knyttet til skriftlige ferdigheter, ligger på et noe høyere nivå. Etter både 4. og 7. trinn skal elevene kunne beskrive, fortelle, argumentere og reflektere skriftlig. Dette er ferdigheter som kommer etter den grunnleggende skriveopplæringen, men som også kan være med på å bidra til *folkehelse og livsmestring*. For at en skal kunne få frem egne tanker, meninger og synspunkter skriftlig på en hensiktsmessig måte, kan det å ha kunnskap om de ulike sjangrene være et nyttig verktøy. All skriveopplæring, uansett nivå, vil trolig kunne gjøre elevene tryggere og mer sikre på det å gi uttrykk for det en tenker, mener og føler, og dermed også implisitt bidra til det tverrfaglige temaet.

6.2.2 Muntlige ferdigheter

Muntlige ferdigheter er også viktige for å kunne uttrykke seg selv, og for å kommunisere og delta i sosiale fellesskap. Vi har i kapittel 5.2.2 sett at muntlige ferdigheter i norsk handler om «å kunne samhandle med andre gjennom å lytte, fortelle og samtale» (Kunnskapsdepartementet, 2019e). En skal kunne være en god samtalepartner som lytter og opptrer høflig og respektfullt overfor dem man prater med. Man skal også kunne formidle egne tanker, meninger og erfaringer på en hensiktsmessig måte. Som det kommer frem i kapittel 5.2.2, vil det å lære å lytte til andre og samtidig argumentere for egne syn, gi «elevene et grunnlag for å håndtere uenigheter og konflikter, og for å søke løsninger i fellesskap» (Kunnskapsdepartementet, 2017j). Det å kunne håndtere relasjoner, og ulike utfordringer som en møter på i livet, har vi allerede sett at er sentrale områder innenfor *folkehelse og livsmestring*.

Noen av de kompetansemålene som er vurdert som relevante i forhold til muntlige ferdigheter, er trolig mer åpenbart tilknyttet *folkehelse og livsmestring*, enn de som er trukket frem i forbindelse med det å kunne skrive. Etter 2. trinn skal elevene blant annet kunne «lytte,

ta ordet etter tur og begrunne egne meninger i samtaler» (Kunnskapsdepartementet, 2019b). Liknende kompetansemål finner man også etter 4. og 7. trinn. Etter 2. trinn skal elevene også kunne «samtale om og beskrive hvordan ord vi bruker, kan påvirke andre» (Kunnskapsdepartementet, 2019b). Et relativt likt, men noe annerledes formulert kompetansemål, finner en også etter 4. trinn. Disse er kompetansemål som helt klart vil kunne bidra til *folkehelse og livsmestring*, da det å kunne gi uttrykk for egne meninger og samhandle med andre er sentralt innenfor temaet.

I analysen kommer det frem at «Utviklingen av muntlige ferdigheter i norsk går fra tidlig samhandling i lek og faglige aktiviteter» (Kunnskapsdepartementet, 2019e). Ett av kompetansemålene som er inkludert i analysen, sier at elevene etter 2. trinn skal kunne «uttrykke tekstopplevelser gjennom lek, sang, tegning, skriving og andre kreative aktiviteter» (Kunnskapsdepartementet, 2019b). Et liknende kompetansemål finner en også etter 4. trinn. Ser en igjen til Vygotskys teorier, har alt en lærer «opprinnelse i sosialt samspill med andre» (Moen, 2020, s. 52). Gjennom lek og andre aktiviteter i faget vil elevene kunne utvikle muntlige, og eventuelt andre, ferdigheter i samspill med andre. Da vil ferdighetene og kompetansemålene som blir beskrevet i forrige avsnitt, også være aktuelle å inkludere.

Videre innebærer muntlige ferdigheter i norskfaget å kunne «bruke det muntlige språket stadig mer presist og nyansert i ulike norskfaglige samtaler og presentasjoner» (Kunnskapsdepartementet, 2019e). I den forbindelse kan en trekke inn noen andre kompetansemål enn de som er nevnt ovenfor. I analysen finner man kompetansemål som omhandler det å kunne formidle, beskrive, argumentere, fortelle og presentere muntlig. Elevene skal for eksempel etter 4. trinn kunne «holde muntlige presentasjoner med og uten digitale ressurser» (Kunnskapsdepartementet, 2019f). De skal også kunne «beskrive, fortelle og argumentere muntlig og skriftlig og bruke språket på kreative måter» (Kunnskapsdepartementet, 2019f). Det å lære om og øve på dette på skolen, vil trolig bidra til at elevene blir trygge på det å gi uttrykk for egne tanker, meninger og følelser, samt det å prate foran andre mennesker. Elevene vil senere i livet møte på situasjoner der de blir nødt til å gjøre dette. Sannsynligvis vil de i større grad kunne mestre dette om det er noe de har kjennskap til og har erfart fra før av. For å kunne delta i samfunnet, er det å kunne presentere og informere også en viktig forutsetning. På denne måten bidrar utvikling av muntlige ferdigheter til det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*.

6.2.3 Å kunne lese

Den tredje og siste grunnleggende ferdigheten jeg ønsker å se nærmere på i denne sammenhengen, er den som omhandler det å kunne lese. Dette er også en grunnleggende ferdighet som kan bidra til *folkehelse og livsmestring*. Som det kommer frem i analysen, har norskfaget et særlig ansvar for opplæringen i å kunne lese, og i norsk innebærer det å kunne lese både på papir og digitalt (Kunnskapsdepartementet, 2019e). Grunnen til at det å kunne lese kan forstås som et bidrag til *folkehelse og livsmestring*, er at lesing er en så stor del av alles hverdag. Som nevnt tidligere foregår blant annet store deler av kommunikasjonen i dagens samfunn skriftlig, og da i stor grad digitalt. Det å kunne lese er derfor avgjørende for at en skal kunne ta del i denne måten å kommunisere på. I tillegg er lesing viktig for læring, noe som igjen er en forutsetning for å kunne få en utdanning og en jobb senere i livet. I kapittel 4.4. kommer det også frem at litteratur på mange måter kan bidra til det tverrfaglige temaet. For at en i det hele tatt skal kunne ta del i og oppleve denne litteraturen, er det å kunne lese en forutsetning og en avgjørende ferdighet.

På samme måte som med muntlige og skriftlige ferdigheter, vil de relevante delene og kompetansemålene knyttet til lesing ligge på ulike nivåer. Som vi så i analysen, starter utviklingen av å kunne lese i norsk med den grunnleggende avkodingen (Kunnskapsdepartementet, 2019e). Det å knekke lesekoden og forstå det en leser, er grunnleggende forutsetninger for å kunne ta del i lesingen. Dermed vil kompetansemål knyttet til den helt grunnleggende delen av lesingen være relevante. Etter 2. trinn handler et av kompetansemålene om det å kunne «trekke bokstavlyder sammen til ord under lesing og skriving» (Kunnskapsdepartementet, 2019b). Etter både 2., 4. og 7. trinn, finner man kompetansemål som omhandler det å kunne lese med flyt og sammenheng, og å kunne bruke ulike strategier for leseforståelse.

Utviklingen av å kunne lese går så videre til det «å lese, tolke og reflektere over tekster i ulike sjangre, for ulike formål og av ulik lengde og kompleksitet» (Kunnskapsdepartementet, 2019e). Her kommer en blant annet inn på dette med sjangerkompetanse. Et av kompetansemålene etter 7. trinn handler om å kunne «lese lyrikk, noveller, fagtekster og annen skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål om nynorsk, svensk og dansk og samtale om formål, form og innhold» (Kunnskapsdepartementet, 2019g). Det å mestre ulike sjangre kan en tenke at vil kunne bidra til at elevene blir tryggere lesere. Det vil også være en fordel å kunne mestre, i form av å kunne lese og forstå, de ulike tekstsjangrene en møter på i

hverdagen. Mer om hvordan lesing av litteratur kan bidra til *folkehelse og livsmestring*, vil jeg komme inn på senere i drøftingen.

Som en av lærerne i studien til Lauritzen et al. (2021, s. 8) ga uttrykk for, kan en dra livsmestring til at det handler om å kunne formulere seg, å skrive og lese godt, og at det dermed er selve «kjerneområdet» i norskfaget. Med utgangspunkt i dette perspektivet, og det jeg har vært inne på til nå i kapittel 6.2, er det mulig å argumentere for at omtrent hele norskfaget i seg selv, implisitt bidrar til det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*.

6.2.4 Språk og identitet

Identitet er et sentralt begrep i beskrivelsene av *folkehelse og livsmestring*, både i overordnet del av læreplanen og i norskplanen. Det kommer frem i analysen at elevene gjennom opplæringen skal bli «trygge språkbrukere og at de utvikler sin språklige identitet» (Kunnskapsdepartementet, 2017f). Også i norskplanen er det sentralt at elevene blir «bevisste på sin egen språklige og kulturelle identitet innenfor et inkluderende fellesskap der flerspråklighet blir verdsatt som en ressurs» (Kunnskapsdepartementet, 2019c). Det å utvikle de grunnleggende ferdighetene som er nevnt ovenfor, vil trolig bidra til at elevene blir trygge språkbrukere. Noen av kompetansemålene som er vurdert som relevante i forhold til *folkehelse og livsmestring*, vil kunne bidra til elevene utvikler og blir mer bevisste på sin språklige identitet. Dette finner man eksempel på etter alle de tre trinnene. Etter 2. trinn skal elevene kunne «utforske eget talespråk og samtale om forskjeller og likheter mellom talespråk og skriftspråk» (Kunnskapsdepartementet, 2019b). Det å utforske og jobbe med eget språk i norskfaget, vil kunne bidra til at elevene blir mer bevisste på eget språk og dermed utvikler sin språklige identitet.

Et av kompetansemålene etter 7. trinn omtaler dette med språk og identitet eksplisitt. Elevene skal kunne «utforske og reflektere over sammenhengen mellom språk og identitet» (Kunnskapsdepartementet, 2019g). Som jeg viste til i kapittel 4.5.2, var dette et kompetansemål som ble trukket frem i ett av forslagene fra Kristiansand kommune. Det er tilknyttet opplegget som ble foreslått for 6. trinn, som har tittelen «Du og jeg og alle andre» (se vedlegg 6). Sentrale stikkord er rasisme og diskriminering, alle er ulike, samarbeid og kommunikasjon, og kritisk tenkning (Kristiansand kommune, 2022). Det blir her lagt opp til at elevene skal få økt innsikt i og bevissthet om seg selv, sin bakgrunn og sitt eget språk, i

tillegg til å få innsikt i og kunnskap om andres språklige og kulturelle situasjon. Dette henger igjen tett sammen med det neste jeg ønsker å kommentere.

Under kjerneelementet «Språklig mangfold» i norsk, står det blant annet at elevene skal ha «innsikt i sammenhengen mellom språk, kultur og identitet og kunne forstå egen og andres språklige situasjon i Norge» (Kunnskapsdepartementet, 2019d). Som nevnt i analysen, kan kunnskap om andres kulturelle og språklige situasjon bidra til å bygge opp en gjensidig respekt for at man er ulike og tenker forskjellig, samtidig som det vil kunne forhindre utvikling av diskriminerende holdninger og fordommer. Dette henger tett sammen med opplegget for 6. trinn fra Kristiansand kommune, og er verdier og holdninger som skolen skal fremme, og som vil kunne bidra til *folkehelse og livsmestring*. Slike holdninger og verdier er viktige i møte med andre mennesker, og er sentrale i forhold til det å håndtere mellommenneskelige relasjoner og delta i sosiale fellesskap. Relevante kompetansemål tilknyttet dette finner en blant annet etter 4. trinn, hvor elevene skal kunne «utforske og samtale om språklig variasjon og mangfold i nærmiljøet» (Kunnskapsdepartementet, 2019f). Et liknende kompetansemål finner en også etter 7. trinn.

Språk og identitet har et feste i kunnskap om språk og historie, noe en videre kan koble til danning. Jeg har tidligere i oppgaven vært inne på danningsbegrepets relevans i forhold til *folkehelse og livsmestring*. Danningsprosessen skal blant annet bidra til utvikling av enkeltmenneskets frihet, selvstendighet, ansvarlighet og medmenneskelighet, i tillegg til å danne «et godt grunnlag for å forstå seg selv, andre og verden, og for å gjøre gode valg i livet» (Kunnskapsdepartementet, 2017c). Denne formuleringen viser hvorfor danning kan knyttes til det tverrfaglige temaet. I analysen kommer det frem at danning blant annet skjer når elevene får kunnskap om og innsikt i språk og historie (Kunnskapsdepartementet, 2017c). I norskfaget får elevene i stor grad kunnskap om og innsikt i språk, noe som er med på å underbygge påstanden om at omtrent hele norskfaget implisitt bidrar til det tverrfaglige temaet.

6.2.5 Selvbilde og identitet

Funn fra analysen av læreplanen viser at litteraturen, både implisitt og eksplisitt, kan være en god bidragsyter til *folkehelse og livsmestring* i norskfaget. Også her, som i forrige kapittel, er identitet et sentralt begrep. Det er formulert i norskplanen at «Lesing av skjønnlitteratur og sakprosa kan både bekrefte og utfordre elevenes selvbilde og dermed bidra til deres

identitetsutvikling og livsmestring» (Kunnskapsdepartementet, 2019a). Selvbilde og identitet har vi tidligere sett at er to sentrale begreper innenfor *folkehelse og livsmestring*. Studien til Lauritzen viser at «norsklæreren ofte ser til skjønnlitteratur når store spørsmål skal diskuteres» (2021, s. 62-63). En kan gjennom skjønnlitteraturen komme inn på ulike tema som kan være vanskelig å prate om. Som jeg viste til i kapittel 4.5.1, har en av tekstene i *Salto 7A* tematikken fattigdom, oppvekstkår og humor. Ifølge forfatterne av lærerveiledningen, vil det at teksten er skildret humoristisk, gi elevene som kjenner seg igjen i karakterens situasjon, «mulighet til å forstå seg selv på en måte som styrker selvbildet» (Bjerke et al., 2022, s. 122). Elever vil gjennom skjønnlitteraturen, i større eller mindre grad, kunne kjenne seg igjen i ulike karakterers liv. Og som Lauritzen (2021, s. 66) understreker, slipper de i slike situasjoner å ta utgangspunkt i egne følelser og erfaringer.

Det er liten tvil om at litteraturen på denne måten vil kunne bidra til *folkehelse og livsmestring*. Gjennom litteraturen blir det tverrfaglige temaet en naturlig del av undervisningen, noe Nesby er opptatt av at det bør være (Aarskog, 2020). Også Lauritzen understreker at «det er mer effektivt å integrere psykisk helse i pensum og pedagogikk enn å undervise om temaet som noe isolert» (2021, s. 18). Dersom en som læreren velger å planlegge undervisning som tar utgangspunkt i skjønnlitteratur med sensitiv tematikk, er det likevel noen ting en bør være bevisst på. Lauritzen (2021, s. 66) viser til viktigheten av planlegging og god kjennskap til elevene sine. Også Lauritzen et al. (2021, s. 12-13) understreker at det å kjenne elevene sine godt på forhånd, er avgjørende dersom en skal inn på vanskelige tema. Dette er viktig for at en skal kunne legge frem og snakke om de aktuelle temaene på en trygg og god måte for elevene. Som det blir lagt frem i WHO-rapporten «Skills for Health», anbefales det at når en skal arbeide med *folkehelse og livsmestring*, bør undervisningen «være basert på reelle behov for målgruppen» (WHO, 2003, sitert i Viig et al., 2021, s. 25). En kan diskutere hva som ligger i «reelle behov», om det det snakk om nåtidige eller fremtidige behov, og om de må treffe elever indirekte eller direkte.

Vi har også sett at «innsikt i vår historie og kultur er viktig for utvikling av elevenes identitet og skaper tilhørighet til samfunnet» (Kunnskapsdepartementet, 2017f). Norskfaget er sentralt for kulturforståelse, og det «skal gi elevene innsikt i den rike og mangfoldige språk- og kulturarven i Norge» (Kunnskapsdepartementet, 2019c). I analysen nevner jeg at lesing av for eksempel eventyr, fortellinger og barnebøker i norskfaget, kan gi innsikt i norsk kultur og historie. Særlig eventyr er en sjanger som trolig mange forbinder med den norske kulturen.

Ifølge Utdanningsdirektoratet (2020b), regnes også den samiske kulturarven som en del av den norske kulturarven, og jeg valgte derfor å inkludere kompetansemål som omhandler dette i analysen. Slik det blir formulert i læreplanen, kan en altså forstå det slik at undervisning som omhandler denne tematikken kan bidra til utvikling av elevenes identitet.

På den andre siden kan noen stille spørsmål til hva som inngår i «vår historie og kultur». Det står i læreplanen at skolen skal «bidra til at hver elev kan ivareta og utvikle sin identitet i et inkluderende og mangfoldig fellesskap» (Kunnskapsløftet, 2017f). I en klasse er det sannsynligvis en eller flere elever som ikke identifiserer seg med den norske kulturen, og som har bakgrunn i andre kulturer. Vil også disse elevenes identitet utvikles ved å få innsikt i norsk kultur og historie? Dette kan tenkes å være todelt. På den ene siden er det viktig at elever med bakgrunn fra andre land og kulturer blir inkludert og eksponert for kulturen i landet de bor i. Samtidig er det viktig at de også blir anerkjent for sin egen kultur, og at de får mulighet til å holde fast på den, da den har mye å si for utvikling av deres identitet.

6.2.6 Sentrale verdier, moralske spørsmål og menneskeverdet

I norskplanen står det at «lesing av skjønnlitteratur og sakprosa skal gi elevene mulighet til å reflektere over sentrale verdier og moralske spørsmål og bidra til at de får respekt for menneskeverdet og naturen» (Kunnskapsdepartementet, 2019c). Dette er allmenne aspekter som står over alle fag, men det inngår altså i norskfaget gjennom lesing av ulike tekster. Som det kommer frem i analysen, er likeverd, likestilling, tilgivelse, nestekjærlighet, solidaritet og ytringsfrihet sentrale verdier som skolen skal fremme. I overordnet del av læreplanen, er verdivalg et aktuelt område innenfor *folkehelse og livsmestring* (Kunnskapsdepartementet, 2017b). En skal også kunne håndtere relasjoner og delta i sosiale fellesskap, og det vil da være viktig å vite hvordan en opptrer i møte med andre.

I analysen blir det også nevnt at det «Å kunne sette seg inn i hva andre tenker, føler og erfarer, er grunnlaget for empati og vennskap mellom elevene» (Kunnskapsdepartementet, 2017j). I studien til Lauritzen et al., blir det vist til at skjønnlitteraturen kan ha effekt på evnen til å sette seg inn i andres situasjon, og dermed bidra til å utvikle «demokratiske holdninger, medfølelse og empati blant elevene» (2021, s. 3-4). Det blir også nevnt hvordan litteraturen «kan fungere som et verktøy for å lære seg å se verden fra ulike synsvinkler» (Andersen, 2016, referert i Lauritzen et al., 2021, s. 5). Ett av eksemplene fra læremiddelet *Salto* er knyttet til nettopp dette. I en tekst som handler om det å være på flukt, får «elevene innblikk i

andre menneskers livssituasjon og utfordringer, noe som kan bidra til at de utvikler forståelse, toleranse og respekt for andre menneskers synspunkter og perspektiver» (Bjøndal et al., 2021b, s. 191). Lesing av skjønnlitteratur kan på denne måten også bidra til *folkehelse og livsmestring*. Dette vil kunne foregå på alle trinnene i barneskolen, da elevene etter både 2., 4. og 7. trinn, skal kunne lese, lytte til og samtale om ulike sjangre innen skjønnlitteratur og sakprosa.

6.2.7 Kritisk tenkning og etisk bevissthet

Vi har tidligere sett at norskfaget skal «styrke elevenes evne til kritisk tenkning og skal ruste dem til å delta i samfunnet gjennom en utforskende og kritisk tilnærming til språk og tekst» (Kunnskapsdepartementet, 2019c). Under kjerneelementet «Kritisk tilnærming til tekst», står det blant annet at «Elevene skal kunne reflektere kritisk over hva slags påvirkningskraft og troverdighet tekster har (Kunnskapsdepartementet, 2019d). Jeg har vurdert dette som sentralt innenfor *folkehelse og livsmestring*, da kritisk tenkning handler om å bruke fornuften i møte med praktiske utfordringer, og er «både en forutsetning for og en del av det å lære i mange ulike sammenhenger, og bidrar til at elevene utvikler god dømmekraft» (Kunnskapsdepartementet, 2017g).

Analysen viser at det bare er etter 7. trinn at en finner kompetansemål som handler om det å vurdere ulike kilder. Det vil si at det er for elevene på mellomtrinnet at denne tematikken er særlig aktuell. Etter 7. trinn skal elevene kunne «orientere seg i faglige kilder på bibliotek og digitalt, vurdere hvor pålitelige kildene er, og vise til kilder i egne tekster» (Kunnskapsdepartementet, 2019g). Det å reflektere over og bli bevisst på påliteligheten til ulike tekster i norskfaget, vil kunne bidra til utvikling av elevenes evne til kritisk tenkning. Slike evner kan bidra til at elevene tar gode valg i livet, og at de bruker fornuften i situasjoner der de for eksempel møter på problemer eller utfordringer. Dette har vi tidligere sett at er sentrale områder innenfor *folkehelse og livsmestring*.

I lærerveiledningen til *Salto 6A*, har kapittel 4 tittelen «Kilder og kildebruk» (se vedlegg 1). I halvårsplanen er det ingen av tekstene i dette kapitlet som er trukket frem som aktuelle i forhold til *folkehelse og livsmestring*. Med utgangspunkt i det en vet om det tverrfaglige temaet, er det grunn til å tro at tekster i dette kapitlet også kan være relevante i forhold til temaet. I *Salto 7B* har kapittel 10 tittelen «Tekster som påvirker», og omhandler blant annet

kildebruk, troverdighet og påvirkningskraft. I halvårsplanen til denne veiledningsboka er det derimot trukket frem to tekster som er relevante i forhold til *folkehelse og livsmestring* (se vedlegg 3, fra Bjerke & Pedersen, 2022). Her ser en at ulike læremiddelforfattere kan ha tenkt forskjellig, og det kan tyde på at de har forstått og oppfattet det tverrfaglige temaet ulikt (jf. *den oppfattede læreplanen*). I oversikten over tekster i *Salto 7B* (se vedlegg 4, fra Bjerke & Pedersen, 2022), kan en se at temaet i de to tekstene som er trukket frem er «stereotype kjønnsframstillinger». Det kan dermed tyde på at det er derfor forfatterne har vurdert tekstene som aktuelle i forhold til *folkehelse og livsmestring*, ikke fordi de omhandler kildekritikk og kritisk tenkning.

Det står også under «Kritisk tilnærming til tekst» at elevene skal «vise digital dømmekraft og opptre etisk og reflektert i kommunikasjon med andre» (Kunnskapsdepartementet, 2019d). Digital dømmekraft er et sentralt begrep her. Som vi vet er mediebruk, samt det å respektere egne og andres grenser aktuelle områder innenfor *folkehelse og livsmestring*. Med tanke på at barn og unge bruker mye tid på internett, er det viktig å gi dem kunnskap om hvordan en opptrer her. Under digitale ferdigheter i norsk, står det blant annet at elevene skal «utvikle kritisk og etisk bevissthet om det å framstille seg selv og andre digitalt» (Kunnskapsdepartementet, 2019e). Også her er det bare etter 7. trinn at en finner kompetansemål som omtaler dette direkte. Her står det at elevene skal kunne «reflektere etisk over hvordan eleven fremstiller seg selv og andre i digitale medier» (Kunnskapsdepartementet, 2019g).

Dersom en ser på oppleggene som Kristiansand kommune har lagt frem på sine nettsider, er det nettopp dette kompetansemålet som er inkludert i oppleggene for både 5. og 7. trinn (se vedlegg 5 og 7). Sentrale stikkord her er kritisk tenkning, etisk bevissthet, nettvett, sosiale medier, kroppspress, reklame, status og kommersielt press (Kristiansand kommune, 2022). Oppleggene er også aktuelle i forhold til kildekritikk og påvirkningskraft, som jeg var inne på ovenfor. Dette er alle svært relevante tema innenfor *folkehelse og livsmestring*. Ved å jobbe med denne tematikken, for eksempel gjennom oppleggene som Kristiansand kommune foreslår, vil norskfaget på den måten bidra til det tverrfaglige temaet.

I analysen har jeg også vurdert kompetansemålene som omhandler språkbruk og hvordan den påvirker andre, som aktuelle i forhold til *folkehelse og livsmestring*. Disse kan en forstå som relevante i forbindelse med nettvett og digital dømmekraft, da mobbing og utestenging blant

barn og unge også kan foregå på digitale plattformer. Særlig det at en i større grad har mulighet til å være anonym på internett, gjør at mange kan skrive ting om eller til andre som de gjerne ikke hadde turt å si i virkeligheten. Det er derfor viktig å reflektere over hvordan språkbruken vår kan påvirke andre. Som en kan lese av analysen, finner man kompetansemål knyttet til dette etter 2. og 4. trinn. Etter 4. trinn skal elevene kunne «reflektere over hvordan språkbruken vår påvirker andre, og hvordan vi tilpasser og endrer språket i ulike situasjoner» (Kunnskapsdepartementet, 2019f). Det å reflektere rundt denne tematikken, er ikke bare relevant i forhold til nettvett og digital dømmekraft. Det vil være sentralt i forbindelse med all kommunikasjon og samhandling med andre mennesker.

6.2.8 Skapende læringsprosesser

En annen måte som norskfaget kan bidra til det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring* på, er gjennom skapende læringsprosesser. I analysen kommer det frem at «Elever som lærer om og gjennom skapende virksomhet, utvikler evnen til å uttrykke seg på ulike måter, og til å løse problemer og stille nye spørsmål» (Kunnskapsdepartementet, 2017h). Skapende læringsprosesser er også «en forutsetning for elevenes danning og identitetsutvikling» (Kunnskapsdepartementet, 2017h). Dette er alle aktuelle områder innenfor det tverrfaglige temaet. I kapittel 4.6 blir lek og spill, problemløsning og skapende metoder nevnt som eksempler på tverrfaglige arbeidsmåter (Universitet i Oslo, 2022).

Vi har i analysen sett at skapende læringsprosesser også kommer til uttrykk i norskplanen. Det står at faget «skal gi elevene litterære opplevelser og mulighet til å uttrykke seg kreativt og skapende» (Kunnskapsdepartementet, 2019c). Det står også at elevene skal «bruke digitale ressurser kreativt til å skape sammensatte tekster» (Kunnskapsdepartementet, 2019e). I norskfaget har en gode muligheter til å legge til rette for slik undervisning på alle trinn. Etter 2. trinn skal elevene kunne «uttrykke tekstopplevelser gjennom lek, sang, tegning, skriving og andre kreative aktiviteter» (Kunnskapsdepartementet, 2019b). Et liknende mål finner en også etter 4. trinn. Etter 7. trinn skal elevene kunne «leke med språket og prøve ut ulike virkemidler og fremstillingsmåter i muntlige og skriftlige tekster» (Kunnskapsdepartementet, 2019g). En finner også kompetansemål som omhandler det å skape multimodale tekster etter alle de tre trinnene.

Det å uttrykke seg skapende kan i norskfaget for eksempel foregå gjennom ulike leker, sang, skriving, muntlige presentasjoner, tegning og skuespill. Det kan også skje ved å skape tekster

digitalt, der en bruker ulike modaliteter i tekstsakingen. Gjennom slike arbeidsmetoder får elevene mulighet til å uttrykke seg på ulike måter. Læringsprosessene bidrar også til danning og identitetsutvikling, noe som igjen bidrar til det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*.

6.3 Undervisning og tverrfaglig arbeid

Jeg har til nå sett på hvordan norskfaget gjennom faglige tema kan bidra til *folkehelse og livsmestring*. Med sitt særlige ansvar for flere av de grunnleggende ferdighetene, har vi sett at faget nærmest i seg selv bidrar til temaet. Store deler av det som er skrevet i kapittel 6.1 og 6.2, handler i stor grad om å sørge for at elevene har nytte av det de lærer i forbindelse med *folkehelse og livsmestring* senere i livet. I analysen kommer det frem at også andre faktorer og områder kan bidra positivt til temaet. Det ønsker jeg å se nærmere på i dette kapitlet. Her handler det i større grad om hvordan læreren kan legge til rette for situasjoner som gjør at elevene også opplever og erfarer forhold knyttet til *folkehelse og livsmestring* her og nå. Jeg vil i dette kapitlet også komme med noen merknader om tverrfaglig arbeid, i forhold til hvordan en kan organisere slik undervisning.

6.3.1 Undervisning og læringsmiljø

I overordnet del av læreplanen står det, som nevnt i analysen, at «Skolen skal legge til rette for læring for alle elever og stimulere den enkeltes motivasjon og tro på egen mestring» (Kunnskapsdepartementet, 2017p). Det blir også lagt vekt på at «Skolens forventinger til den enkelte elev om innsats og mestring påvirker læring og tro på egne evner til muligheter», og det er derfor viktig å møte elevene med ambisiøse, men realistiske forventinger (Kunnskapsdepartementet, 2017p). Det å bygge «mestringstro» er sentralt innenfor Banduras teori om Self-efficacy, og «påvirker egen kraft, vilje og evne til å handle» (Bandura, 1997, referert i Prebensen & Hegstad, 2017, s. 9). Tilpasset opplæring er som nevnt sentralt for alle fag. I norskfaget kan det for eksempel innebære at elevene møter tekster med passende vanskelighetsgrad og lengde, eller får oppgaver som er tilpasset deres nivå. Dette vil kunne bidra til at de i større grad opplever mestring i faget, og at de bygger en tro på egen mestring også i fremtiden. God helse handler om å mestre livets utfordringer, og mestring gir, som vi har sett tidligere, «livsglede, mening og overskudd» (Meld. St. 19 (2018-2019), sitert i Madsen, 2020, s. 13). På bakgrunn av dette, kan en si at det å erfare mestring i norskfaget, kan ha positiv innvirkning på deres psykiske helse.

Vi har også sett i analysen at det å forstå «sine egne læringsprosesser og sin faglige utvikling, bidrar [...] til selvstendighet og mestringsfølelse» (Kunnskapsdepartementet, 2017m). I norskfaget kan dette blant annet foregå gjennom underveisvurdering, der elevene får «mulighet til å sette ord på hva de opplever at de får til, og hva de får til bedre enn tidligere» (Kunnskapsdepartementet, 2019f). På denne måten blir elevene mer bevisste på egen læring, og det kan bidra til opplevelse av mestring og selvstendighet. Det er samtidig viktig at læreren er bevisst på måten han eller hun vurderer på, da «Uheldig bruk av vurdering kan svekke den enkeltes selvbilde og hindre utvikling av et godt læringsmiljø» (Kunnskapsdepartementet, 2017p). Dersom det skjer, vil vurderingen kunne ha motsatt og negativ effekt, og dermed ikke bidra til *folkehelse og livsmestring*.

En annen faktor som kan bidra til det tverrfaglige temaet, er klassemiljøet. Som det blir uttrykt i læreplanen, skal skolen «utvikle et inkluderende fellesskap som fremmer helse, trivsel og læring for alle» (Kunnskapsdepartementet, 2017o). I norskfaget skal «elevne bli trygge språkbrukere og bevisste på egen språklige og kulturelle identitet innenfor et inkluderende fellesskap der flerspråklighet blir verdsatt som en ressurs» (Kunnskapsdepartementet, 2019c). Både lærere og elever har et ansvar for å skape et godt klassemiljø. Læreren må gå foran som et godt eksempel, og bidra til å utvikle et positivt miljø der elever opplever trygghet, tilhørighet og anerkjennelse, og hvor de får mulighet til å ytre seg (Kunnskapsdepartementet, 2017e). Som jeg viser til i kapittel 4.5.1, blir det i den ene veiledningsboka lagt frem forslag til aktiviteter som kan bidra til et godt klassemiljø. «Loggbok», «hemmelig kompis» og «positive lapper» er aktivitetene som blir foreslått. Læremiddelforfatterne skriver at «Et godt klassemiljø virker forebyggende på mobbing og utenforskap» (Aslam et al., 2020, s. 40). Positive relasjoner mellom lærer og elever kan ha mye å si for barn og unges helse og livsmestring, og er i tillegg viktig «med tanke på elevenes sosiale utvikling og fungering i skolen» (Moen, 2020, s. 49). Et inkluderende klassemiljø som består av gode relasjoner, kan altså på mange måter bidra til *folkehelse og livsmestring*.

6.3.2 Noen merknader om tverrfaglig arbeid

Folkehelse og livsmestring er et tverrfaglige tema som blant annet skal «bidra til at elevene oppnår forståelse og ser sammenhenger på tvers av fag» (Kunnskapsdepartementet, 2017a). Det kan derfor reise forestillinger om at temaet først og fremst skal inngå i tverrfaglig arbeid, eller om at det også kan foregå ved at hvert fag bidrar fra hver sin kant? Begrepet *tverrfaglige*

tema leder tankene i retning av tverrfaglig arbeid, og mange lærere vil trolig se på disse tverrfaglige temaene på denne måten (jf. *den oppfattede læreplanen*).

Det står som nevnt lite i læreplanen om *hvordan* en skal og kan jobbe tverrfaglig. Som jeg viser til i kapittel 4.6, skiller Viig et al. (2021) derimot mellom ulike måter å jobbe tverrfaglig på. Den ene tilnærmingen innebærer at en jobber med samme tema i ulike fag, samtidig som fagene holdes atskilt. Dette kalles for flerfaglig arbeid (Viig et al., 2021, s. 26). Med utgangspunkt i analysen av læreplanen, kan en trekke frem flere eksempler på slikt arbeid. Dersom en for eksempel skal arbeide flerfaglig med tematikk knyttet til kritisk tenkning, kan det i norskfaget handle om å «reflektere kritisk over hva slags påvirkningskraft og troverdighet tekster har» (Kunnskapsdepartementet, 2019d). En kan også jobbe med å utvikle digitale ferdigheter, noe som i norskfaget blant annet innebærer «å utvikle kritisk og etisk bevissthet om det å framstille seg selv og andre digitalt» (Kunnskapsdepartementet, 2019e).

Fagene kan også integreres og gli over i hverandre, der en tar utgangspunkt i et aktuelt tema fremfor i skolefagene (Bolstad, 2019, referert i Viig et al., 2021, s. 27). Da snakker en om tverrfaglig undervisning, som gjerne kan foregå som tema- eller prosjektarbeid. Oppleggene fra Kristiansand kommune, som jeg viser til i kapittel 4.5.2, er eksempler på tverrfaglige undervisningsopplegg, da de tar utgangspunkt i aktuelle tema og dekker kompetansemål for flere fag samtidig. Funnene fra analysen av læreplanen viser at norskfaget kan ha mye forskjellig å bidra med i slik tverrfaglig undervisning. Vi har sett at faget favner særlig vidt, og har elementer som er relevante for andre fag og i tverrfaglige sammenhenger.

Den siste tilnærming som blir presentert, og som jeg også viser til i kapittel 4.6, er den helhetlige tilnærmingen. Den innebærer at elevene både lærer om *folkehelse og livsmestring*, og erfarer dette «gjennom trygge mellommenneskelige relasjoner og gjennom å bli utfordret og oppleve mestring i trygge læringsmiljø» (Viig et al., 2021, s. 28). Dette samsvarer godt med at tematikken kan implementeres i undervisningen og skolehverdagen både på en eksplisitt og implisitt måte. Studien viser tydelig at norskfaget kan bidra til arbeid med det tverrfaglige temaet både eksplisitt og implisitt. Som nevnt i kapittel 4.6 trekker Lauritzen frem forskningsfunn som viser at «helsefremmende arbeid i klasserommet burde foregå gjennom en helhetlig universell tilnærming» (2021, s. 18).

Selv om elevene også skal «lære om *folkehelse og livsmestring*», er det, som Nesby er opptatt av, viktig at temaet ikke bare blir et «pratefag». Det skal være en naturlig del av

undervisningen, og læreren må utnytte den verktøykassen han eller hun har for å gjøre det (Aarskog, 2020). Undervisning som berører tematikk knyttet til *folkehelse og livsmestring*, skal også, ifølge Klomsten, foregå «jevnlige, systematisk og over tid» (2020, s. 200). Det vil si at dersom en skal gjennomføre flerfaglig eller tverrfaglig undervisning, som ofte kun er avsatt for en gitt periode, er det likevel viktig at elevene blir eksponert for tematikken og erfarer dette også etter at prosjektet eller arbeidet er ferdig.

Det å jobbe tverrfaglig har vi sett at henger tett sammen med begrepet dybdelæring, da dybdelæring innebærer å «utvikle kunnskap og varig forståelse av begreper, metoder og sammenhenger i fag og mellom fagene» (Kunnskapsdepartementet i samråd med Sametinget, 2018). I *Kunnskapsløftet 2020* står det at en skal kunne bruke denne kunnskapen og disse ferdighetene i kjente og ukjente sammenhenger, både individuelt og i samspill med andre (Kunnskapsdepartementet, 2017k). De tverrfaglige temaene skal, ifølge Samnøy og Tjomsland (2021), bidra til å synliggjøre forbindelsen mellom fagene og «den virkelige verden». Det å jobbe, både implisitt og eksplisitt, med tematikk tilknyttet det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*, vil i stor grad kunne gi elevene kunnskaper og ferdigheter som de vil få bruk for i fremtidige, hverdagslige situasjoner.

6.4 En ettertanke om det å forstå en læreplan

Det er liten tvil om at norskfaget på mange ulike måter, både implisitt og eksplisitt, bidrar til det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*. For å komme frem til dette har jeg først utforsket hva begrepet *folkehelse og livsmestring* innebærer. Med utgangspunkt i dette, har jeg deretter gått til relevante deler læreplanverket og tolket og analysert disse. Dette er trolig den mest opplagte og logiske tilnærmingen for å finne svar på problemstillingen, da læreplanen er det førende dokumentet som instruerer hva som skal foregå i skolen og i de enkelte fag (Imsen, 2020, s. 278).

Samtidig er det jeg har gjort i denne prosessen relativt omfattende, og er noe som ikke vil være mulig for lærere å gjennomføre i en hektisk skolehverdag. Så hvordan skal en forstå læreplanen og det den uttrykker om *folkehelse og livsmestring*? Utdanningsdirektoratet opplyser at lærere står fritt til å finne andre koblinger mellom faget og de tverrfaglige temaene, enn de som blir lagt frem i læreplanen (2019, 01:26). Her legger en opp til friheten til å gjøre selvstendige og faglige vurderinger i tråd med lærerens tolkningsrom, som jeg viser

til i kapittel 2.1.1. Hvordan skal lærere, og eventuelt andre aktører, finne frem til hvilke læringsmål eller aktiviteter i faget som er relevante i forbindelse med temaet? Og i hvilken grad er dette noe som må tolkes enkeltvis av dem som skal gjennomføre undervisningen? Det er også viktig å tenke på at jeg i denne studien kun har hatt fokus på ett tverrfaglig tema i ett av skolens fag. Det er fremdeles to andre tverrfaglige tema som også skal implementeres i fag der det er relevant. Hva med disse temaene? Studien viser at det kan være krevende å forholde seg grundig og reflektert til læreplanen på dette området. Det er rimelig å påstå at det kan oppleves uklart med tanke på hva og hvordan en skal implementere de tverrfaglige temaene i ulike fag, og at det kunne tenkes å være til hjelp for mottaker om det hadde stått enda tydeligere i læreplanen hva det konkret kan innebære.

Analysen er som nevnt i stor grad basert på mine tolkninger. Den viser hvordan jeg oppfatter det som står i læreplanen, basert på hva ulike aktører har sagt om *folkehelse og livsmestring*. Tolkningene er påvirket av mine erfaringer og bakgrunnskunnskaper knyttet til tematikken, og det er ikke sikkert en annen forsker ville tolket materialet nøyaktig på samme måte. Vi har i kapittel 2.1.1 sett at også ulike aktører kan oppfatte læreplanen ulikt (jf. *den oppfattede læreplanen*). Eksemplene fra læremiddelet *Salto* viser at læremiddelforfattere er aktører som kan forstå og oppfatte innholdet i den forskjellig. Likevel vil det være mulig å komme frem til omtrent de samme resultatene, dersom forskeren tar utgangspunkt i de samme premissene som jeg har gjort i denne oppgaven. Dette forutsetter som nevnt et grundig arbeid.

7.0 Avslutning

Denne oppgaven har utgangspunkt i et ønske om å finne ut hvordan norskfaget kan bidra til det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*. Motivasjonen for å gå i gang med nettopp dette prosjektet er knyttet til viktigheten av temaet overfor barn og unge, samt at temaet fremdeles er relativt nytt i den norske skolen. Kunnskap om hvordan en kan legge til rette for undervisning som omhandler tematikk knyttet til *folkehelse og livsmestring*, kan hjelpe lærere å se hvilke muligheter som finnes, noe som kan gjøre at det oppleves tryggere å nærme seg dem. Studien viser at det ofte kan være utfordrende å forstå en plan, og de tankene og meningene som ligger bak.

7.1 Svar på problemstilling

Funnene viser at norskfaget i barneskolen på mange ulike måter kan bidra til *folkehelse og livsmestring*, under forutsetning av at en har en vid forståelse av temaet. Vi har sett hvordan de ulike sidene ved de grunnleggende ferdighetene lesing, skriving og muntlighet, både implisitt og eksplisitt, kan bidra til *folkehelse og livsmestring*. Som nevnt i kapittel 6.1 kan en, særlig med utgangspunkt i disse grunnleggende ferdighetene, begrunne at nærmest alt i norskfaget kan være relevant i forhold til det tverrfaglige temaet.

Det å kunne skrive er en forutsetning for å kunne uttrykke seg og kommunisere med andre, samt en sentral metode for læring. Lesing som ferdighet er også en forutsetning for kommunikasjon og læring, og vil være viktig i forbindelse med fremtidig utdanning og jobb. Utvikling av muntlige ferdigheter er også viktig for kommunikasjon, da det vil gjøre elevene i bedre stand til å samhandle og kommunisere med andre, noe som er viktig for å kunne ta del i sosiale fellesskap og ta vare på relasjoner. Muntlige ferdigheter er også forutsetninger for å kunne gi uttrykk for tanker, følelser og erfaringer, noe som er sentralt innenfor *folkehelse og livsmestring*.

Kunnskap om og bevisstgjøring rundt eget og andres språk, kan bidra til utvikling av elevenes språklige identitet, samt til utvikling av respekt og forståelse, og vil kunne forebygge fordommer og diskriminerende holdninger. Videre ser vi at det å lese ulike tekster kan ha effekt på evnen til å sette seg inn i andres situasjon, og elevene vil kunne «lære seg å se verden fra ulike synsvinkler» (Andersen, 2016, referert i Lauritzen et al., 2021, s. 3-5). Dette kan bidra til utvikling av empati, forståelse, toleranse og respekt for andre mennesker.

Tidligere forskning på feltet legger også særlig vekt på at en gjennom litteratur kan nærme seg vanskelige og sensitive tema på en trygg og naturlig måte. Vi har sett at lesing av litteratur kan bidra til identitetsutvikling og livsmestring, da elever kan kjenne seg igjen i ulike karakterers situasjon, uten å ta utgangspunkt i egne følelser og erfaringer. Det å reflektere over og vurdere teksters troverdighet og påvirkningskraft, kan bidra til å utvikle evnen til kritisk tenkning, noe som også har vist seg å være sentralt innenfor *folkehelse og livsmestring*. Kritisk tenkning og etisk bevissthet kan også utvikles gjennom arbeid med nettvett og digital dømmekraft, da det vil skape en bevisstgjøring og gi kunnskap om hvordan en skal opptre på internett.

Det å legge til rette for skapende læringsprosesser har vi også sett at kan bidra til *folkehelse og livsmestring*, da det gir elevene muligheter til å uttrykke seg på ulike måter, i tillegg til at det er en forutsetning for danning og identitetsutvikling (Kunnskapsdepartementet, 2017h). I norskfaget kan dette foregå gjennom arbeidsmetoder som lek, sang, skriving, tegning, skuespill, eller gjennom å lage multimodale tekster både for hånd og digitalt.

Dersom norsklæreren i undervisningssituasjoner legger til rette for oppgaver som er tilpasset den enkelte elev, kan det bidra til at eleven i større grad opplever mestring, samt utvikler tro på egen mestring. Hensiktsmessig bruk av underveisvurdering kan også bidra til opplevelse av mestring og selvstendighet. Et trygt og inkluderende klassemiljø med positive relasjoner er også sentralt i forhold til det tverrfaglige temaet, da det kan bidra til sosial utvikling og virke forebyggende på mobbing og utenforskap.

Det å jobbe med tverrfaglige tema kan, med utgangspunkt i Viig et al. (2021, s. 26-28) sine ideer, både foregå ved at en jobber med temaene i hvert enkelt fag, eller der fagene glir over i hverandre og integreres. Den sistnevnte tilnærmingen kan for eksempel foregå gjennom opplegg slik som Kristiansand kommune foreslår på sine hjemmesider. I tillegg til å lære om *folkehelse og livsmestring*, er det viktig at elevene, via en helhetlig tilnærming, også erfarer dette gjennom trygge relasjoner i skolen. Planlegging og god kjennskap til elevene er sentralt når en skal nærme seg tematikk knyttet til *folkehelse og livsmestring*.

7.2 Videre forskning

Dette har vært en lærerik og spennende forskningsprosess som har gitt meg ny innsikt i og kunnskap om læreplaner, norskfaget og det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*. Som nevnt i kapittel 6.4, har arbeidet med denne oppgaven vist at det kan være krevende å sette seg inn i og forstå deler av læreplanen. Videre kunne det vært interessant å undersøke *folkehelse og livsmestring* opp mot andre fag i skolen, for å få innsikt i hvordan disse fagene kan bidra til temaet. Vi har sett at norskfaget på mange måter både bidrar og kan bidra til *folkehelse og livsmestring*. En annen interessant retning kan være å undersøke norskfaget opp mot de andre to tverrfaglige temaene, *demokrati og medborgerskap* og *bærekraftig utvikling*, og se i hvor stor grad, og i så fall hvordan faget også kan bidra til disse temaene. Det å få et innblikk i hvordan ulike lærere i skolen oppfatter og forstår de tverrfaglige temaene kunne også vært en interessant vinkling.

Referanser

Aarskog, K. N. (2020, 8. desember). *Folkehelse og livsmestring må ikke bare bli et pratefag*. Forskning.no. <https://forskning.no/barn-og-ungdom-partner-pedagogikk/folkehelse-og-livsmestring-ma-ikke-bare-bli-et-pratefag/1782300>

Aslam, S., Bjøndal, A., Brovold, G., Sunne, L. T. & Teigen, M. (2020). *Salto: Lærerens bok 5A* (2. utg.). Gyldendal.

Aslam, S., Bjøndal, A., Brovold, G., Sunne, L. T. & Teigen, M. (2021). *Salto: Lærerens bok 5B* (2. utg.). Gyldendal.

Bjerke, K. K., Eide, M. A. & Lundberg, P. (2022). *Salto: Lærerens bok 7A* (2. utg.). Gyldendal.

Bjerke, K. K. & Pedersen, M. O. (2022). *Salto: Lærerens bok 7B* (2. utg.). Gyldendal.

Bjøndal, A., Eide, M. A. & Elvebakk, L. (2021a). *Salto: Lærerens bok 6A* (2. utg.). Gyldendal.

Bjøndal, A., Eide, M. A., Elvebakk, L. & Øgreid, A. K. (2021b). *Salto: Lærerens bok 6B* (2. utg.). Gyldendal.

Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving*. (7. utg.). Gyldendal.

Gyldendal. (u.å.). [Tittel mangler]. Skolestudio. <https://www.skolestudio.no/aktuelt/en-god-skolestart-med-salto>

Helleve, I. & Almås, A. G. (2021). Klasserommet som møteplass i ei digital tid. I G. K. Resaland, H. E. Tjomsland & N. G. Viig (Red.), *Folkehelse og livsmestring i skolen: i fag, på tvers av fag og som en helhetlig tilnærming* (s. 51-70). Fagbokforlaget.

Helsedirektoratet. (2017, 11. juli). *Betydning av psykisk helse i skolen*. Helsedirektoratet. <https://www.helsedirektoratet.no/faglige-rad/selvskading-og-selvsmord-veiledende-materiell->

[for-kommunene-om-forebygging/forebygging-av-selvsmord-og-selvskading-bor-skje-pa-ulike-arenaer-samtidig/betydningen-av-psykisk-helse-i-skolen](#)

Imsen, G. (2020). *Lærerens verden: innføring i generell didaktikk* (6. utg.). Universitetsforlaget.

Ingemann, J. H., Kjeldsen, L., Nørup, I. & Rasmussen, S. (2018). *Kvalitative undersøgelser i praksis: viden om mennesker og samfund*. Samfundslitteratur.

Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt Forlag.

Klomsten, A. T. (2020). Tiden er moden, livsmestring skal inn på timeplanen. I A. Myskja & C. Fikse (Red.), *Perspektiver på livsmestring i skolen* (s. 195-216). Cappelen Damm Akademisk.

Kong Harald. (2016, 31. desember). *Nyttårstalen 2016*.
<https://www.kongehuset.no/nyhet.html?tid=139780&sek=26939>

Kristiansand kommune. (2022, 1.juli). *Mellomtrinnet*. Kristiansand kommune.
<https://www.kristiansand.kommune.no/navigasjon/barnehage-og-skole/folkehelse-og-livsmestring/mellomtrinnet/>

Krogh, T. (2014). *Hermeneutikk: Om å forstå og fortolke* (2. utg.). Gyldendal Akademisk.

Kunnskapsdepartementet. (2017a). *Overordnet del - Tverrfaglige temaer*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.
<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2017b). *Overordnet del - Folkehelse og livsmestring*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.
<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/folkehelse-og-livsmestring/?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2017c). *Overordnet del - Prinsipper for læring, utvikling og danning*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2017d). *Overordnet del – Opplæringens verdigrunnlag*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2017e). *Overordnet del - Menneskeverdet*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/1.1-menneskeverdet/>

Kunnskapsdepartementet. (2017f). *Overordnet del - Identitet og kulturelt mangfold*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/1.2-identitet-og-kulturelt-mangfold/?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2017g) *Overordnet del - Kritisk tenkning og etisk bevissthet*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/1.3-kritisk-tenkning-og-etisk-bevissthet/?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2017h). *Overordnet del - Skaperglede, engasjement og utforskertrang*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/1.4-skaperglede-engasjement-og-utforskertrang/?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2017i). *Overordnet del - Demokrati og medvirkning*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/1.6-demokrati-og-medvirkning/?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2017j). *Overordnet del - Sosial læring og utvikling*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.

<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/sosial-laring-og-utvikling/?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2017k). *Overordnet del – Kompetanse i fagene*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.

<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/kompetanse-i-fagene/?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2017l). *Overordnet del - Grunnleggende ferdigheter*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.

<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/grunnleggende-ferdigheter/?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2017m). *Overordnet del - Å lære å lære*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.

<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/2.4-a-lare-a-lare/?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2017n). *Overordnet del - Prinsipper for skolens praksis*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.

<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/3.-prinsipper-for-skolens-praksis/?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2017o). *Overordnet del - Et inkluderende læringsmiljø*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.

<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/3.-prinsipper-for-skolens-praksis/3.1-et-inkluderende-laringsmiljo/?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2017p). *Overordnet del – Undervisning og tilpasset opplæring*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.

<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/3.-prinsipper-for-skolens-praksis/3.2-undervisning-og-tilpasset-opplaring/?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2017q). *Overordnet del – Profesjonsfelleskap og skoleutvikling*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/3.-prinsipper-for-skolens-praksis/3.5-profesjonsfelleskap-og-skoleutvikling/?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2019a). *Tverrfaglige tema (NOR01-06)*. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/nor01-06/om-faget/tverrfaglige-temaer?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2019b). *Kompetansemål og vurdering (NOR01-06)*. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/nor01-06/kompetansemaal-og-vurdering/kv116?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2019c). *Fagets relevans og sentrale verdier (NOR01-06)*. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/nor01-06/om-faget/fagets-relevans-og-verdier?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2019d) *Kjerneelementer (NOR01-06)*. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/nor01-06/om-faget/kjerneelementer?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2019e). *Grunnleggende ferdigheter (NOR01-06)*. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/nor01-06/om-faget/grunnleggende-ferdigheter?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2019f). *Kompetansemål og vurdering (NOR01-06)*. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/nor01-06/kompetansemaal-og-vurdering/kv109?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet. (2019g). *Kompetansemål og vurdering (NOR01-06)*. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/nor01-06/kompetansemaal-og-vurdering/kv110?lang=nob>

Kunnskapsdepartementet i samråd med Sametinget. (2018). *Retningslinjer for utforming av nasjonale og samiske læreplaner for fag i LK20 og LK20S: Til bruk for læreplangrupper som er oppnevnt av Utdanningsdirektoratet eller Sametinget.*

<https://www.regjeringen.no/contentassets/3d659278ae55449f9d8373fff5de4f65/retningslinjer-for-utforming-av-nasjonale-og-samiske-lareplaner-for-fag-i-lk20-og-lk20s-fastsatt-av-kd.pdf>

Lauritzen, L.- M. (2021). *Det skal helst gå godt: Skjønnlitteraturens bidrag til undervisning om folkehelse og livsmestring i norskfaget på videregående skole* [Doktorgrad]. Norges arktiske universitet.

<https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/22698/thesis.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

Lauritzen, L.- M., Antonsen, Y. & Nesby, L. (2021). Jeg er så veldig redd for hvordan jeg på virker elevene.» Utfordringer og muligheter i undervisningen av folkehelse og livsmestring i norskfaget. *Acta Didactica Norden*, 15(1), 1-19.

<https://journals.uio.no/adnorden/article/view/7848/181>

Madsen, O. J. (2020). *Livsmestring på timeplanen: Rett medisin for elevene?* Spartacus Forlag.

Madsen, O. J. (2021, 23. februar). Hvorfor snakker vi så mye om livsmestring og så lite om folkehelse? *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/viten/i/aPPv4M/hvorfor-snakker-vi-saa-mye-om-livsmestring-og-saa-lite-om-folkehelse>

Meld. St. 28 (2015-2016). *Fag – Fordypning – Forståelse – En fornyelse av Kunnskapsløftet*. Kunnskapsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/e8e1f41732ca4a64b003fca213ae663b/no/pdfs/stm201520160028000dddpdfs.pdf>

Moen, T. (2020). Gode lærer-elev relasjoner: en tilnærming til livsmestring i skolen. I A. Myskja & C. Fikse (Red.), *Perspektiver på livsmestring i skolen* (s. 48-64). Cappelen Damm Akademisk.

Norsk Sykepleierforbund. (u.å.). *Folkehelse*. Norsk Sykepleierforbund.

<https://www.nsf.no/sykepleiefaget/folkehelse>

Opplæringslova. (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa* (LOV-1998-07-61). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>

Postholm, M. B. & Jacobsen, D. I. (2018). *Forskningsmetode for masterstudenter i lærerutdanningen* (3. utg.). Cappelen Damm.

Prebensen, C. & Hegstad, R. (2017). *Livsmestring i skolen: For flere små og store seiere i hverdagen*. Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner. <https://www.lnu.no/wp-content/uploads/2021/10/lis-sluttrapport-1.pdf>

Samnøy, S. & Tjomsland, H. E. (2021). *Folkehelse og livsmestring – behovet for en realistisk tilnærming til temaet*. Utdanningsforskning.no [Først publisert i *Bedre skole* 1/2021]. <https://utdanningsforskning.no/artikler/2021/folkehelse-og-livsmestring--behovet-for-en-realistisk-tilnarming-til-temaet/>

Universitetet i Oslo. (2022, 11. januar). *Hvordan kan skoler arbeide tverrfaglig?* Universitetet i Oslo. <https://www.uv.uio.no/forskning/satsinger/fiks/kunnskapsbase/tverrfaglighet/hvordan/>

Utdanningsdirektoratet. (2019, 18. november). *Læreplanvisning* [Video].

Utdanningsdirektoratet. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/stotte/ny-lareplanvisning/>

Utdanningsdirektoratet. (2020a, 9. juni). *Hva er tverrfaglige temaer?* Utdanningsdirektoratet. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/stotte/hva-er-tverrfaglige-temaer/>

Utdanningsdirektoratet. (2020b, 20. november). *Samisk i skolen*. Utdanningsdirektoratet. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/samisk-i-skolen/>

Utdanningsdirektoratet. (2022, 23. august). *Hvordan ta i bruk læreplanene?*

Utdanningsdirektoratet. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/stotte/hvordan-ta-i-bruk-lareplanen/>

Utdanningsdirektoratet. (u.å.). *Læreplanverket*. Utdanningsdirektoratet. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/>

Viig, N. G., Resaland, G. K. & Tjomsland, H. E. (2021). Folkehelse og livsmestring - i fag, på tvers av fag og som en helhetlig tilnærming i skolen. I H. E. Tjomsland, N. G. Viig & G. K. Resaland (Red.), *Folkehelse og livsmestring i skolen: i fag, på tvers av fag og som en helhetlig tilnærming* (s. 19-33). Fagbokforlaget.

Vedlegg

Vedlegg 1: Halvårsplan for *Salto 6A* (Bjøndal et al., 2021a)

VIII
GENERELL DEL

Veiledende halvårsplan for *Salto 6A*

Halvårsplanen er lagd for å gi læreren en samlet oversikt over elevenes læringsmål, kompetansemålene i LK20, innholdet i elevboka og tekster som kan knyttets til de tverrfaglige temaene *folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap* og *bærekraftig utvikling*. Det henvises også til aktuelle sider i arbeidsboka.

Angitt tidsbruk er kun ment som forslag, og rekkefølgen for tema og innhold kan tilpasses den enkelte skole og klasse.

KM = kompetansemål (se oversikt nederst i dokumentet)
EB = elevbok AB = arbeidsbok

Uke	Kapittel	KM	Læringsmål i elevboka	Kapittelinnledning i elevboka	Tverrfaglige temaer i tekster	
34-35 2 uker	1 Bli hert! EB (s. 6-33) AB (s. 6-25)	1 4 5 6 8 9 10 11 12 13	<ul style="list-style-type: none"> vite hva som kjennetegner en god muntlig framføring planlegge og gjennomføre en muntlig framføring tilpasse innholdet og uttrykksmåten i framføringer til mot-takerne skape flyt og sammenheng i en tekst ved bruk av bindeord lytte og gi tilbakemelding på andres tale eller innlegg 	Inn i tema (s. 8-15) <ul style="list-style-type: none"> Bli hert! Øv på uttale Råd fra retorikerne Å forberede en framføring Les og forstå (s. 21-26) <ul style="list-style-type: none"> <i>Agnesh hacker vokselivet</i> av Agnete Husebye Mer å lese (s. 176-177) <ul style="list-style-type: none"> «Til deg som snakket frekt til meg på engelsk» av Kaja Tollersrud «7 gode tips til korleis du kan snakke med voksne om klima» av Janne Nerheim 	Språkverksted 1 (s. 16-17) <ul style="list-style-type: none"> Bindeord Språkverksted 2 (s. 18-19) <ul style="list-style-type: none"> Dobbel eller enkel konsonant? Skriveskolen (s. 28-31) <ul style="list-style-type: none"> Skriv en tale eller et innlegg Eksempeltekster: «Velkomsttale» «Stopp rasismen» (innlegg)	Demokrati og medborgerskap: «Velkomsttale» «Stopp rasismen» «Til deg som snakket frekt til meg på engelsk» «7 gode tips til korleis du kan snakke med voksne om klima»
36-37 2 uker	2 Bildeboka – en sammensatt tekst EB (s. 34-61) AB (s. 26-49)	1 4 5 9 10 11 12 13 14	<ul style="list-style-type: none"> gi eksempler på sammensatte tekster finne de ulike delene en tekst er satt sammen av bøye substantiv, verb og adjektiv riktig utforske samspillet mellom ord og bilder i ei bildebok planlegge og lage ei bildebok 	Inn i tema (s. 36-42) <ul style="list-style-type: none"> Sammensatte tekster Bildebøker Detaljene forteller Å lese med tupe Les og forstå (s. 47-54) <ul style="list-style-type: none"> <i>Garmanns hemmelighet</i> av Stian Hole Mer å lese (s. 179-191) <ul style="list-style-type: none"> <i>KANT</i> av Jon Fosse «Intervju med Akin Duzakin» av Marit Aars Eide 	Språkverksted (s. 43-45) <ul style="list-style-type: none"> Verb, substantiv og adjektiv Skriveskolen (s. 56-59) <ul style="list-style-type: none"> lag bildebok Eksempeltekst: <i>Johannes Jensen og kjærligheten</i> (bildebok)	Folkehelse og livsmestring: <i>Garmanns hemmelighet</i> KANT

Salto 6A • Læringsbok

Salto 6A • Læringsbok

Uke	Kapittel	KM	Læringsmål i elevboka	Kapittelinnledning i elevboka	Tverrfaglige temaer i tekster	
38-41 3 uker	3 Fortellingen EB (s. 62-95) AB (s. 50-79)	1 4 5 9 10 11 12 13 15	<ul style="list-style-type: none"> gi eksempler på ulike måter å fortelle på skildre stemninger, natur og personer skille mellom en første-personsfortelling og en tredje-personsfortelling bruke personlige pronomen til å skape variasjon skrive en fortelling med frampek og spenningskurve 	Inn i tema (s. 64-73) <ul style="list-style-type: none"> Tre måter å fortelle på Hvem forteller? Virkemidler Ulike måter å avslutte på Les og forstå (s. 79-88) <ul style="list-style-type: none"> <i>Sunnaneng</i> av Astrid Lindgren Mer å lese (s. 192-204) <ul style="list-style-type: none"> <i>Beistet og Bettina</i> av Jack Meggitt-Phillips «En klump i magen» av Helene Guåker 	Språkverksted 1 (s. 74-75) <ul style="list-style-type: none"> Personlige pronomen Språkverksted 2 (s. 76-77) <ul style="list-style-type: none"> Ord med sj- og kj-lyden Skriveskolen (s. 90-93) <ul style="list-style-type: none"> skriv en fortelling Eksempeltekst: «Eksperimentet» (fortelling)	Bærekraftig utvikling: <i>Sunnaneng</i>
42-44 3 uker	4 Kilder og kildebruk EB (s. 96-121) AB (s. 80-103)	1 3 4 5 8 10 11 12 13 15	<ul style="list-style-type: none"> sammenlikne opplysninger fra to kilder som handler om samme tema bruke råd om kildekritikk til å vurdere nettkilder forklare hva plagiering er, og bruke råd for å unngå å plagiere gi eksempler på konjunksjoner og subjunksjoner bruke kilder til å skrive en fagtekst, og oppgi kildene i ei kildeliste 	Inn i tema (s. 98-107) <ul style="list-style-type: none"> Kilder Hva er en god kilde? Vær kritisk med Saltos kilde sjekk Å bruke kilder 	Språkverksted (s. 108-109) <ul style="list-style-type: none"> Konjunksjoner og subjunksjoner 	Demokrati og medborgerskap: «Når pappa jobber i Norge» Bærekraftig utvikling: <i>Ti utrulege oppfinningar</i>

GENERELL DEL

IX

Uke	Kapittel	KM	Læringsmål i elevboka	Kapittelinnledning i elevboka	Tverrfaglige temaer i tekster	
42-44 3 uker	4 Kilder og kildebruk EB (s. 96-121) AB (s. 80-103)	1 3 4 5 8 10 11 12 13 15	<ul style="list-style-type: none"> - sammenlikne opplysninger fra to kilder som handler om samme tema - bruke råd om kildekritikk til å vurdere nettkilder - forklare hva plagiering er, og bruke råd for å unngå å plagiere - gi eksempler på konjunksjoner og subjunksjoner - bruke kilder til å skrive en fagtekst, og oppgi kildene i ei kildeliste 	<p>Les og forstå (s. 111-114)</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Ti utrulege oppfinningar</i> av Bår Stenvik <p>Mer å lese (s. 208-214)</p> <ul style="list-style-type: none"> - «Når pappa jobber i Norge» fra <i>Veien mot nord</i> av Harald Skjensberg - «Munken i Nidarosdomen» fra <i>Den store boka om spøkelse. Faktabok om spøkelse</i> av Velle Espeland <p>Tre fortellinger fra <i>Den store spøkelsesboka</i> av Tom Egeland</p> <ul style="list-style-type: none"> - «Elingaard Herregård» - «Hotel Union Øye» - «Dalen Hotel» 	<p>Skriveskolen (s. 116-119)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Skriv en fagtekst <p>Eksempeltekst: «Hvordan kan ei flaggermus lage så mye virusstrøbel?» (artikkel)</p>	<p>Demokrati og medborgerskap:</p> <p>«Når pappa jobber i Norge»</p> <p>Bærekraftig utvikling:</p> <p><i>Ti utrulege oppfinningar</i></p>
45-46 2 uker	5 Språk i Norden EB (s. 122-143) AB (s. 104-123)	1 3 4 5 8 10 11 12 16 17	<ul style="list-style-type: none"> - lese og samtale om tekster på svensk og dansk - utforske likheter og forskjeller mellom de nordiske språkene - forklare slektskap mellom språk - forklare og gi eksempler på hva arveord, lånord og avløserord er - skrive en fagtekst om språk 	<p>Inn i tema (s. 124-129)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Språkfamilier - Språk i Norden - Et felles språk - Falske venner <p>Les og forstå (s. 133-136)</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Ispiken</i> av Bent Haller <p>Mer å lese (s. 215-223)</p> <ul style="list-style-type: none"> - «Svenske oppfinningar» av Maria Zamore - <i>Trollvinter</i> av Tove Jansson 	<p>Språkverksted (s. 130-131)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ordenes opprinnelse <p>Skriveskolen (s. 138-141)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Skriv en fagtekst <p>Eksempeltekst: «Verdens største språk» (artikkel)</p>	<p>Folkehelse og livsmestring:</p> <p><i>Ispiken</i></p>

Uke	Kapittel	KM	Læringsmål i elevboka	Kapittelinnledning i elevboka	Tverrfaglige temaer i tekster	
47-49 3 uker	6 Tegneserier EB (s. 144-173) AB (s. 124-149)	1 4 5 9 10 11 12 13 14	<ul style="list-style-type: none"> - beskrive kjennetegn ved tegneserier og tegneserieromaner - fortelle om tegneseriens opprinnelse - gi eksempler på interjeksjoner og preposisjoner - utforske samspillet mellom verbaltekst og tegninger i tegneserier - lage tegneserie av en verbaltekst 	<p>Inn i tema (s. 146-153)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tegneserier - Tegneseriefigurer - Striper - Ordene i tegneserier - Lyddord - Symboler og skrift i tegneserier - Tegneseriens historie - Tegneserieromaner <p>Les og forstå (s. 159-166)</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Rekrutten</i> av Robert Muchamore <p>Mer å lese (s. 224-238)</p> <ul style="list-style-type: none"> - «Slik forteller du en historie» fra <i>Tenk med tegneserier</i> av Øistein Kristiansen - «26. November - Rosas historie» fra «26. november. Fire fortellinger fra det norske Holocaust» av Mikael Holmberg 	<p>Språkverksted 1 (s. 154-155)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Interjeksjoner og preposisjoner <p>Språkverksted 2 (s. 156-157)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Repetisjon av j-lyden <p>Skriveskolen (s. 168-171)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Fortell med bilder og bobler <p>Eksempeltekst: <i>Den lille prinsen</i> (utdrag)</p>	<p>Folkehelse og livsmestring:</p> <p><i>Rekrutten</i></p> <p>Demokrati og medborgerskap:</p> <p>«26. November - Rosas historie»</p>

Vedlegg 2: Oversikt over tekster i *Salto 6A* (Bjøndal et al., 2021a)

Oversikt over tekster i *Salto 6A* elevbok

Kapittel og side	Forfatter	Tittel	Utg. år	Tema	Sjanger	Målform
Kapittel 1						
Inn i tema, s. 11	Melby, Guri	<i>Innledning til pressekonferanse for barn om korona</i>	2020	koronaviruset	tale	bm
Inn i tema, s. 13	Micaelsen, Vera	<i>Vennskap</i>	2005	filosofi	saktekst	nn
Les og forstå, s. 21	Husebye, Agnete	<i>Agnetesh hacker voksenlivet</i>	2019	lifehacks	biografi	bm
Skriveskolen, s. 28	Elvebakk, Lisbeth	<i>Stopp rasismen!</i>	2021	Black Lives Matter	leserinnelegg	bm
Skriveskolen, s. 29	Elvebakk, Lisbeth	<i>Velkomsttale</i>	2021	skolestart	tale	nn
Mer å lese, s. 176	Tollersrud, Kaja	<i>Til deg som snakket frekt til meg på engelsk</i>	2020	urettferdighet	leserinnelegg	bm
Mer å lese, s. 177	Nerheim, Janne	<i>7 gode tips til korleis du kan snakke med vaksne om klima</i>	2021	retorikk	artikkel	nn
Kapittel 2						
Inn i tema, s. 40	Hole, Stian	<i>Annas himmel</i>	2013	døden, sorg	bildebok	bm
Les og forstå, s. 47	Hole, Stian	<i>Garmanns hemmelighet</i>	2010	vennskap, tillit, forelskelse	bildebok	bm
Skriveskolen, s. 56*	Hovland, Henrik	<i>Johannes Jensen og kjærligheten</i>	2005	forelskelse, kjærlighet	bildebok	bm
Mer å lese, s. 179	Fosse, Jon	<i>KANT</i>	2005	universet, uendelighet	bildebok	nn
Mer å lese, s. 188	Eide, Marit Aars	<i>Bli kjent med illustratør Akin Duzakin</i>	2021	illustratør	intervju	bm
Kapittel 3						
Inn i tema, s. 67	Funke, Cornelia	<i>Reckless. Hud av stein</i>	2010	spenning, fantasi	roman	bm
Inn i tema, s. 70	Bjøndal, Ane	<i>Landet over stjernene</i>	2016	spenning, eventyr	fortelling	bm
Les og forstå, s. 79	Lindgren, Astrid	<i>Sunnaneng</i>	2003	fattigdom, mot, håp	fortelling	bm
Skriveskolen, s. 90	Kaspersen, Cathrin	<i>Eksperimentet</i>	2021	spenning, agenter	fortelling	bm
Mer å lese, s. 192	Meggitt-Phillips, Jack	<i>Beistet og Bettina</i>	2020	monstre, humor	roman	bm
Mer å lese, s. 200	Guåker, Helene	<i>En klump i magen</i>	2021	sosiale medier, nettvett	fortelling	bm
Kapittel 4						
Les og forstå, s. 111	Stenvik, Bår	<i>Ti utrulege oppfinningar</i>	2020	oppfinnelser	saktekst	nn
Skriveskolen, s. 116	Jakobsen, Siw Ellen	<i>Hvordan kan ei flaggermus lage så mye virustrøbbel?</i>	2020	koronaviruset	artikkel	bm
Mer å lese, s. 208	Skjønberg, Harald	<i>Når pappa jobber i Norge</i>	2013	immigrasjon, innvandring	saktekst	bm
Mer å lese s. 210	Espeland, Velle	<i>Munken i Nidarosdomen</i>	1999	spøkelser, gjenferd	fortelling	nn
Mer å lese s. 211	Egeland, Tom	<i>Elingaard Herregård</i>	2015	spøkelseshotell	fortelling	bm
Mer å lese s. 212	Egeland, Tom	<i>Hotel Union Øye</i>	2015	spøkelseshotell	fortelling	bm
Mer å lese, s. 213	Egeland, Tom	<i>Dalen Hotel</i>	2015	spøkelseshotell	fortelling	bm
Kapittel 5						
Inn i tema, s. 126	Svingen, Arne	<i>Sangen om en brukket nese</i>	2012	identitet, vennskap, humor	roman	bm
Les og forstå, s. 133	Haller, Bent	<i>Ispiken</i>	1998	mobbing, utfrysing	novelle	bm
Skriveskolen, s. 138	Øksenvåg, Øystein N.	<i>Verdens største språk</i>	2012	kinesisk	artikkel	bm
Mer å lese, s. 215	Zamore, Maria	<i>Svenske oppfinningar</i>	2015	oppfinnelser	artikkel	nn
Mer å lese, s. 218	Jansson, Tove	<i>Trollvinter</i>	1958	ensomhet, møte med det fremmede	roman	bm
Kapittel 6						
Les og forstå, s. 159	Muchamore, Robert	<i>Rekrutten</i>	2012	agent-historie, spenning	tegneserie-roman	nn
Skriveskolen, s. 168	Antoine de Saint-Exupéry	<i>Den lille prinsen</i>	2008	vennskap, kjærlighet, sorg	tegneserie-roman	bm
Mer å lese, s. 224	Kristiansen, Øistein	<i>Slik forteller du en historie</i>	2010	treruters tegneserie	instruksjon	bm
Mer å lese, s. 227	Holmberg, Mikael	<i>26. november – Rosas historie</i>	2010	andre verdenskrig, holocaust	tegneserie-album	bm

* = Her brukes en annen tekst i nynorskutgaven.

Vedlegg 3: Halvårsplan for *Salto 7B* (Bjerke & Pedersen, 2022)

VIII
GENERELL DEL

Veiledende halvårsplan for *Salto 7B*

Halvårsplanen er lagd for å gi læreren en samlet oversikt over elevenes læringsmål, kompetansemålene i LK20, innholdet i elevboka og tekster som kan knyttets til de tverrfaglige temaene folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap og bærekraftig utvikling. Det henvises også til aktuelle sider i arbeidsboka.

Angitt tidsbruk er kun ment som forslag, og rekkefølgen for tema og innhold kan tilpasses den enkelte skole og klasse.
KM = kompetansemål (se oversikt på side XI)
EB = elevbok AB = arbeidsbok

Uke	Kapittel	KM	Læringsmål i elevboka	Kapittelinnledning i elevboka	Tverrfaglige temaer i tekster	
1-4 4 uker	6 Fordyp deg EB (s. 6-29) AB (s. 6-33)	1 3 4 5 8 10 11 12 13	<ul style="list-style-type: none"> skrive en fordypningsoppgave om et selvvalgt tema finne, vurdere og bruke kilder lage forord, innholdsliste og kilde liste bruke ordbok til å sjekke hvordan ord skrives, og hva de betyr holde et foredrag med støtte i en digital presentasjon 	Inn i tema (s. 8-15) <ul style="list-style-type: none"> Fordypningsoppgave Fra planlegging til ferdig tekst Forside, forord og innholdsliste Hva er Stonehenge? Les og forstå (s. 18-27) <ul style="list-style-type: none"> <i>Bombene over Hiroshima og Nagasaki</i> av Anne Thelle «Vise om byen Hiroshima» av Jens Bjarneboe <i>Sadako</i> av Kåre Kompelien Mer å lese (s. 170-188) <ul style="list-style-type: none"> <i>Skyggen over steinbenken</i> av Maria Gripe <i>Sydover. Kapplapet mot Sydpolen</i> av Jørn Ousland 	Språkverksted (s. 16-17) <ul style="list-style-type: none"> Å bruke ordbok Skriveskolen (s. 28-29) <ul style="list-style-type: none"> Presenter fordypningsoppgaven 	Demokrati og medborgerskap: <i>Sadako</i> Folkehelse og livsmestring: <i>Skyggen over steinbenken</i>
5-7 3 uker	7 Hvorfor leser vi? EB (s. 30-59) AB (s. 34-59)	1 4 5 8 10 11 12 13	<ul style="list-style-type: none"> reflektere over innholdet i en tekst tolke personer, handling og tema i en tekst delta i litteratursamtaler analysere setninger med verbal, subjekt, direkte objekt, indirekte objekt og adverbial skrive en reflekterende tekst 	Inn i tema (s. 32-44) <ul style="list-style-type: none"> Hvorfor leser vi? Å reflektere over det vi leser Vi opplever tekster ulikt Les og forstå (s. 48-55) <ul style="list-style-type: none"> <i>Dumme, dumme hjerte</i> av Linda Klakken Mer å lese (s. 189-213) <ul style="list-style-type: none"> «Prinsessen som gikk til jordas hjerte» av Regine Normann <i>Bestem deg, Tony T, bestem deg!</i> av Erna Osland 	Språkverksted (s. 45-47) <ul style="list-style-type: none"> Setningsanalyse – indirekte objekt Skriveskolen (s. 56-57) <ul style="list-style-type: none"> Skriv en reflekterende tekst Eksempeltekst: «Reflekterende tekst»	Folkehelse og livsmestring: «Prinsessen som gikk til jordas hjerte» <i>Dumme, dumme hjerte</i> Bærekraftig utvikling: «Prinsessen som gikk til jordas hjerte»

Salto 7B • Læringsbok

Salto 7B • Læringsbok

Uke	Kapittel	KM	Læringsmål i elevboka	Kapittelinnledning i elevboka	Tverrfaglige temaer i tekster	
9-11 3 uker	8 Språk og identitet EB (s. 60-89) AB (s. 60-83)	1 4 5 7 8 10 12 13 16 17	<ul style="list-style-type: none"> utforske sammenhengen mellom språk og identitet reflektere over hvordan ordbruk kan uttrykke noe om hvem du er og ønsker å være beskrive hva som kjennetegner gruppespråk, ungdomsspråk og nettspråk forklare hvordan ord kan få en positiv eller negativ betydning ut fra sammenhengen skrive en fagtekst om din egen språkbruk 	Inn i tema (s. 62-69) <ul style="list-style-type: none"> Språklig mangfold i Norge Gruppespråk Nettprating Les og forstå (s. 74-83) <ul style="list-style-type: none"> <i>Ungdomsskolen</i> av Anders N. Kvammen Mer å lese (s. 214-227) <ul style="list-style-type: none"> <i>Respekt</i> av Jon Ewo «Gale sjimpanser» fra <i>Bobla</i> av Siri Pettersen «Tenke sjø» av Trond-Viggo Torgersen «Generasjon Z mener 'Ok' og 'Ok!' er to helt forskjellige ting» av Aurora Berg, Arne Egil Tønsset og Trygve Grønning 	Språkverksted (s. 70-73) <ul style="list-style-type: none"> Plussord, minusord og nøytrale ord Skriveskolen (s. 84-87) <ul style="list-style-type: none"> Skriv en fagtekst om gruppespråk Eksempeltekst: «Sånn snakker jeg i ulike grupper» (fagtekst)	Folkehelse og livsmestring: «Gale sjimpanser» «Tenke sjø!» <i>Ungdomsskolen</i>
12-14 3 uker	9 Kriminelt bra EB (s. 90-115) AB (s. 84-111)	1 4 5 8 9 10 11 12 13	<ul style="list-style-type: none"> beskrive ulike kjennetegn på en krimfortelling lese og forstå en krimfortelling og finne ut hvilke virkemidler forfatteren har brukt skrive handlingsreferat og miljøskildringer som skaper spenning skrive en krimfortelling med spenningskurve og høydepunkt 	Inn i tema (s. 92-99) <ul style="list-style-type: none"> Krim for barn og unge Skriv spennende <ol style="list-style-type: none"> Personskildringer Handlingsreferat Miljøskildringer Tanker og replikker Å gripe leresen Les og forstå (s. 104-109) <ul style="list-style-type: none"> «Dame med skjegg og bart» fra <i>Nesten perfekte forbytelsler</i> av Hy Conrad Mer å lese (s. 228-234) <ul style="list-style-type: none"> «En stakkarslig morder, et mystisk drap. Mordet på John F. Kennedy» fra <i>Attentat</i> av Harald Skjønberg 	Språkverksted 1 (s. 100-101) <ul style="list-style-type: none"> Repetisjon – handlingsreferat Språkverksted 2 (s. 102-103) <ul style="list-style-type: none"> Repetisjon – miljøskildringer Skriveskolen (s. 110-113) <ul style="list-style-type: none"> Skriv en krimfortelling Eksempeltekst: «Pøsekeggmysteriet» (krimfortelling)	

GENERELL DEL
IX

X

GENERELL DEL

Skole 7B • Læreren bok

Uke	Kapittel	KM	Læringsmål i elevboka	Kapittelinndeling i elevboka	Tverrfaglige temaer i tekster	
15-17 3 uker	10 Tekster som påvirker EB (s. 116-143) AB (s. 112-135)	1 3 4 5 8 10 12 13 14	<ul style="list-style-type: none"> - vurdere hvordan reklamer og holdningskampanjer påvirker oss - beskrive virkemidler som brukes i reklame - vurdere merking av reklame på sosiale medier - leke og eksperimentere med nyord i tekster - utforske samspillet mellom skrift og bilder i reklamer og holdningskampanjer - lage og analysere en reklame eller en holdningskampanje 	<p>Inn i tema (s. 118-127)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Å reklamere for å selge - Å reklamere for å endre holdninger - Virkemidler i reklamen - Reklame i digitale medier <p>Les og forstå (s. 132-137)</p> <ul style="list-style-type: none"> - «En annerledes telefonsamtale» fra <i>Anton og andre uhell</i> av Gudrun Skretting <p>Mer å lese (s. 235-240)</p> <ul style="list-style-type: none"> - «Velkommen i bås» fra <i>Bullshitfilteret</i> av Oda Faremo Lindholm - «Kvifor tvingar vi barn inn i kategoriar?» av Max Rustøy-Haglund 	<p>Språkverksted 1 (s. 128-129)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nyord i reklame <p>Språkverksted 2 (s. 130-131)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Repetisjon - <i>Å/og, da/når</i> <p>Skriveskolen (s. 138-141)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Reklame og holdningskampanje <p>Eksempeltekster: «Snylteagurk» [plakat] «Analyse av holdningskampanje»</p>	<p>Folkehelse og livsmestring: «Velkommen i bås»</p> <p>«Kvifor tvingar vi barn inn i kategoriar?»</p>
18-21 4 uker	11 Tale er gull EB (s. 144-167) AB (s. 136-157)	1 4 5 6 8 10 12 13	<ul style="list-style-type: none"> - forklare virkemidlene etos, logos og patos - engasjere publikum gjennom å bruke ulike taletips - tilpasse språket til situasjonen og de som hører på - bruke bindeord for å skape god flyt i en tekst - skrive og framføre en tale eller et debattinnlegg 	<p>Inn i tema (s. 146-152)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Å snakke foran andre - Etos, logos, patos <p>Les og forstå (s. 158-161)</p> <ul style="list-style-type: none"> - «Falske nyheiter er ein trussel mot demokratiet» av Mohammed Mustafa Hussein <p>Mer å lese (s. 241-249)</p> <ul style="list-style-type: none"> - «Tidenes nest mest populære statsminister» fra <i>Statsminister Fahr & sønn. EgoLand</i> av Lars Joachim Grimstad - «Krølla på halv stong» fra <i>Keeperen og havet</i> av Maria Parr 	<p>Språkverksted 1 (s. 153-155)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Repetisjon - bindeord <p>Språkverksted 2 (s. 156-157)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Repetisjon - rettskriving <p>Skriveskolen (s. 162-165)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Å skrive og framføre en tale <p>Eksempeltekst: «Avslutningstale»</p>	<p>Demokrati og medborgerskap: «Falske nyheiter er ein trussel mot demokratiet»</p> <p>Folkehelse og livsmestring: «Krølla på halv stong»</p>

Vedlegg 4: Oversikt over tekster i *Salto 7B* (Bjerke & Pedersen, 2022)

Oversikt over tekster i *Salto 7B Elevbok*

Kapittel og side	Forfatter	Tittel	Utg.år	Tema	Sjanger	Målform
Kapittel 6						
Inn i tema, s. 13	Kaspersen, Cathrin	<i>Hva er Stonehenge?</i>	2022	Stonehenge	saktekst	bm
Les og forstå, s. 19	Thelle, Anne	<i>Bombene over Hiroshima og Nagasaki</i>	2013	den andre verdenskrigen	saktekst	bm
Les og forstå, s. 21	Bjørneboe, Jens	<i>Vise om byen Hiroshima</i>	1966	bombingen av Hiroshima	dikt	bm
Les og forstå, s. 22	Kompelien, Kåre	<i>Sadako</i>	2015	leukemi, håp, symbol for fred	biografi	bm
Mer å lese, s. 170	Gripe, Maria	<i>Skyggen over steinbenken</i>	2007	Titanic-ulykken	roman	nn
Mer å lese, s. 177	Ousland, Bjørn	<i>Sydover. Kappløpet mot Sydpolen</i>	2009	Roald Amundsens ekspedisjon til Sørpolen	tegneserie-dokumentar	bm
Kapittel 7						
Inn i tema, s. 36	Nilsson, Moni	<i>Hoppet</i>	2008	krig, flukt, vennskap	roman	bm
Inn i tema, s. 37	Lillegraven, Ruth	<i>Alle dei andre</i>	2016	sammenlikne seg med andre	dikt	nn
Inn i tema, s. 39	Henmo, Sverre	<i>Det er bare kjærlighet</i>	2016	vennskap og forelskelse	roman	bm
Inn i tema, s. 40	Hagerup, Klaus og Lisa Aisato	<i>Jenta som ville redde bøkene</i>	2017	kjærlighet til bøker	fortelling	bm
Les og forstå, s. 48	Klakken, Linda	<i>Dumme, dumme hjarte</i>	2017	klassefest, forelskelse	roman	nn
Mer å lese, s. 189	Normann, Regine	<i>Prinsessen som gikk til jordas hjerte</i>	1967	ubetinget kjærlighet, pågangsmot	eventyr	bm
Mer å lese, s. 200	Osland, Erna	<i>Bestem deg, Tony T, bestem deg!</i>	2017	flukt, handlekraft	roman	nn
Kapittel 8						
Inn i tema, s. 63	Kjøllesdal, Bente	<i>Mia [17] driv med reindrift og skodespel</i>	2021	det sørsamiske språket, identitet	artikkel	nn
Inn i tema, s. 65	Kaspersen, Cathrin	<i>Cringe når voksne snakker ungdomsspråk!</i>	2022	ungdomsspråk, nettprating	artikkel	bm
Inn i tema, s. 68	Capodistrias, Bruno og Imanuel Kimani	<i>31. etasje</i>	2022	drømmeliv i luksus	sang	bm
Les og forstå, s. 74	Kvammen, Anders N.	<i>Ungdomsskolen</i>	2016	å passe inn, ungdomstid, sorg	tegneserie	bm
Skriveskolen, s. 84	Kaspersen, Cathrin	<i>Sånn snakker jeg i ulike grupper</i>	2017	gruppespråk	fagtekst	bm
Mer å lese, s. 214	Ewo, Jon	<i>Respekt</i>	2012	ungdomsspråk, gruppepress	roman	bm
Mer å lese, s. 216	Pettersen, Siri	<i>Gale sjimpanser</i>	2017	vennskap, å høre til, samvittighet	roman	bm
Mer å lese, s. 222	Torgersen, Trond-Viggo	<i>Tenke sjæl</i>	1981	å stå på egne bein	sangtekst	oslodialekt
Mer å lese, s. 224	Berg, Aurora mfl.	<i>Generasjon Z mener 'Ok.' og 'Ok!' er to helt forskjellige ting</i>	2022	digital skrivning blant unge	artikkel	bm
Kapittel 9						
Les og forstå, s. 104	Conrad, Hy	<i>Dame med skjegg og bart</i>	2000	krim	krimgåte	nn
Skriveskolen, s. 110	Oftedal Pedersen, Mette	<i>Påskeeggmysteriet</i>	2017	krim	fortelling	bm
Mer å lese, s. 228	Skjønberg, Harald	<i>En stakkarslig morder. Et mystisk drap. Mordet på John F. Kennedy</i>	2016	mordet på John F. Kennedy	saktekst	bm
Kapittel 10						
Les og forstå, s. 132	Skretting, Gudrun	<i>En annertledes telefonsamtale</i>	2017	humor, vennskap, forviklinger	roman	bm
Skriveskolen, s. 138	Skyss	<i>Snylteagurk</i>	2018	holdningskampanje mot sniking	plakat	nn
Mer å lese, s. 235	Faremo Lindholm, Oda	<i>Velkommen i bås</i>	2014	stereotype kjønnsframstillinger	saktekst	bm
Mer å lese, s. 238	Rustøy-Haglund, Max	<i>Kvifor tvingar vi barn inn i kategoriar?</i>	2021	stereotype kjønnsframstillinger	leserinnlegg	nn
Kapittel 11						
Inn i tema, s. 149	Malala	<i>Utdrag fra nobeltalen til Malala</i>	2014	utdanning, fred, rettferdighet	tale	bm
Les og forstå, s. 158	Hussein, Mohammed Mustafa	<i>Falske nyheter er ein trussel mot demokratiet</i>	2021	falske nyheter, kritisk lesing	artikkel	nn
Skriveskolen, s. 164	Oftedal Pedersen, Mette	<i>Avslutningstale</i>	2017	tale til lærerne	tale	bm
Mer å lese, s. 241	Grimstad, Lars Joachim	<i>Tidens nest mest populære statsminister</i>	2016	egoisme, å gjøre det rette, humor	roman	bm
Mer å lese, s. 246	Parr, Maria	<i>Krolla på halv stong</i>	2017	humor, forviklinger	roman	nn

Vedlegg 5: Opplegg for 5. trinn fra Kristiansand kommune (2022)

↑ 5.trinn

Tema 1 (T¹):

"Jeg mener at...,Hva mener du?"

- Kritisk tenkning
- Etisk dilemma
- Nettvett

Tema 2 (T²):

Kroppen min endres

- Pubertet
- Hvordan fungerer kroppen?

Støtte:

- Skolehelsetjenesten
- Kroppen min (se filmer nivå 0 i verktøykassa, BTI)
- RVTS nettressurs ([Livsmestring i norske klasserom](#))
- [BTI](#)
- [BTI verktøykasse \(Filmer, nivå 0- Barnehage og skole\)](#)
- Sinna mann (besøk av helsesykepleier og sosiallærer)

Aktuelle kompetansemål i LK 20

Naturfag

- Gjøre rede for fysiske og psykiske forandringer i puberteten og samtale om hvordan dette kan påvirke følelser, handlinger og seksualitet, T²
- Gjøre rede for noen av kroppens organsystemer og beskrive hvordan systemene virker sammen, T²

Samfunnsfag

- Samanlikne korleis ulike kjelder kan gi ulik informasjon om same tema, og reflektere over korleis kjelder kan brukast til å påverke og fremje bestemte syn, T¹
- Reflektere over variasjonar i identitetar, seksuell orientering og kjønnsuttrykk, og eigne og andre sine grenser knytte til kjensler, kropp, kjønn og seksualitet og drøfte kva ein kan gjere om grenser blir brotne, T²

Kroppsøving

- Utforske og gjennomføre leik og spel saman med andre i ulike bevegelsesaktivitetar, T²
- Øve på samansette bevegelsar, åleine og saman med andre, T²

Norsk

- Reflektere etisk over hvordan eleven framstiller seg selv og andre i digitale medier, T¹

Merk: Udir har definert kompetansemålene som er merket med * som kompetansemål knyttet til demokrati og medborgerskap. Kompetansemålene ansees å være en viktig del av denne planens tolkning av folkehelse og livsmestrings tematikken

Vedlegg 6: Opplegg for 6. trinn fra Kristiansand kommune (2022)

↑ **6.trinn**

Tema:

Du og jeg og alle andre

- Rasisme, diskriminering
- Alle er ulike
- Samarbeid, kommunikasjon,
- Kritisk tenkning

Støtte:

- Skolehelsetjenesten
- Kort fortalt (se filmer verktøykassa BTI på nivå 0)
- RVTS nettressurs ([Livsmestring i norske klasserom](#))
- [BTI](#)
- [BTI verktøykassa \(Filmer, nivå 0- Barnehage og skole\)](#)
- [Vanlig med vondt](#)

Aktuelle kompetansemål i LK 20

KRLE

- Utforske og beskrive egne og andres perspektiver i etiske dilemmaer knyttet til hverdags- og samfunnsutfordringer

Samfunnsfag

- Utforske ulike sider ved mangfold i Noreg og reflektere over menneska sine behov for å vere seg sjølve og for å høyre til i fellesskap
- Drøfte kva likeverd og likestilling har å seie for eit demokrati, og utvikle forslag til korleis ein kan motarbeide fordommar, rasisme og diskriminering

Norsk

- Utforske og reflektere over sammenhengen mellom språk og identitet

Kroppsøving

- Forstå ulikskapar mellom seg sjølv og andre og delta i bevegelsesaktivitetar som kan vere tilpassa ikkje berre egne føresetnader, men òg andre sine

Merk: Udir har definert kompetansemålene som er merket med * som kompetansemål knyttet til demokrati og medborgerskap. Kompetansemålene ansees å være en viktig del av denne planens tolkning av folkehelse og livsmestrings tematikken

Vedlegg 7: Opplegg for 7. trinn fra Kristiansand kommune (2022)

↑ 7.trinn

Tema:

- Påvirkning og kritisk tenkning, eks:
  - Sosiale medier
  - Reklame
  - Kroppspress
  - Status, kommersielt press
  - Pubertet

Støtte:

- Skolehelsetjenesten
- RVTS nettressurs ([Livsmestring i norske klasserom](#))
- [BTI](#)
- [BTI verktøykasse \(Filmer, nivå 0- Barnehage og skole\)](#)

Aktuelle kompetansemål i LK 20

Samfunnsfag

- Reflektere over korleis kommersiell påverknad kan verke inn på forbruk, personleg økonomi og sjølvbilete
- Reflektere over korleis ein sjølv og andre deltek i digital samhandling, og drøfte kva det vil seie å bruke dømmekraft sett i lys av reglar, normer og grenser

Norsk

- Reflektere etisk over hvordan eleven framstiller seg selv og andre i digitale medier

Merk: Udir har definert kompetansemålene som er merket med * som kompetansemål knyttet til demokrati og medborgerskap. Kompetansemålene ansees å være en viktig del av denne planens tolkning av folkehelse og livsmestrings tematikken